

Bu sayıda

3 Beslenmeli ama nasıl?

4 Geleneksel kültürümüzde çocuk
"Eş" olmak, "eşleşmeyi"
düşünmek

Basından seçmeler

5 Bir kız öğrencinin otobüs serüveni

6 Sporun çeşitli amaçlarla kullanılışı

Erkek dergileri: Ayın reçete ile satılan bir sürü resimli "aşk ilanı"

Eleştirel okuma

7 Müzik ile sosyoloji arasındaki ilişkiye dair yanılgılar.

8 Güzellik bilimi olarak estetik ve sanat

"Sen kendini bilmezsen..."

9 Yenilik hareketlerinin öncüsü olarak İbrahim Müteferrika Anılarına yolculuk: İzlenimler galerisi

Piyasa romanının iyisi

12 Mizahta bir dönemeç: Mim Uykusuz

Ayrıca...

Dil, cinsellik, spor, eğitim, müzik, tiyatro, sinema, plastik sanatlar yazıları...

Okur ilişkileri, sanat çizelgesi, satranç, bulmacalar, ilan tahtası ve "İnsancıklar"...

SOMUT

18 MART 1983

50 LİRA

Yıl:3 Sayı: 33/7

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıklarında gençliğin "yönlendirilmesi" ne olağandışı önem verilmekte...

GENÇLİK "DEVLETÇE" ELE ALINIYOR!...

Devletçe şimdiye dek yapılmış en kapsamlı "gençliği ele alma" çalışması, bir süreden beri, Devlet Planlama Teşkilatı'nın bünyesinde sürdürülmekte. DPT'nin Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na yönelik çalışmaları arasında yer alan "Gençlik ve Spor Özel İhtisas Komisyonu", yedi alt komite halinde ön raporlarını hazırladı ve bir "ana rapor" oluşturulması için DPT'ye teslim etti.

Gençliği "ele alma" çalışmaları, devlet katında ilk kez 1969 yılında başlamıştı. 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan başlayarak, tüm beş yıllık planlarda gençliğe yönelik bazı öneriler yer almış, ama bunlar yalnızca kuramsal çalışmalar olarak kalmıştı. Bu kez yapılan çalışma ise, bundan öncekilerle kıyaslanamayacak denli kapsamlı ve "kararlı" görünmekte.

Avni Akyol başkanlığındaki "Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gençlik ve Spor Özel İhtisas Komisyonu"na bağlı "komiteler" şunlar: "Genel Durum Komitesi", "Öğrenci Gençlik Komitesi", "Okul Dışı Gençlik Komitesi", "Özel Durumlu Gençlik ve Gençliğin Korunması Komitesi", "Yurt Dışındaki Türk Gençliği Komitesi", "Gençlik Hizmetlerinin ve Gençliğin Örgütlenmesi Komitesi", "Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Komitesi".

12-24 arasındaki yaş grubunu "gençlik" olarak tanımlayan Genel Durum Komitesi, DPT'ye iletilen raporunda, Anayasa'nın 53. maddesinde yer alan "Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır" sözlerinden hareketle gençlerin "önemini" vurgulamakta. Komitenin raporunda, nüfusumuzun % 41'inin çocuk ve gençlerden oluştuğuna değinilmekte ve "Ülkemiz dünyada en genç nüfusa sahip ülkelerden biri olmaktadır" denmekte. Toplam çalışan nüfusun % 41.91'inin yine gençlerden oluştuğu belirtilen raporda, genç nüfusun çoğunluğunun hayvancılık ve tarım sektöründe bulunduğu, gençlerin ikinci "meslek"lerinin ise şoförlük olduğu belirtilmektedir.

Genel Durum Komitesi, Beş Yıllık Kalkınma

dağınıklığı gidermek ve ayrıca Türk gençliğinin ihtiyaç ve sorunlarını araştırıp saptayacak, gençlik konusunda Devlet Politikasının oluşturulmasını sağlayacak, Bakanlık, kurum ve kuruluşların gençlik hizmet ve faaliyetlerini koordine edecek uygulamasını izleyecek ve değerlendirecek bir Teşkilatın, "Türkiye Gençlik Hizmetleri Teşkilatı"nın kurulması çalışmalarına, 1982 yılında başlamıştır. Bu teşkilatın, Beş Yıllık Planlarda başarılı uygulamalara girişeceği ve gelecek yıllar için daha geniş gelişmelere rehberlik edeceği beklenmektedir.

(Okuyan Gençliğin Sorunları bölümünden): "...rehberlik hizmetlerinin her öğrenim kurumunda ayrı ayrı kurulması, çok gelişmiş ülkelerde bile gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle, rehberlik hizmetlerinin Gençlik ve Spor Bakanlığında Beden Terbiyesi Bölgelerinde tesis edilecek "Gençlik Rehberlik ve Psikolojik Danışma Merkezlerinde" odaklaştırılması uygun olacaktır... Bu merkezlerde hizmet verecek formasyona sahip oldukça yeterli sayıda eleman ülkemizde mevcut olup, bunlara Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Üniversitelerin işbirliği ile düzenlenecek bir kurstan sonra görev verilebilir."

(Asker Gençlik bölümünden): "Köyünde okuma -yazma öğrenemeyen gençler, asker ocağında bu eksiklerini tamamlamaktadırlar. Ancak bu sistem herşeye rağmen pahalı bir sistemdir... Askerlik hizmeti kutsal bir vatan hizmetidir. Bu nedenle, yurt savunması için gerekli temel eğitim dışında, ülke kalkınmasına yararlı yol yapımı, ağaçlama, teraslama, aşınmadan korunma gibi bazı hizmetlerde kullanılmaları düşünülebilir. Ayrıca, çavuş ve erbaşlara, askerlik sırasında açılacak "Gençlik ve Spor Liderliği" kurslarıyla, askerlik dönüşü köylerinde veya çevrelerinde gençliği ve sporu organize etmeleri sağlanabilir."

Raporun amaç önerisi şöyle açıklanmış: "Türk gençliğinin sosyo-ekonomik ve kültürel hizmet alanları ile ihtiyaç ve sorunlarını araştırıp saptamak, gençlik konusunda devlet stratejisi ve politikası oluşturmak, gençlik hizmet ve faaliyetlerini teşkilatlandırmak ve koordine etmek, gençliğin

bunalımlardan kurtaracak, enerjilerini olumlu yönde değerlendirmelerine yardımcı olacak beden eğitimi, spor, izcilik, kampçılık, boş zamanları değerlendirme, sağlık, kredi, yurt, burs, eğitim ve diğer gençlik hizmetleri etkinliklerinin, yurt düzeyinde dengeli ve düzenli biçimde zaman geçirilmeden yaygınlaştırılması ve koordinasyon sağlanması gerekmektedir (...) Ulusal varlığımızın korunması, bu amaçla ulusal kültüre dayalı değerlerin geliştirilmesi, çalışma amaçlarının Atatürk ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi için, gençliğimizin yukarıda sunmaya çalıştığımız anlayış ve tutum içinde yetiştirilmesinin zorunlu olduğuna inanmalıyız."

Gençliğin "potansiyelini" değerlendirmek için öneriler: Kampçılık, izcilik, spor, beden eğitimi...

Gençliğin askerden sonra "liderlik kursu" görüp, çevrelerini "organize" etmeleri de yararlı görülüyor.

Planlarında gençliğin ele alınışını özetledikten sonra, "ulaşılmayan sonuçlar"ı sıralıyor ve geçmiş "plan"ların değerlendirildiği "sonuç" bölümüne geçiyor. Şimdi, raporun en ilginç bölümü olan bundan sonrasında bazı alıntılar yapalım:

"Geçmiş dört Beş Yıllık Plan dönemlerinde gençliğe götürülen hizmetler istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Bu sebeple, gençliğe götürülen hizmetler arasındaki kopukluğu, boşluğu ve

ve kendisi için yararlı, yapıcı, araştırmacı, üretken, sağlıklı vatandaşlar olarak yetiştirilmelerini sağlamak, onları kötü alışkanlıklardan, aşırı ideolojilerin etkilerinden koruyarak, yetenek ve potansiyellerini ülkemizin yücelmesine, insanlığın iyiliğine kullanan, her yönüyle güçlü bir gençlik kesimi oluşturmak temel amaç olmalıdır."

Raporun asıl "Sonuç" bölümünde şunlar söyleniyor: "...genç kuşağa sahip çıkılarak, onları

Hikmet Onat, tual üzerine yağlı boya, 1928, 98 x 83 cm.

Büyük sözü tutma!

Olduğun gibi görünme!
Göründüğün gibi olma!

Hazreti Mevlâna'nın türbesine
koşan
muhteremlere baksana!

CAN YÜCEL

"ÖĞRENİM KURUMLARI ANARŞİNİN KAYNAĞI OLMADI..."

Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde çalışmalarını bitiren "Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmaları ile ilgili olarak Özel Durumlu Gençliğin Korunması Komisyonu'nun, "Hükümlü ve Tutuklu Gençlik" üzerine hazırladığı Alt Komisyon raporunda, uzun süredir tartışması yapılan bu

konuya ilginç bir yorum getirilmekte. Aralarında Genel Kurmay Başkanlığı Başbakanlık (MİT) temsilcisi Doç. Dr. Güner Omay'ın da bulunduğu, Doç. Dr. Esin Onur, Doç. Dr. Eralp Özgen, Şemsettin Akgül, Hüseyin Turgut (Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Gnl. Md.Yrd.)'dan oluşan beş kişilik alt

komisyonun raporu: "...öğretim kurumlarının anarşinin kaynağı olmadığı..." sonucuna varıyor. Raporun, bu konuya ilişkin bölümü şöyle:

"Anarşik eylemlere karışan gençliğimizin görüşlerine en çok değer verdikleri, ilk danıştıkları kişiler arasında öğretmenler ve öğretim üyeleri yoktur. Bu gençler arasında düşünsel gelişimlerine en çok öğretmenlerin etki ettiğini söyleyenlerin oranı ise çok düşüktür. Bunların, bugünkü eğitim sistemi hakkındaki düşünceleri de olumsuzdur. Bu gençler, yüksek öğrenim kurumlarını ülke sorunlarına ilgisiz, kendi alanlarında teorik araştırma yapan kuruluşlar olarak görmekteydiler. Ayrıca, sağ eğilimli gençlerin büyük bir kısmı, yüksek öğrenim kurumlarını, ulusal kültüre yabancılaşmış öğretim üye ve yardımcılarının denetiminde, genellikle zararlı ideolojilerin doğup geliştiği kurumlar olarak görmekteydiler. Bütün bunlar, kamuoyunda yaygın olan kanının aksine, öğretim kurumlarının bu gençler üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu sonuç, öğretim kurumlarının anarşinin kaynağı olmadığını göstermek açısından, önemli ve olumludur."

Bilindiği gibi, YÖK Yasası'nın yürür-

Mücap Ofluoğlu'nun 40. sanat yılı

Tanınmış tiyatro sanatçısı Mücap Ofluoğlu'nun 40. Sanat Yılı kutlama şöleni HİSAR EĞİTİM VAKFI tarafından düzenleniyor.

Gecenin gelirinden Vakıfta oluşacak fonun yatırım geliriyle her yıl tiyatro, opera v e bale dalında öğrencilere ve yetişkin sanatçılara öğrenim ve inceleme bursları verilecek, bursların adı MÜCAP OFLUOĞLU BURS-LARI olacaktır.

Özür

25 Şubat 1983 tarihli dergimizde "İstanbul Devlet Operası Arşivi Kilo İle Satıldı" başlıklı haberimizden gerçekleri yansıtmadığı anlaşılmıştır.

Haberde adı geçen Sayın Okan Demiriş'in nazik uyarısı üzerine durumu öğrenmiş bulunuyoruz. Kendisinden özür diler, gösterdiği hassasiyetten ötürü okurlarımız adına teşekkür ederiz.

KUBİLAY

nasılsınız

Ceza, dünyanın en son verilmesi gereken şeydir. Çünkü geri alınması mümkün değildir. Hele bir de haksız olursa...

Ceza verirken, yararının yanı sıra zararını da hesaplayın. Ve cezanın ibret vericiliğinin yanı sıra, umutsuzluk vericiliğini de göz önünde tutun. Yani cezanın adaletin bir parçası olduğunu ve keyflikle hiçbir ilişkisi bulunmadığını katiben unutmayın.

Unutmamanız gereken bir başka nokta da şudur: Cēza, çekilen bir şeydir. Yani belirli bir cezayı biçip verirken, onu çekecek olanı düşünmek şarttır. Aynı suçu işlemiş olan zengin ile yoksul arasına ayırım koyun mutlaka: Yoksulun cezasını, öbürüne oranla daha hafif biçin. Çünkü zengin, cezayı kolay çekmenin de yolunu bulabilir ama yoksul bulamaz. Ve unutmayın: Yoksul zaten cezalı gibidir.

SOMUT

TOPLUMSAL DENGE VE KURUMLAR

Geçen yazımızı "Birey olarak ne kadar özgürleşebildik, ya da ne kadar birey olabildik?" diye bitirmiştik. Kaldığımız yerden sürdürüelim.

Osmanlı toplum yapısında devlet, başlıca üç kesimin oluşturduğu bir denge kurumu olarak gözüktür. Bu kesimler; Saray, Ulema ve Asker'dir. İmparatorluk, yüzyıllar boyu bu üç kesimin kendi aralarında oluşturdukları çıkar dengeleriyle yönetilmiş ve bu kesimler giderek devleti oluşturan vazgeçilmez kurumlara dönüşmüşlerdir. Osmanlı idari tarihi, bir bakıma, sözü edilen dengenin sürekli çözülüp yeniden üretilmesinin de tarihidir. Bazen asker, saray ile birleşip ulema'nın simgesi şeyhülislamın başını almış; başka zaman saray, ulema ile anlaşıp asker'in simgesi-yeniçeri ağasını boğdurmuş; kimi kez de asker, ulema ile birleşip padişahı tahttan indirmiştir. Devleti bir üst kurum olarak ayakta tutan bu denge, çözüle kurula yüzyıllar boyu sürmüş, ancak bu kesimlerden hiçbiri, bir diğerini tasfiye etmemiş, edememiştir. Bunların dışında kalan kesimlerin, örneğin kentli halkın, köylülerin, memur, tüccar ve esnafın oluşturduğu kurumlar, temelde ekonomik ya da ideolojik çıkarları adına devletin merkezi yönetsel gücünü sınırlamaya dönük örgütler değil, tam tersine, devletin birincil görevi olan "istikrar"ı sağlamaya yönelik, devletle örtüşen kurumlar olarak kalmışlardır. Böylece Osmanlı, gücünü saray, asker ve ulema ittifakından alan son derece merkezi bir devlet yapısı geliştirmiştir.

Bu altı yüzyıllık Osmanlı devlet yapısı Cumhuriyet'te beraber çok temel bir değişime uğrar. Devletin dayandığı kurumlardan saray tasfiye edilmiştir. Ulema'nın çağdaş karşılığı olan bürokrat-aydın ile asker, yeni devleti oluşturan kurumlar olarak kalmışlardır. Ancak devletin temel kurumlarından

biri olan saray'ın tasfiyesinden doğan boşluğun da doldurulması söz konusudur. Böylece Osmanlı'nın zaten merkezi olan yönetimi, Cumhuriyetle birlikte daha da merkezileşir. Devletin bu yapısı, 1950'lerde ve 1960'larda ileri geri çalkantılara uğrasa da temelde aynı kalır. 12 Eylül 1980 ise geleneksel devletin dayandığı kurumlardan ikincisini de tasfiye eder. Artık bürokrat-aydın kesiminin yönetime katkısı, önceye oranla en alt düzeye indirilmiştir. Bu ise kendiliğinden devlet yönetiminin büsbütün merkezileşmesi sonucunu doğurur.

Gerek ne kadar kurumlaşabildiğimizi, gerekse birey olarak ne oranda özgürleşebildiğimizi incelerken, Osmanlı toplum yapısından günümüzün geçiş dönemine kadar getirdiğimiz bu şemayı gözden kaçırmamakta büyük yarar var.

Dönelim tekrar başa.

Batı karşısında gittikçe gerileyen İmparatorluğun kurtarılması için III. Selim'le başlayan ve Tanzimat'la hızlanan birtakım "islahat"lara girilir. İslahat hareketinin temelinde yatan düşünce, toplumun iç dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve böylece Batı üretim biçimleri ile bu üretim biçimlerinin üst yapısal kurumlarının bizde de oluşturulmasıdır. Ancak sermaye birikimine olanak bırakmayan merkezi bir toplum yapısının Batı türü üretim biçimlerini uygulaması kısa zamanda gerçekleşmese de, Batılı kurumların alınıp toplumumuza yamanması çok daha kısa zamanda gerçekleştirilir. Yalnız, dediğimiz gibi, bu bir yapıtırmadan öteye gidemez. Çünkü Batı toplumlarında, çeşitli kesimlerin devlet karşısında kurumlar aracılığıyla özgürlük alanlarını belirlemeleri, bu toplumların bizden farklı olan tarihsel gelişmelerinden kaynaklanır. Oysa bizde bu kurumlar, tarihsel gelişme sonucu değil,

devletin tepeden inme islahat'ları olarak belirir.

İşte temel çelişki burada ortaya çıkıyor!

Bir yandan toplum içi dinamikleri harekete geçirmek için Batı üretim biçimlerini ve ancak bu üretim biçimlerinin üst yapısında yer alabilecek kurumları ülkemizde oluşturma çabaları; diğer yandan devlet yönetimini gittikçe daha da merkezileştirip, işlevi devlet karşısında toplumun çeşitli kesimlerine özgürlük alanı açmak olan kurumları etkisiz kılma girişimleri.

Son yüzyıllık tarihimize göz attığımızda, bu çelişkinin giderek keskinleştiğini de görüyoruz. İmparatorlukta halkın, köylünün, esnafın, tüccarın oluşturduğu kurumlar, belki devletle örtüşen, devletle bütünleşen kurumlardı ama hiç değilse devletin kendisi, en azından üç temel kurumdan oluşan bir dengede temsil ediliyordu. Oysa yukarıdaki şemadan da anlaşıldığı gibi, toplumsal yapıda kurumların işlevleri genişleyip güçleneceğine, tam tersine bir tarih yaşanmış ve giderek devlet gücünün kaynaklandığı temel kurumların dahi birer birer tasfiye edildiği görülmüştür. Sonuç olarak; toplumun iç dinamiklerini yeterince değerlendiremeyen bu denli merkeziyetçi bir anlayışın, ne bireyin ne de yukarıda belirttiğimiz anlamda demokratik kurumların oluşmasına olanak tanımayacağı açıktır.

Bütün bu söylenenler ile amaçlanan, karamsar bir tablo çizmek değil. Birkaç sayıdır süren açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, bireyleşme ve kurumlaşma, salt merkeziyetçi politikaların etki alanında olmadığı gibi, geniş ölçüde toplumun kendi iç dinamiklerinin de biçimlendirdiği bir süreçtir. Yani bu konuda bizleri yeni ve zorunlu sentezlere götürebilecek ve bunları uygulama alanına koyabilecek güçleri, toplumun iç dinamikleri belirleyecektir.

GERÇEK
SAYGISIFETHİ
NACİ

ŞİİR-BULMACA

NOKTALI VİRGÜL

SERVER TANILLI

"Somut" için ilk yazımı teleksle geçtiler İstanbul'a. Ertesi gün, bir yanlışlık olmasın diye, kontrol ediyoruz. Telefonun bir ucunda Mustafa Kemal, bir ucunda ben. Üzerinde ısrarla durup tekrarlatığımız da "noktalama" işaretleri.

Neyse, tamamlayıp kapattık telefonu. Yazı basılmış geldi. Bir de ne göreyim? Yığınla noktalama yanlış. Kimi virgül, koyduğum yerden kalkmış; istemediğim yerde yan yana üç nokta. Noktalı virgül dediğim yerlerde bir nokta, yanında virgül.

Hop oturup, hop kalktım. En çok dikkat ettiğim de nedir bilir misiniz? Noktalı virgül. Noktayla virgülden kullanmakta pek müşkülünüz olmaz. Cümle ünlemle mi, yoksa soru işaretiyle mi bitecek, o da uğraştırmaz sizi çok. Ama noktalı virgül? Çile! Önemli mi? Hem de nasıl! Önce bir anımdan başlayayım: 70'li yılların ortaları. Fen Fakültesinin konferans salonunda, bir rektörlük seçimindeyiz. İlk turda sonuç alınamayınca turlar uzadı. Her tura geçmeden - malûm- kulisler. Üniversitenin ne kadar tiksindirici tipi varsa dolmuş; yalnız Hukuk Fakültesindekiler yeter boğulmanıza. İki turdan birinin arasında, baktım bizim Ragıp Hoca, bir sırada yalnız. Kaçırılır mı? İlişverdim yanına.

Ragıp Hoca, yani Ragıp Sarıca, İstanbul Hukuk Fakültesinin ünlü idare hukuku profesörü. Şimdi emekli olan bu büyük hocanın, benim kuşağım, öğrencisi olmak mutluluğunu tatmıştır; onurunu taşır.

Ragıp Hoca'yı tanyanlar bilirler, tam bir kültür adamıdır. İdare hukuku da ne oluyor, edebiyattan sanata, tarihten felsefeye açın ve oturun dinleyin saatlerce. Konuşuyoruz.

Bir ara salonu gösterdim: "Hocam dedim, bu kalabalığın içinden çağdaş kaç kafa çıkar dersiniz?"

"Bırak onu dedi, cümlede noktalı virgül gerekiyor mu, gerekiyorsa nereye yerleştireceğini bilen kaç kişi vardır?"

"Çok önemli değil mi noktalı virgül?" dedim.

"A dedi, bir kafanın işleyiş düzeni ve nereye vardığı bir de oradan anlaşılır."

Önemini bilirdim aslında, iyice uyandım.

O gün bugün noktalı virgül hastasıyım. Bir yazıyı okurken, yazarı o açıdan da geçer denetimimden. Kendim yazarken de, Ragıp Hoca'nın eline geçerse rezil olurum diye kan ter içinde kalırım.

Noktalı virgül öylesine önemli!...

Yalnız yazıda değil, tarihi düşünürken de.

Bakın, yazıda nokta ve virgül vardır, ama tarihsel süreçte yoktur; onda, noktalı virgül vardır sadece. Hegel'in o ünlü tez-antitez-sentez üçlüsü var ya, orada sentez nokta değildir, noktalı virgüldür. Ondan sonra, onu aşarak oluşacak yeni bir sentez, o da bir başka noktalı virgül; onu izleyecek sentezler de öyle...

Tarih, "noktalı virgül"lü, ama noktasız virgülsüz bir süreç. Geçmişten geleceğe öyle gelmiş, gidiyor gidecek...

Affedersiniz, az kalsın unuttuyordum: Bir de soru işareti vardır o süreçte. Ve ne yaman işarettir de o!...

"Bulmaca başlıklı yazım umduğundan da çok ilgi gördü. Bir yandan okurlardan sürekli olarak mektup gelirken, bir yandan rastladığım dostlar birtakım alıntılarını hangi romancılardan olduğunu soruyorlar. En çok sordukları da, kendi romanından, 'Eser, bir tipi karakterize etmek bakımından hemen hemen emsalsiz bir başarıya ulaşmıştır.' diye övgüyle söz açan romancının kim olduğu. Bu ilgi üzerine bir de Şiir-Bulmaca düzenleyeyim, dedim."

"İşini bilen" bir yazar, bu yazıya, herhalde böyle başlardı. Oysa ben bu yazıyı yazarken Somut'un daha birinci sayısı bile çıkmamıştı! Haftalık bir sanat-edebiyat dergisinde köşe yazılarını "yedekleme" zorunlu olduğu için, dergi yöneticilerinin isteği üzerine, bugüne (1 Şubat 1983) kadar dört yazıyı tamamlayıp verdim; elimde, gözden geçirilmeyi bekleyen, iki yazı daha var. Şiir-Bulmaca, Somut çıkmadan Somut için yazdığım yedinci yazı oluyor.

Bu kez yalnız Türk şairlerinin şiir üzerine ya da başka şairler üzerine yazdıklarından seçmeler yaptım. Bakalım bulabilecek misiniz aşağıdaki sözlerin hangi şairlerimizin olduğunu?

"Fuzûlî suları kalbine doğru çeken kuvvetli bir girdâba benzer, derindir ve içlidir. Nedim, bilâkis fevâre gibidir, suları havaya atar, şevk içindedir. Keder sevinçten daha derin görüldüğü için Fuzûlî, Nedim'den daha büyük görünür. Fakat bu fark esâsen azdır."

"Dikkat edilirse son yıllarda şairler daha çok büyük şiir temalarıyla yazmaya başladılar. Uzunca bir süredir bu böyle. Birtakım temalar kutsallaştı ve öne geçti. Bunu bir yerde doğal karşılamak gerek. Günümüzün koşulları sanatçıyı ülküleri itiyor. Ancak kimi şairlerin, özellikle en genç şairlerin, bununla da kalmayıp o temalar dışındaki bütün öğeleri yapıtlarından kapı dışarı ettiklerini görüyoruz. Ayrıntılar, bireysel durumlar, hayatın günü-birlik ve küçük görünümlerini şiirde arayan ki bulasınız artık. Bana sorarsanız yanlış bir tutumdur bu. Çünkü şiiri biraz da o dediğim küçük şeyler yaratır."

"Fantezilerle, hicve düşkünlükleri, güllüncü derhal yakalamaları ve hakikî güzel karşısındaki davranışlarıyla birbirlerine çok benzemelerine rağmen aralarında büyük fark vardı. Yahya Kemal'de her şey ciddiye ve esaslıya doğru giderdi. Haşim ise daima avant-garde kalmayı

isterdi. Biri sürüklemenin, alıp götürmenin, öbürü şaşırtmanın peşindeydi. Yahya Kemal vasıtalarına sahip doğan insanlardandı. Vezne hâkimdi, bütün müzikalitesiyle kendisinde hemen hemen konuşulan lisandan farksız bir şiir dili bulmuştu. Haşim'de ise daima noksan, daima kekeleyen bir taraf vardı. Haşim primitifti, Yahya Kemal klasiğin peşinde ve onun azametli tecrübeleriyle zengindi."

"Şiirin bütünlüğü meselesini pek iyi anlamamışsın. Eyuboğlu Divan şiirinin mısra, batı şiirininse bütüne değer veren bir şiir olduğunu söylerken şekilden çok özü düşünüyor. Yoksa şekil bakımından, Divan şiirindeki mısra batı şiirinden çok daha bütündür. Batı şiirine bütünlüğü sağlayan şey bütün sözlerin aynı tema etrafında toplanmasıdır. Geliştirici olması da, sözleri, değer sırasıyla kullanıp okuyucuyu, yavaş yavaş, şiirin sonundaki vuruşa, yahut yükselişe, yahut da keşişe hazırlamasıyla mümkün olur. Bir şiirde, sırasında, cümle bile bulunmaz; ama bütündür. Buna karşılık, bir cümleyi altalta yaz; hatta istersen içinde şiir unsuru da olsun; mısraların değiştirilmesine imkân da olmasın; böyle bir cümle bütünlüğü konuşulamaz. Çünkü şiirin aradığı bütünlük o değildir."

"Her şey insan içindir. Başka kimin için olabilir? Kurtlar, kuşlar için mi? Bilgi de, sanat da insan için. İnsanın, tabiatın ve toplumun yıkıcı kuvvetlerini yenerek daha rahat, daha kolay, daha insanca yaşaması için. Birtakım mantık oyunları bu ana kuraldan ayrılmak, bu ana kuralın tersine kürek çekmek şairliğe sığmaz gibi geliyor bana."

"Şairin ele aldığı konular kendi durumunu değil, çevresini kaplayan yığınların iç dünyasını ısıtacak, onların yaşayışlarını yenileştirecek, başka başka görüşler katabilecek özellikler taşımalıdır. Kuvvetin, dayanıklılığın, hayata bağlılığın, günden güne uygarlığa gitmenin kökleri şiire de bağlıdır. Demek oluyor ki şiir yalnız lüks olmaktan çıkmış, gerçeği gösteren, insanı inceleyen bir güzellik olmanın yolunu tutmuştur."

"Şiirler, bir dünya görüşünün kaynak metinleri değildir. Hangi metnin bir dünya görüşünün kaynağı olduğunu söylerseniz, o metnin artık şiir olmadığını söylemiş olursunuz. Biz bir şiiri herhangi bir dünya görüşü sahibi olmak, ya da bir dünya görüşü içinde haklı delillerle kendimizi beslemek için okumayız. Bu yüzden de şiirin iyi

ya da kötü oluşu o şiirde yer alan yargıların doğru veya yanlış kabul edilmesiyle ilgili değildir."

"Dışarıda bunca aradığı neydi Yahya Kemal'in? Bana öyle geliyor ki, 'biz'i görmek istiyordu gözü ile. 'Biz kimiz?' sorusunun yanıtını onun kadar aramış başka birini göstermek güçtür. Bu sorunun yanıtı ise 'bulunmaz', olsa olsa 'yaratılır'. Ozanlarımız, sanatçılarımız, düşünürlerimiz bu yanıtı yarattıkça 'biz' var olur. Bir yerde gizlenmiş değildir o, oluşur boyuna. Sözgelisi, bir aşüde mizaçla Bizans kederinin buluşmasından bir 'mağfret iklimi' olarak ortaya çıkar; ya da başlı başına bir kişilik gibi Boğaziçi uygarlığı biçiminde somutlaşır. Hattâ dışardaki 'biz'i yaratan bile pek görülmez, onun ürünüdür sözkonusu olan Yahya Kemal'de. İnsanlar, kimi yerde, görününün parçaları olarak belirtilirler; örneğin, Kandilli'nin yaşlı adamları gibi."

"Herde Türk şiirinin yenileşmesi işini tedkik edecek olanlar 1860-1900 arasındaki merhaleye bakarken garib bir endişeyle dalgın kalacaklardır; bir müddet yeniliğin lehinde kat'i (hüküm) vermekte tereddüd edeceklerdir, çünkü bir yenileşme ve bir ilerleme merhalesinde, Türkler'in asil şiirden daha pes ve sathî bir şiire geçmiş olduklarını göreceklerdir..."

"Şiire birtakım şiir dışı meseleler girince şiir ortadan kaybolmuş, yani Tanzimat'tan sonra gelen şairler, kendilerinden öncekilere nazaran daha yeni işlerle uğraşmışlar ama kendilerinden öncekiler gibi şair olamamışlar."

"Şiirin siyanür serüvenine şezlongdan şöyle bir göz atarlar bu yeşil camlı şiire 'kanalı şiir' demiş olabilirler."

"Turgut Uyar, İkinci Yeni'nin merkezinde olmuştur. Şiirimiz onunla gizliliği yoklama yeteneği kazanıyor. Hatta daha ileri giderek şunu söyleyeceğim: onun deneyinin şiirimizdeki işlevi şiirinden de önemlidir. Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Hamdi Tanpınar ortaya çok güzel yapıtlar koymuş sanatçılardır, ama ne kendi günlerinde ne de daha sonra bir işlevleri olmuştur. Buna karşılık Orhan Veli'nin büyük bir yapıtı yoktur, ama büyük bir işlevi vardır. Turgut Uyar da ise iki özelliği bir arada görüyoruz: büyük bir yapıt ve büyük bir işlev."

ELEŞTİRİ

DİL

HANGİ 1940 KUŞAĞI

Bir şairin zaman içinde belirecek ya da unutulacak kişiliğini ortaya koyan, kişi olarak başına gelenler, çektikleri-çekmedikleri değil, şiirleridir, sadece şiirleridir.

olarak etkileyerek, geçmişle geleceği birleştirerek uzaklığı yakına getirmiştir. Hayvan geçişini bilmez, insan ise bilir. Hayvan geleceğini tasarlayamaz, insan tasarlar. Eğitilmiş bir hayvan, başka hayvanı eğitmez. Bu üstünlük ve başarı, dil ve düşünce gücüyle yalnızca insana özgü bir başarıdır. (6) Dil, gerçek etkinliğini düşüncede gösterir. Düşünceyi ortaya çıkaran, ileri götüren, onun kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan yalnızca dildir. Düşünce ve konuşma, karşılıklı olarak birbirlerini etkilediklerinden her ikisinin de gelişimi, birbirlerine bağlı olarak

Hazır yargılara dayanıp sözümona bir düşünce dizgesi kurmak değil hazır bulduğu yargıları, kendinin bir süre önceki düşüncelerini bile yeniden akıl süzgecinden geçirmekten, bu düşüncelerin zaman içinde olaylarla doğrulanıp doğrulanmadığını irdelemekten zor geliyor insanlarımız. Ya temele koyduğumuz taş çürükse, üzerine kurduğumuz binanın ağırlığını taşıyamaz da çöker korkusu mu, kafa tembelliği mi?

Bildiği bir iki fikrayı yaşamı boyunca önüne gelene anlatan tekdüze insanlar gibi, buldukları hazır yargıları, konu sıkıntısı çektiklerinden olacak, yineleyen, bu yargılar üzerine yazı döşenen yazarlar da vardır. Kimbilir kaçınıcı kez ısıtıp piyasaya sürdükleri bu temeli çürük yargılarla yeni okurlar bulmaya, daha gözü açılmamış saydıkları gençleri yanlarına çekmeye çalışırlar. Başarılarını küçümsüyor muyum? Hayır. Küçüm-senecek başarılar olsaydı bunlar, aynı yanlış yargılar, yanlış düşünceler yanlışlıklarını sürdürülebilir miydi? Gerçekten, araştırma zahmetine katlanmayan, hazır bulduğu şablonu olduğu gibi üretime sokan gençler olur muydu hâlâ?

Bizim 40-50 yıllık edebiyatımızda da böyle zaman zaman üzerindeki tozlar silkeleneip yeniymiş gibi ortaya sürülen savlar, yargılar var. Örneğin, "1940 Kuşağı Şairleri" nitelemesi altında yıllardır okura dayatılmak istenen yanlış görünüm, bunlardan biridir.

"1940 Kuşağı Şairleri" deyince, doğal olarak, 40'lı yıllarda şiir yazan, sesini duyuran bir kuşak anlaşılır mı? Hayır, edebiyatımızda kullanılan özel dilledeki anlamıyla bu terim, "40'lı yıllarda şiir yazan, yazdığı şiirlerden dolayı izlenen, hapse giren toplumu şairler kuşağı" nı kastetmek için kullanılır: R. İlgaz, H. İ. Dinamo, M. Niyazi Akıncıoğlu, A. Kadir, C. S. İrgat, S. Taşer, M. Kemal, E. Gökçe, Ö.F. Toprak, A. Arif, A. İlhan, A. Damar, Ş. Kurdakul, vb. Sanki bu kuşak içinde, o yıllarda bu sayılanların dışında şair yoktur. Bütün dünyada, edebiyat tarihçiliğinde kullanılan gelen ölçütlere göre anlamı budur bunun. Oysa aynı yıllarda şiir yazan, yayımlayan, gerçekten ün yapan O. Veli, O. Rifat, M. Cevdet, (özellikle bu üçü), sonra F.H. Dağlarca, C. Külebi, C. Sitki, Z.O. Saba, S.K. Aksal, N.Cumalı, B. Necatigil, B.Rahmi. İ. Berk gibi şairler de vardır. En az öncekiler kadar etkindirler.

Mızrak hiçbir zaman çuvala sığmadığı için amaç da çabucak çıkar ortaya. Amaç, zaman içinde etkinlikleri, ortaya koydukları şiirin düzeyi, otantikliği yadsınamayan bu şairleri dışlamak, 1940 kuşağının, yani kendi kuşaklarının dışına atmaktır. Bunun için de, yine o kuşaktan bazı şairlerce (x) kolayına bir gerçek uydurulur.

Bu kez de Mehmed Kemal, 23 Ocak 1983 tarihli Cumhuriyet'teki "Politika ve Ötesi" adlı köşesinde şöyle yazıyordu: "Örneğin Garip akımı ikinci savaş yıllarında ön alırken, 40 kuşağı şairleri diye adlandırdığımızı gölgede bırak-

mamışlar mı? Garip şiir akımı, resmi görüş yanlılarının tartışmalı saymalarına karşın, resmi görüşçe hiç bir zaman engellenmedi. Dahası var önce çıkarılarak, kendinden olmayanları gölgeleyerek resmi şiir niteliğini kazanmadı mı?"

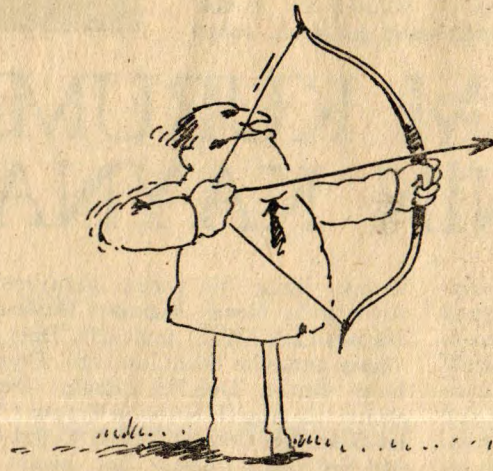
Edebiyat dışı ölçütlere dayandırıldığı apaçık olan bu görüşlerin hangi yanından tutalım, hangi yanlısını gösterelim? (Hem Mehmed Kemal'le bu konuda 1970'lerde bir kez daha tartışmıştık). Daha ilk gününden başlayarak, resmi görüşün gerçek temsilcisi şairler tarafından, mizah dergilerine varınca kadar her türlü yayın organında yerin dibine batırılan, alaya alınan Garipçiler mi resmi görüşçe desteklenmiştir? Garipçilerin, ilk şiirleri de içinde, gerek şiir sanatında gerekse toplumu, insanı algılayışta, alışılmış düşüncelere, insana zorla dayatılan kavramlara karşı çıkan şiirleri mi resmi görüşe uyuyordu? Resmi görüşe uyan, resmi görüşçe desteklenen bu akımın şairleri, milletvekili, büyükelçi, genel müdür falan mı yapıldı zamanında ya da daha sonra? Yoksa dünya görüşleri yüzünden memuriyetlerinden mi atıldı? Orhan Veli 1950'de öldüğünde cebinde kaç kuruşu vardı? Yaprak dergisini devletten aldığı para-

larla mı çıkarıyordu? Melih Cevdet'in, Oktay Rifat'ın ve diğerlerinin bugünkü durumları ortada... Son olarak, en önemlisi de bu bence, bir şair bir başka şairin şiirini nasıl gölgede bırakır? Bunun yanıtı ise tektir: şiirleriyle. Ayak oyunlarıyla hiçbir şairin yokluğa, unutuluşa, sürüldüğü görülmemiştir dünyada. Belki bir süre; ama zaman, o en şaşmaz yargıç, sonunda apaydın çıkarır o şiirleri orta yere. Çünkü geçici olan kişi -şair-değil, kalıcı olan şiirdir aslanan.

İşte basitçe budur o temelsiz, yanlış yargının ortaya atılış nedeni. Zamandan korkudur. Zamanla unutulmak korkusu. Bu korkuyu yenmek için şiir dışından destek aranmaktadır. Bir şairin zaman içinde belirecek ya da unutulacak kişiliğini ortaya koyan, kişi olarak başına gelenler, çektikleri - çekmedikleri değil, şiirleridir, sadece şiirleridir.

Oyleyse, bugün gerçek 1940 kuşağı şairleri deyince antolojileri dolduranların kimler olduğu ortadayken, şiirler ortadayken asılsız kara çalmalarla, temelsiz suçlamalarla edebiyat dışı alanlardan destek sağlamaya çalışarak gençleri yanıltmak niye? Bırakalım şiirler konuşsun! Rifat İlgaz'dan İlhan Berk'e, Necati Cumalı'ya kadar bütün 1940 kuşağı şairlerini gerçek ölçüte: şiir ölçütüne vurup yerli yerine oturtsak ya!

(x) Bir şairin bir başka şairi kötülemesi, onu yıkmaya çalışması kadar hiçbir şey dokunmamıştır bana bugüne dek. Ayıp gelir bana bu. Böyle birine rastlayınca o suçlu kendim işlemişim gibi yüzüm kızarır. İlk gençlik yıllarım ataklığı, coşkusu geçtikten sonra, Yahya Kemal'den zamanın en genç şairine kadar herkese kucak açan Nazım'ı düşünürüm de...

DİL VE DÜŞÜNCE

Düşüncelerimiz sürekli olarak dille berraklaşır, dille gerçekleşir. Düşünce, dille dayanarak görevini yapabilir. Dil basit bir yardımcı değil, düşüncenin zorunlu ortağıdır.

DR. BAHATTİN CAN

Dil ile düşünce arasında sıkı bir yakınlık ve bağlantı vardır. İnsanı insan yapan insanca özelliklerin başında, dil ve düşünce gelir. İnsan, dünyaya açılan ilk canlıdır. İnsanın dünyaya açılmasını dili sağlamıştır. Dilin olmadığı bir ortamda, ne toplum, ne örgütlenmiş davranışlar, ne de planlı amaçlar söz konusu olabildi.

Dil ile düşünce arasındaki ilişkiler, yüzyıllardan beri birçok düşünürleri uğraştıran bir konu olduğu gibi, Hıristiyanlık ve Müslümanlık gibi büyük dinlerin de başta gelen ilgi alanlarından biri olmuştur. İncil'in ilk cümlesi olan "Başlangıçta söz vardı", dil ile ilgili olduğu gibi, Hz. Muhammed'e inen ilk ayet "Oku" da yine dil ile ilgilidir. Konfüçyüs, Eflatun, Schopenhauer, W. Von Humboldt gibi birçok düşünür de dil ile düşünce arasındaki bağlantı üzerinde önemle durmuşlardır.

Dil ile düşünceyi incelerken, bazı düşünürler düşünceyi, bazı düşünürler de dili öne alırlar. Eflatun, insanın düşüncesini diliyle anlattığını, düşünce ile dilin birlikte yürüdüklerini; Schopenhauer ise, düşüncenin dili oluşturduğunu, düşünce olmadan soyut bilginin, kavramlara dayanan bilginin olamayacağını; yalnızca, insanla hayvan arasında ortak olan somut, duyulara dayanan bilginin

olacağını söyler. Buna karşılık, W. Von Humboldt, insanın ancak dili sayesinde insan olduğunu, ilk kez düşünen insanın öteki varlıklara göre üstün bir ayrıcalığı olan kavramlar bilgisini, yani soyut bilgiyi oluşturduğunu belirtir. (1)

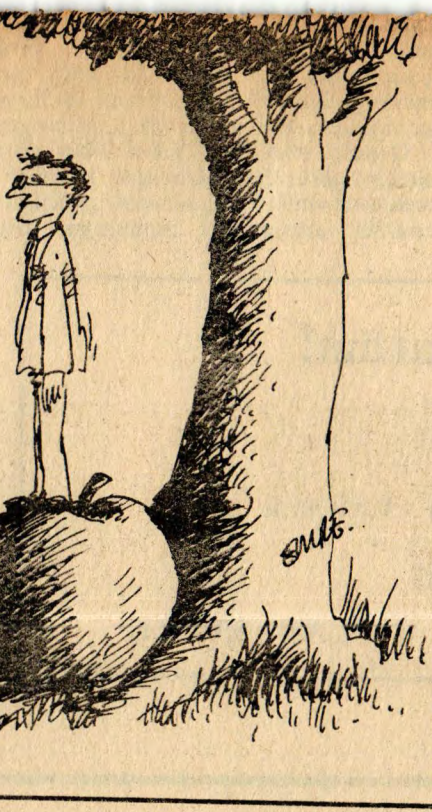
DİL: DÜŞÜNENİN ARACI

Antik çağ düşünürleri, insanı, "Zoon logon ethon", yani düşünen bir varlık olarak tanımlamışlardır. Gerçekten de insanı hayvanlardan ayıran üstün niteliklerden biri, konuşan bir varlık olmasıdır. İngiliz düşünürü Thomas Hobbs ise, konuşmasının temeli olarak akıl önce alır. Hobbs'a göre, "İnsan, akıllı olan hayvandır, çünkü konuşur." (2)

Alman kültürünün ilerlemesi için, Alman dilinin gelişmesinin gerekli olduğuna inanan Leibniz'e göre "dil zihnin aynasıdır." Zihin ile dil, karşılıklı birbirine bağlıdır. Bir yandan zihin olgunlaştıkça dil de gelişir. Öbür yandan zengin, akıcı, herkesçe anlaşılır bir dil de zihnin gelişmesini sağlar. Humboldt ise, dili düşüncenin basit bir aygıtı olarak görmez; ona göre dil, düşünceyi yaratan bir aygıttır. Düşünceyi yaratan ve ileri götüren dildir. Dilin araç oluşu, düşünceyi yaratmasındandır. (3)

Gerçekten de dil ve düşünce, karşılıklı olarak birbirlerini oluştururlar. Dil, düşüncenin bir aracı, hem ürünü, hem de gerekli koşuludur. Düşüncelerimiz sürekli olarak, dille berraklaşır, dille gerçekleşir. Düşünce, dille dayanarak görevini yapabilir. Dil basit bir yardımcı değil, düşüncenin zorunlu ortağıdır.

Max Müller, "Sözcükler olmadan düşünce, düşünce olmadan da sözcükler olmaz" der. Düşünce, dil içinde oluşur ve gelişir. Dilsiz düşünmek olanaksızdır. Düşüncenin anlatım aracı sözcüklerdir. İnsanın iyi bildiği ve iyi kullandığı bir dilin düşünmeyi kolaylaştıracağı açıktır. Bununla birlikte, insanlar,

sürekli bir ilerleme gösterir. Büyük düşünürler, büyük düşünce yapıtlarını, ancak yetkin bir dil aracılığıyla kurabildikleri gibi gerçek bir düşünce etkinliğinde ancak dilini geliştiren toplumlar gösterebilmektedirler.

Dilin üstünlüğü, düşünce etkinliğinin üstünlüğüne bağlıdır. Dil düşünce etkinliğinin bir aracı olduğundan, ancak yüksek bir olgunluğa erişen dillerde, gerçek bir düşünce etkinliği ortaya çıkabilmektedir. Dilde üstünlük ve gelişmişlik yaratamayan bir toplumun, doğal olarak düşünce yaşamı da kapalı ve cılız kalacaktır. Bu bakımdan, bilgi üretimi ve yaratıcı düşünce sürecinin gelişmesinde, dilde ilerleme ve üstünlük sağlamanın önemli bir payı vardır.

DİL İLE BİLİNÇ

Dil her şeyden önce, insanlar arası ilişkilere bağlı toplumsal bir olgudur. İnsan ancak, başkaları üzerinde etkide bulunmak için konuşur. Bu bakımdan dil, toplumsal etkileşim sürecinin bir ürünüdür. Düşünce ancak, dilin yardımıyla toplumsal bir olay durumuna gelir. Dil, toplum içindeki düşüncenin anlatım araçları olan sözcüklerin kolay anlaşılıp kullanılabilmesi ölçüsünde gelişir ve yaygınlaşır. Sözcükler ne kadar kullanışlı ve açık olursa, o dili konuşan insanların zihinsel işlevleri de o ölçüde gelişecektir.

Dil ile düşünce arasındaki bağlar, dil ile bilinç arasında da geçerlidir. Dil olmaksızın bilinç yoktur. Çünkü dil, başkaları için var olan gerçek ve pratik bilinçtir. Bundan dolayı da, bilinçli duruma gelen bir varlığın ürünüdür. Bu bakımdan Descartes'ın "Cogito ergo sum" (Düşünüyorum, o halde varım) diyerek, düşünce ve bilinci yaşamın, varoluşun temelini oturtması anlamlıdır. Dil, bilincin hem doğal, hem de toplumsal ortamıdır. Demek ki dile ayrılmaz bir biçimde bağlı olan bilinç, toplumsal bir üründür.

Dil ile o dili konuşan toplumun düşünce biçimi, yaşam biçimi ve düzeyi arasında sıkı bir bağ ve yakınlık vardır. Dilden düşünce ve yaşam biçimine bir kapı açılmaktadır. Toplumun hiçbir alanı yoktur ki, dilden bağımsız, dilden ayrı olarak gelişsin ve değişsin. "Dil, toplumun aynasıdır."

- (1) Takiyettin Mengüşoğlu, Felsefi Antropoloji, İst. 1971 s. 264
- (2) Joseph Vendryes, Dil ve Düşünce İlişkileri, çev. Berke Vardar, İst. 1968, s. 21-22.
- (3) Dr. Bedia Akarsu, W.V. Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı, İst. 1955, 30-34
- (4) Prof. Dr. Cahit Tanyol, "Dil, Düşünce ve Yazı", Ulusal Kültür sayı: 2.1978
- (5) Arnold Gehlen, İnsan Üzerine Sekiz Konferans, İst. 1970, s. 48-49.
- (6) Orhan Hancerlioğlu, Düşünce Tarihi, İst. 1970, s. 15-16.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl : 3
Sayı : 33
Tarih : 18 Mart 1983
Fiyatı : 50 lira

S. S. Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi - YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kemal Ağaoglu/Sayfa Yönetmenleri: Ahmet Cemal, Zeynep Avcı Karabey, Öner Cıraoğlu/Teknik Yönetmen: Oğuz Tan/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asilyazıcı/Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi, No: 17, Kat: 2, Çağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442, Sirkeci, İstanbul/Telefon: 22 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1250 lira, 12 aylık: 2500 lira. Yurtdışı için iki katıdır. İlan Koşulları: İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira. (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir) Dizgi, film, ofset hazırlık: Pano Grafik Tel: 28.15.90/Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

BESLENMELİ AMA NASIL?

Hazırlayan:

Somut Gençlik Araştırmaları Grubu

Beslenme tüm insanlığın sorunu. İnsanın doğumundan önce başlayıp, yaşamının tüm evrelerinde de var olan bir sorun. Beslenme, her yıl binlerce insanın Afrikalarda, Asyalarda, uzak-doğularda açlıktan ölmesinden tutun da, zeka geriliğine diş hastalıklarına kadar uzanan bir alanın sorunu. Biz burada beslenme sorununu bir kesimde, gençlik kesimindeki yansımasıyla inceleyeceğiz.

Beslenme tüm gençlik sorunlarında olduğu gibi, geçmişle bağlantılı bir sorun. Çocuklukta giderilmediği sürece, gençlerin daha başlangıçta bir beslenme yetersizliği ile karşı karşıya kalacağı açık.

ÇOCUKLARIN SORUNU; YAŞAM KAVGASI.

Tüm dünyada, yaklaşık olarak 100 milyon çocuk, yetersiz ve dengesiz beslenmeden ölüyor. Bir o kadarı da büyüme geriliği göstermekte. Genel nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkemizde, ortalama ölüm oranı binde 55, Çocuklarda 218'i buluyor. Bu sayı, kırsal bölgelerde 232; büyük kentlerde 196. 1975 Genel nüfus sayımına göre ise tüm ölümlerin % 34'ü beş yaşına kadar olmakta. Bu yaş grubu içerisinde yetersiz ve dengesiz beslenmenin neden olduğu ölüm oranı ise; birinci derecede % 4,8, ikinci derecede ise % 20'dir.

Beslenme yetersizliğinin neden oldu-

ğu büyüme geriliğine gelindiğinde, bu oranlar daha da yükseliyor. İşte İstanbul'da yapılan bir araştırmanın sonuçları. Gecekondu bölgelerinde, beslenme yetersizliğinden oluşan büyüme geriliği % 43'dür. Bu oran köylerde % 63,8'e çıkmaktadır. Yine bir araştırma sonucu, ekonomik durumu iyi olan bölge ve semtlerde büyüme standartlarının geliş-

miş ülke standartlarına uygun olduğunu ortaya koyuyor.

Yetersiz ve dengesiz beslenme, çocukluk döneminin en önemli sorunlarından biri. Yetersiz beslenme, Prof. Dr. Ayşe Baysal'ın bir araştırmasına göre, beş yaşına kadar olan çocukların % 20'sinde büyüme geriliği, % 50'sinde ise kansızlık (anemi) oluşturuyor.

GEREKLİ OLAN ENERJİ, KALORİ VE VİTAMİN DÜZEYİ

YAŞ GRUBU	(kilo. Kalor.)	Protein (gr)	Kalsiyum (mg)	Demir (mg)	Vitamin C (Mg)
7-9 Yaş (Günlük)	1700	38	500	10	10
10-12 Yaş (Günlük)	2100	45	600	15	40
13-15 Yaş (Günlük)	2500	65	700	15	50
16-19 Yaş (Günlük)	2800	80	700	15	50
Yetişkin (Günlük)	-	65	500	10	50

BİR KİŞİNİN AYLIK BESLENME GİDERİ 9.500 LİRA

Sağlıklı ve dengeli bir beslenme için gerekli olan, öyle pek olağanüstü bir diyet de değil ama bedeline bakalım:

YETERLİ VE DENGELİ BESLENMENİN ASGARİ BEDELİ:

Uluslararası standartlara göre, yetişkin bir kimsenin günlük besin çizelgesi (ratio) şu şekildedir:

- En az 120 gr. kemiksiz et (Aynı miktarda balık olabilir.)
- 0,250 lt. süt
- En az 50 gr. peynir
- 35 gr. çiğ tereyağı
- 350 gr. ekmek
- En az 500 gr. sebze (Sebzeler en az iki öğünden birinde yenmelidir.)
- İki ya da üç tane meyve

GÜNLÜK BESİN ÇİZELGESİNİN TUTARI:

120 gr. kemiksiz et: 85 TL.

GENÇLER NE DİYOR?

İst. Üniversitesi Basın Yayın Yük. Okulundan Gürcan Özcan Ailesi İstanbul'da olmadığı için iki yıldır yurttaki hayatını. Bize "karnımı nasıl doyurduğumu" şöyle anlatıyor: "Sabah kahvaltısını ve akşam yemeğini yurttaki, öğle yemeğini de üniversite yemekhanesinde yiyorum. Yurttaki, sabah kahvaltısını kantinden, kendi paramla yapıyo-

YEMEKHANELERDEN

İstanbul Üniversitesi, 3-4 bin öğrenciyi yemek veren bir yemekhaneye sahip; Turhan Emeksiz yemekhanesi. 11.30'dan 14.30'a kadar verilen öğle yemeği, üniversitenin birkaç fakültesi dışında tüm fakültelerin öğrencileri geliyor. Sıraya girip, yeme becerisini gösteren öğrenciler 50 lira ödüyorlar. Öğrencilerin öğle yemeklerindeki beslenme durumlarını bir öğrenci şöyle anlatıyor: "Yemeğin en cazip yönü 35 liralık fiyatı. Dört kap yemek veriliyor. Bu çok iyi, ne var ki yemek yemek, başlıbaşına bir sorun. Merkez binanın 3 kapısı ve 3 girişi var. Ama biz tek kapısını kullanabiliyoruz. Ana giriş kapısına gel, yemek kuyruğuna gir, kuyruğu bekle, yemek ve (...) Bunlar gerçekten sorun. Hele

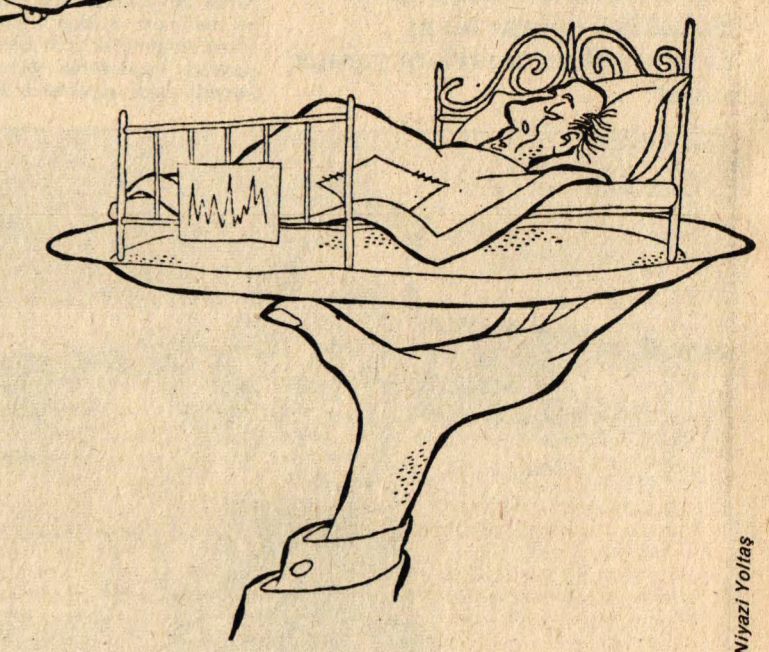
Çocukluktan gençliğe geçilirken ihtiyaçlar büyür, çoğalır. Büyüyen genç, yeni giysi ister, yeni kitap ister. Ve daha çok enerji, daha çok vitamin ister. Gençlerin diğer dönemlere oranla enerji ve vitamin gereksiniminin arttığı bilimsel olarak, giysi, kitap, vs. gereksinimlerinin arttığı da sosyal olarak bir gerçek. Peki gençler beslenebiliyorlar mı? Nasıl beslendiklerini kendilerinden dinledik. Sonuçta ortaya çıkan olgu şu: Gençlerimiz beslenmiyor. Beslenememenin ötesinde, büyük bir bölümü 'karnımı doyurma' çabasında. Bu, özellikle yurtlarda ve bekar olarak kalan gençlerde yoğunlaşıyor.

Gençlerin kendi açıklamaları da ortaya koyuyor ki onlar, beslenmeden çok "karnılarını doyurma" kaygısındalar. Beslenmenin, hele hele yeterli ve dengeli beslenmenin ne olduğu ve bunun nasıl gerçekleştirilebileceği onlar için sorun bile değil. Oysa bu bir sorundur ve özellikle onlar için önemli bir sorundur.

Nedir dengeli ve yeterli beslenme? Prof. Dr. Ayşe Baysal şöyle tanımlıyor. "İnsanın büyümesi, ölen hücrelerinin yenilenmesi ve dıştan gelecek etkilere dirençli olması ve uzun süre verimli olarak çalışabilmesi için gerekli enerjiyi; bu enerjiyi kendi vücudunda çalışma enerjisine dönüştürmesi için gerekli proteinleri, vitaminleri ve maddeleri gereken miktarlarda almasıdır."

rum. Ekmek, zeytin, peynir, helva gibi şeylerle... Derse yetişmenin telaşı, kahvaltılık şeylerin pahalılığı, doğru-dürüst kahvaltı etmemizi engelliyor. Aynı telaşı öğle yemeklerinde de yaşıyoruz. Ya vize telaşı, ya da ders saatlerine denk gelmesi, öğle yemeğinde de aynı güçlükleri doğuruyor. Akşam yemeği, yurttaki Krediyurtlar'ın verdiği 40 liralık yardı-

ma eklediğimiz parayla bir-iki kap yemek yiyebiliyoruz. Yeterli beslendiğimizi söylemiyorum. Tatil günlerinde yurt ve üniversite yemekhaneleri de kapalı ise dışarıda, lokantalarda yemek zorunda kalıyoruz, ki çoğumuz için olanaksız bu."

NİYAZI YOLTAŞ

Niyazi Yoltaş

Bilal Kütük:

İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden. Beslenme durumunu şöyle anlatıyor. "Sabah kahvaltısı, biraz telaş, biraz düzensizlik, sağlam olmuyor. Öğle yemeğini dışarıda yiyorum. Akşam yemekleri yurt kantinine kalıyor. 40 liralık yemek fişimiz var. Ancak o da tarihli. Yani ancak tarihinde yiyebiliyoruz. Tarihini kaçırdığımızda fiş işe yaramıyor. Yemekler görünüşte ucuz, ama iyi bir yemek yemeye kalksan 150 liradan aşağı olmuyor. Her akşam böyle yemek olanaksız. En ucuz, çay-ekmek-peynir diyoruz ama bir bardak çay da 20 lira oldu şimdi. Sonuçta akşamları en ucuz yemekleri yiyoruz."

Canan Keskin:

İ.Ü. Basın Yayın Yüksekokulu öğrencisi. Bir özel yurttaki yaşamı anlatıyor: "Sabah

lerimiz olmuyor. Yemek pişirmeye, en azından çay yapmaya izin verseler, çok daha iyi olur.

Bir başka yükseköğretim öğrencisi ise şunları söylüyor:

"...Bir yüksek okulda öğrenciyim. 21 yaşındayım. Yeterli derecede beslendiğimi sanmıyorum. Şöyle ki, okula yetişmek kaygısı, sabah kahvaltı etmemi engelliyor. Öğle yemeğimi okulda yiyorum. En büyük sıkıntım akşam yemekleri. Bunuda çoğu zaman üçüncü sınıf lokantalarda ya da büfelerde sandviç, tost, vs. gibi şeylerle geçiştiriyorum. Tabii bu durumda yemek giderim fazla olmuyor ama sonucunda da yeterli beslenemiyorum. Zaten yeterli beslenebilecek param da yok. Üç arkadaş birlikte bir ev tuttuk. Kiraya ortak oluyorum. Bunun yanı sıra, ulaşım, giyecek ve benzeri giderlerim de var. Ancak yetiştirebiliyorum."

Ya bir liseli nasıl besleniyor dersiniz?

"15 yaşındayım. Bir lisede yatılı olarak okuyorum. Öğle yemeklerini zaten okulda yiyorum. Sabah ve akşam yemeklerini de elimden geldiğince, ucuz ve yeterli olduğu için, okuldan karşıla-

(Balık fiyatları balığın cinsine göre değişiyor.)

50 gr. peynir: 25 TL.

0.250 lt. süt: 37.50 TL.

35 gr. tereyağı: 30 TL.

350 gr. ekmek: 20 TL.

500 gr. sebze: Cinsine göre değişiyor ama genellikle 40 - 50 TL. arasında

(Örneğin taze fasulye, ıspanak, marul, domates v.s.)

2-3 tane meyve: 60 TL. (Ortalama ve mevsiminde)

Bu durumda görüyoruz ki konut, ulaşım, giyecek, eğitim, kültür ve diğer giderler bir yana, yalnızca besin gideri kişi başına günde 307.50 TL., ayda da 9,500 TL. tutuyor. Üstelik bu rakama, yemeğin hazırlanması için gerekli olan yağ, yakıt, tuz, biber, gibi yan giderler katılmamaktadır.

saat 12.00'den sonra kuyruk bir dert oluyor. Bu süreçte geçen zaman ve çekilen çile, yemek yemeden doyuruyor insanı. Bazen doymak istediğimizde, ikiliyoruz. Yani iki kere yemek kuyruğuna giriyoruz. Bu, o çileyi iki kez çekmek demektir."

Boğaziçi Üniversitesinde öğrencilerin beslenme durumları, diğer üniversitelere göre bir derece iyi. Öğrenciler yemekleri genel olarak iyi buluyor. Ancak yemekhane yapıldığında 1.500 kişi öğrenim görüyormuş. Şimdi öğrenci sayısı 4.000 civarında. Şüphesiz yetmiyor yemekhane. Bir öğrenci bu durumu şöyle anlatıyor: "Bizde yemekler iyi. Zaman

cumartesi-pazarı, kahvaltılık şeylerle, deyim yerindeyse ıvr-zıvr şeylerle geçiştirmemize neden oluyor."

Istanbul Teknik Üniversitesinden görüştüğümüz bir öğrenci, üniversitelerindeki beslenme sorunlarını şöyle anlattı: "Üniversitemizde yalnız öğle yemeği verilir. 4 kap yemek 50 liradır. Bu genellikle çorba, sebze, et, pilav, makarna yemekleridir. Çorba her gün çıkar. Et yemeği ise haftada iki gün. Yemeklerin kalitesi her gün aynı değil. Eğer kaliteli yemekler varsa o gün fazla kuyruk oluşuyor. Yemek yemek için de uzun süre beklemek gerekiyor. Bazen bütün öğrenciler yemeden, yemek bitiyor.

Yemek saatleri 12.00-14.00 arası. Bizim dersler bazen 12, bazen de 13'te bitiyor. Bu nedenle, her gün yemeğe yetiştiğimiz söylenemez."

YEMEK LİSTELERİ

YURTLAR

Vezneciler Kız Yurdu:

Yemek	Fiyat
Çorba	30 TL.
Nohut	35 TL.
Kurufasulye	35 TL.
Bezelye	50 TL.
Türlü	50 TL.
Patates Oturtma	50 TL.
Karnabahar	50 TL.
Pırasa	35 TL.
Yumurta	75 TL.
Pilav	35 TL.
Salata	40 TL.
Sebzeli Kebab	75 TL.
Tatlı	40 TL.

Atatürk Öğrenci Sitesi

Yemek	Fiyat
Pilav	30 TL.
Kurufasulye	35 TL.
Nohut	35 TL.
Çorba	20 TL.
Bezelye	50 TL.
Yoğurt	25 TL.
Turşu	25 TL.
Yumurtalı ıspanak	65 TL.
Kıymalı Yumurta	60 TL.
Yeşil Mercimek	30 TL.
Yürek Tava	90 TL.
Sütlaç	30 TL.
Salata	40 TL.
Tatlı	30 TL.
İzmir Köfte	75 TL.

ÜNİVERSİTE YEMEKHANELERİ

(Boğaziçi Üniversitesi, Öğle yemeği fiyatı 50 TL.)

Yemek Listesi (Öğle)

Stragonof
Püre
Zey. Bakla
Meyve
Yoğurt

(İstanbul Üniversitesi, Öğle yemeği fiyatı 35 TL.)

Çorba
Orman kebab
Pilav
Poğaçaya tatlısı

(İstanbul Teknik Üniversitesi, Öğle yemeği fiyatı 50 TL.)

Çorba
Sebzeli Kebab
Makarna
Tatlı

kahvaltısı, öğle ve akşam yemeklerini, yurtta yemekhane olmadığı için dışarıda yemek zorunda kalıyoruz. Maddi pek bir sıkıntımız yok. Bu nedenle beslenme konusunda diğer öğrenciler gibi güçlük-

AYDIN ÇEVRE DEDİKODUSU

KÖŞEDEN

MURAT
BELGE

Dünyanın her ülkesinde aydınlar, özellikle de sanatsal üretim odakları çevresinde yer alanlar, kendi ortamlarına dönük bir hayat yaşarlar. Biraz da toplumda böyle bir konumda bulunmayı seçmelerinin sonucudur bu. Çoğu zaman önceden düşünülmüş, bilinçli bir seçmeyle bu uğraşı kendilerine uygun bulmuşlardır. Demek ki toplumda, kendi seçtiklerinin dışında kalan işleri yeterince önemli görmemişlerdir. Bu bakımdan, gündelik konuşmaların merkezinde "entelektüel/sanatsal" konuların yer alması doğaldır. Bu konular da ister istemez aynı işlerle uğraşan başka somut kişileri, başka sanatçıları içerir.

Sanatla uğraşan çevrelerde gruplaşmalar, takımlaşmalar olması da doğaldır ve bu her zaman böyle olmuştur. Şu ya da bu şekilde bir görüş, amaç, mizaç yakınlığı böyle gruplaşmaların doğmasına yol açar. Aynı zamanda, sanatsal üretim bir yanıyla bireysel, bireyin öznelliğine sıkı sıkıya bağlı bir iş olduğu için, bu gibi gruplar içinde yer alan bireylerin de bir yandan kendilerini birey olarak kendi dışlarındaki herkesle karşılaştırıp ölçüştürmeleri anlaşılır bir şeydir. Bu bireysel tutku, sanatçıyı daha üstün nitelikli üretime iten bir etmendir. Bu bireyselleşmenin teorisi bir yana, birkaç yüzyıllık ampirik gözlem, insanların "sanatçı birey"e böyle bir ayrıcalık tanımına yol açıyor.

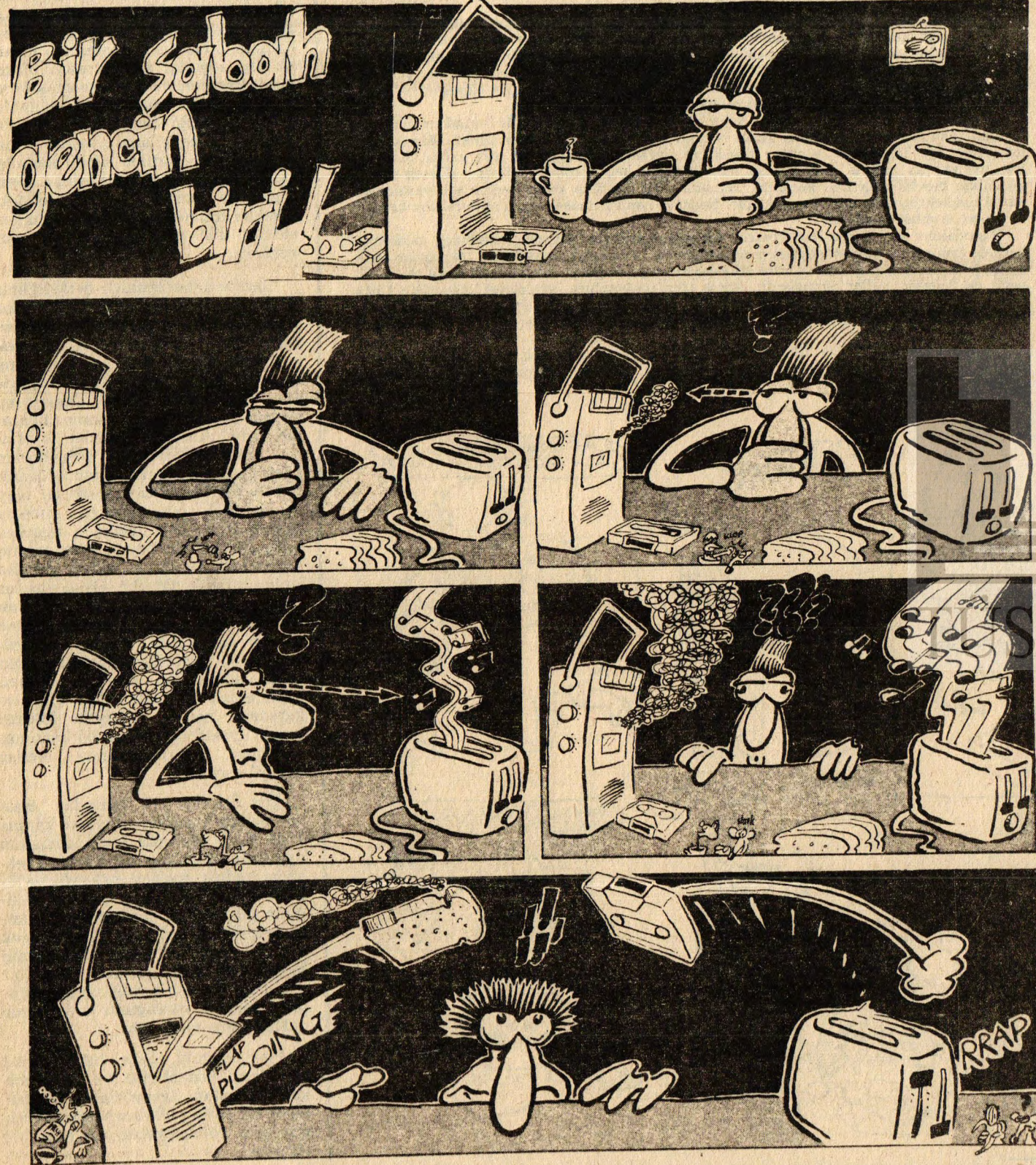
Bütün bunlar Türkiye'de de vardır, ama yanılmıyorsam biraz abartılmış bir biçimde vardır. Bugüne kadarki kişisel deneylerimden bildiğim, burada sanatçı bireylerin yalnızca birbirleri üstüne konuşmakla yetinmeyip, birbirlerini harcamak üzere birbirleri üstüne konuşmalarıdır. Öyle ki, aşağı yukarı her "sanatçı-aydın" bir "kıyma makinası" gibi konuşur. Ama bu sanatçıları aşan bir genellemidir aslında. Bütün bir "aydınlaşmış çevre"nin ortak özelliğidir. Durmadan çekiştiririz birbirimizi. Üstelik, o sırada çekiştirilen kişi birdenbire "zuhur" ederse, başta çekiştiren kendisi olmak üzere herkes tarafından muhabbetle karşılanır. Bu sefer de, iki tarafın ortak olarak çekiştirebileceği bir üçüncü kişi sohbetin yeni konusu olur. Ve aslında herkes herkesi tanıdığı, sık sık da karşılaştığı için, Ali Ahmet'le oturup Mehmet'i harcar. Sonra da Mehmet'le oturup Ahmet'i çekiştirir. Tabii bir başka gün de Ahmet'le Mehmet bir araya gelirler; bu sefer Ali'nin iler tutar yeri kalmaz.

Bu neden böyledir? Amacı nedir bu tür bir konuşmanın? Son analizde, bütün bu sözkonusu bireyler, ötekilere karşı kendi değerliliklerini savunma ve yerleştirme çabasında değiller mi?

Bana öyle geliyor ki, eğer Türkiye'nin aydın çevrelerinde iç-dedikodu oranı yüksekse, bunun nedeni de varolan değerler sisteminin oturmuş olmamasıdır. Varolan sanatsal ve entelektüel ürün dünyasının kendi içsel değerlilik hiyerarşisi birtakım nesnel ölçütlerle sağlam bir şekilde kurulamamışsa, bu dünyada yer alan bireyler böyle bir değerler zincirini kendi "özel girişim"leri ile kurmak için daha çok çaba harcıyorlar. Bu ise, başlangıçta sözünü ettiğim bireysel tutkudan bir hayli değişik bir davranış: çünkü bu durumda sanatçı-aydın tutkusuyla "başka herkesten üstün ürün verme" uğraşından çok, "başka herkesi harcayarak ortada bir tek kendi kalma" uğraşı ağır basıyor. Başka bir söyleyişle "ötekilerin başarısızlığı üstüne kurulmuş bir başarı."

Bu tutumun son kertede nedeni, kanımca, piyasada tutarlı bir değerlendirme bulunmamasıdır. Çünkü sanatsal-entelektüel üretimde son yargı "mercii", bu çeşit ürünlerin alıcıları olmalıdır. Alıcının, tüketicinin, kendisine sunulan ürünlere karşı tavı rastgele, modaya göre gelip geçici, dalgalanmaya açık olunca, üretici kendine verilen değerini nesnel bir ölçütü ile karşılamıyor. "Ben şu ürünü verdim, bunun değeri şudur" diyemeyince de, bu değeri kabul ettirmenin başka yollarına başvuruyor. Bunun bir yolu, başta eleştirilenler olmak üzere, sanat çevresinin kendi içinden verilen yargıları etkilemektir. Böylece çeşitli ittifaklar kurulur, takımlar oluşur. Bir çeşit iktidar mücadelesi başlar gruplar arasında. Mücadelenin somut biçimlerinden biri "ödülleri" olarak karşımıza çıkıyor Türkiye'de. Çünkü, tüketicinin değindiğim kararsızlığı durumunda, ödülleri bir "değer ölçütü" özelliğini kazanıyor. Derken, her küçük grup kendine ödül dağıtacak ayırı bir mekanizma kurmaya başlayınca, ödül sayısı artıyor ve bu işin de enflasyonu başgösteriyor.

Bir yandan da, "özel teşebbüs" devam ediyor. Bitmez tükenmez bir dedikodu, adam harcama, adam karalama. Bu ortamın yığınla handikapı var, sanatçı-entelektüel olmanın bin türlü güçlüğü, engeli var. Gene de, başkasının yaptığını kötüleyerek kendi değerini kantlamak yerine, kendi ürününün niteliğini yükseltirecek değer olma tavrının yerleşmesine çok ihtiyacımız var.

GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZDE ÇOCUK

**“Oğlancıktır oğlancık
Ne küpe ister ne boncuk
Kız dedikleri de bir kancık
Hem küpe ister, hem boncuk
“Ninni desem yaraşır ninni
Sokakları dolaşır ninni
Benim oğlum saraylara yaraşır
ninni”**

Derleyen: SULE TORUN

Toplumumuzda insana verilen değer cinsiyete göre değişir. Bu, ergin insan olup kadın ve erkek kimlikleri edinildikten sonrasına özgü değildir yalnızca. Erkeklerin üstünlüğü konusundaki yaygın kanı, daha çocuk doğurmayı düşünme aşamasında anne ve babaları etkiler. Bunu, kültürümüzde erkek doğurmak için başvurulan geleneksel çareleri inceleyerek görebiliriz. Yalnız bu konuda değil, geleneksel kültürümüzün çocu-

ğa ilişkin tüm öğeleri ne denli cinsiyetçi bir toplum olduğumuzu açığa çıkaran eşsiz bir kaynak. 1980 yılında yitirdiğimiz Sedat Veyis Örnek, kültürümüzde çocuğa ilişkin birçok adet, inanma, nitelme, benzetme, özdeyiş ve uygulamaları araştırdığı değerli bir etnolojik eser bıraktı. (1) Söz konusu kitaba şöyle bir göz gezdirince bakın nelerle karşılaşıyoruz:

GELENEKLERİMİZ OĞLAN ÇOCUGUNDAN YANA

“Kadının erkek çocuk doğurması için: birleşmeden sonra kadın sağ yanına dönerek yatar; sağ yanından kalkar.” (s.50) Yazar, oğlan doğurmak için başvurulan diğer çareler, oğlan çocuğuyla ilgili çeşitli inanış ve özdeyişlerle, yukarıdaki inanca ilişkin şöyle bir açıklama getiriyor:

“Doğacak çocuğun cinsliğini belirlemek amacıyla başvurulan yöntemler, uygulamalar, bunların çevresinde toplanan inanmalar ilk bakışta salt bir merak ve tahmin gibi görünüyorsa da, temelde belli bir isteğin yattığı açıkça sezilmektedir. Oğlan doğurmak için başvurulan yöntem ve uygulamaların önemli bir bölümünü dinsel ve büyüsel nitelikte olanlar oluşturmaktadır. (...) “Cinsel birleşmeden sonra sağ yana yatmak ya da sağ yandan kalkmak” çok yaygın bir inanma olarak görülmektedir. İslam kültüründe “sağ”ın olumlu olarak değerlendirilmesi, tıpkı “sağ ayağı atarak bir işe başlama”, “sağ elle dokunma”, “meleklerin sağ omuzda oluşu” gibi yorumlanarak sağ yara yatma ya da sağ yandan kalkma kalıp inanışını doğurmuş olsa gerektir. Oğlan çocuğunun tatlı yiyeceklerle eşdeğerde tutulması da, özellikle geleneksel toplumumuzda erkeğe verilen değer bir başka tipik örneğini vurgulamaktadır. Bu eşdeğerlilik “ye tatlıyı, doğur atlıyı” tekerlemesinde de anlatımını çok güzel bir biçimde bulmuştur. Oğlan doğurma, baba ocağını tütürmek, adı ve soyu sürdürmek, mirasın, malın dağılmasını önlemek gibi etmenlerden dolayı büyük önem taşımaktadır.” (s.4)

Tahmin edebileceğiniz gibi, kız çocuğu doğurmak isteyen kadınlar, sol yanlarına yatıp sol yanlarından kalkmaktadırlar. Ama işin daha ilginç yanı zaten kız doğurmayı fazla isteyen yoktur, bu nedenle de bu konuda başvurulacak daha az sayıda çare vardır. S.V. Örnek'in vardığı sonuçlar bu doğrultuda:

“Alınan yanıtlarda, yapılan açıklamaların çoğunda kız doğurmak istenmemesi açıkça ortaya konmakla beraber, yine de kız doğurmak isteyenler oğlan doğurmak için uyguladıkları yöntemlerin ve işlemlerin tersini yapmaktadırlar. ‘Hep kız doğuran biriyle ekmek mayası değiştirilir’ örneğinde olduğu gibi, cinsel birleşmeden sonra ‘kadın soluna yatar ya da solundan kalkar’ uygulaması da bu konuda yaygın bir örnek olarak gösterilebilir. Öte yandan ‘ye ekşiyi, doğur Aşşeyi’ tekerlemesi de tatlı-ekşi karşıtı vurgulaması bakımından çok ilgi çekicidir. ‘Kız yükü, tuz yükü’ sözü de, toplumumuzun geleneksel yapısı içinde kız çocuğunun yerini acı bir biçimde belirlemektedir. Geleneksel kesimde erkek çocuğunun çoğu zaman ana babanın bakımını ve korunmasını üstlenmesi, kızınsa

“Oğlan oğlan oğlancık
Çükünün ucu gök boncuk
Almış gitmiş elin gancığı
Bakakalmış anacığı
Eee. eee. yavrum, eee...”

Ailenin ekonomik kurtuluşunu sağlaması beklenen oğullar :

“Oğlum büyüyecek
Uyudukça büyüyecek
Eve para getirecek
Bizi dardan kurtaracak.”

Kızlar ise ancak güzellikleri ile, giydikleri ile övünebilirler. Onlardan beklenen budur :

“Ninni desem yaraşır
Yedi dağı dolaşır
Benim kızıma ne giyse yaraşır
Ninni ninni, ninni.”

Üstelik de oğlanlar gibi alçakgönüllü de değildir; kız olduğu için “süs” talepleri bitmez tükenmez :

“Oğlancıktır oğlancık
Ne küpe ister ne boncuk
Kız dedikleri de bir kancık
Hem küpe ister, hem boncuk
E...eee...eee...ninni.”

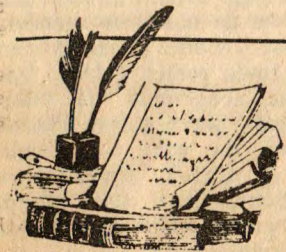
(1) Prof. Dr. Veyis Örnek, GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZDE ÇOCUK; T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1979

İsa Çelik

OKURDAN

Kadın-Erkek üzerine

(Aşağıdaki okur mektubunu uzunluğu nedeniyle tümüyle yayımlayamıyoruz. Okurumuzdan özür diler, ilgisine teşekkür ederiz.)

Toplumumuzda kadınların erkeklerin toplumsal yaşam alanları kısıtlanmıştır (!) Bu salt geniş sosyal çevrelerin kabulleniş sorunu belki. Toplumda kadınlar dahil insanımızın

BASINDAN SEÇMELER

GÜLSER KAYIR

Günaydın Gazetesi'nde yer alan bir haberde “İspanya’da kadınlar yeni kürtaj yasasına karşı gösteri yaptı. İspanya Başbakanı Gonzales’in sarayı önünde toplanan bir grup kadın ‘Kürtaj hakkı istiyoruz. Biz doğuruyoruz. Biz karar vereceğiz’ yazılı pankartlarla gösteri yaptılar” deniliyor.

Hürriyet Gazetesi'nde “Roma’da 15 bin kadın yürüyüş yaptı” başlıklı haber, İtalyan Parlemtosunun tecavüzle ilgili kanunda yaptığı değişikliğin kadınlar tarafından “Cinsel özgürlüğe ve insan onuruna karşı işlenmiş bir cinayet” olarak nitelendirildiğini belirtiyor ve tecavüzün daha az ciddi bir suç haline getirilmesine kadınların tepkisini vurguluyor.

“Kürtaj yasası yüzbinlerce anneyi kabestan kurtaracak. Yılda 10 bin kadın düşükten ölüyor” manşetini gördüğümüz Hürriyet’in haberinde hedefin en çok üç çocuk olduğu kırmızıyla çerçevelemiş. Danışma Meclisi hanım üyeleri ve vatandaşla yapılan söyleşilerden de anlaşıldığı gibi Kürtaj Yasa Tasarısı çoğunlukla olumlu karşılanırken, eğitimin de önemi üzerinde duruluyor. Dr. Cavidan Tercan “Kadının çektiği çile sona erecek” derken; Nermin Öztuğ eğitimin de devam etmesi gerektiğini belirtiyor. 10 haftaya kadar istenmeyen gebeliklerin yasal ve ücretsiz olarak yapılacağı, belirtilen haberde, 10 haftadan fazla olan hamilelikte çocuğunu düşüren kadına 1 yıldan 4 yıla kadar hapis cezasının öngörüldüğü bildiriliyor.

Günaydın’da şöyle bir habere yer verilmiş: “Pakistanlı kadınlar iki kadın bir erkek eder yasasına tepki gösterdi ve polisle çatıştı. Pakistan Yüksek Mahkemesi’nin yargı önünde iki kadının ifadesi bir erkeğinkiyle eşdeğerdedir şeklinde karar alması Pakistanlı Kadın Hakları Savunucusu Derneklerinin sert tepkisine yol açtı.”

konusunda kadının da erkek kadar "özgür" davranmasına yetecek nesnel zeminler mevcuttur. Hatta denilebilir ki kadınlar duygusal eğilimlerini yansıtmada görece üstünlüğe sahiptirler; erkekler göre daha özgürdürler. (Kişisel gözlemlerime dayanıyorum. Tersi de olabilir ama pek seyrektr sanırım.)

Günümüzde iş yaşamının her alanında görüşmesi arzulan kadın, birçok iş alanına her geçen gün yayılmakta. Ekonomik bağımsızlığının yarattığı yeni konular ister istemez birçok geleneksel yargının yok olma- değişme sürecini etkilemektedir. Ancak toplumun değer yargılarındaki değişme, iş alanlarındaki hareket kadar çabuk olamamakta belki.

Mehmet Güngör
İstanbul

Sorun ekonomiktir

S ayın Şule Torun, II. Şubat. 1983 tarihli Somut dergisinde "Kadın bedeninin sahibi olmalıdır" başlıklı yazımı okudum.

Tüm kadınları çok yakından ilgilendiren Kürtaj Yasa Tasarısı konusundaki yazımın bir kısmına katılmakla beraber, yazımın özünü oluşturan kadın bedeninin sahibi olmasıyla dolayısıyla bedenine yapılacak bir müdahalede söz hakkı sadece kadındır ve "Kürtaj için kadın kocasından izin almalıdır" ibaresinin tasarıdan çıkarılması isteminin katılmama olanak yok. Böyle bir istemin kadınlara içinde yaşadığımız koşullarda kâğıt üzerinde biçimsel bir haktan öte faydası olmayacağı gibi, gerçekleşeceğini varsaysak, (olay çok boyutlu düşünüldüğünde) kadının bu güne kadar kazanılmış haklarını da geriye götürebilecek niteliktedir.

Sorun kökeninde ekonomiktir. Kadının ekonomik özgürlüğü ve çocuğu besleyip büyütmeye olanaklarıyla ilintilidir. Kadının sizin önerdiğiniz anlamda bedeninin sahibi olmasıyla kazanacağı hiç bir şey yoktur. Bu tür bir savaşım da yol alınacağı kanısında değilim. Eğer böyle bir mantıkla olaylara yaklaşsak karşı cinsten başka düşmanımız kalmaz ki bu da sonuçta kimin işine yarar?

Kadın kürtaj konusunda hiç bir konuda olmadığı kadar özgürdür. Gebeliğin ilk aylarında olayı sadece kendisi bilir. Kırsal kesimde ve şehirlerde ayrıca bu konuda bedeninin sahibidir de kadın. Hamile kalınca derin bir düşünceye dalar, bu düşüncenin özü doğanın verdiği analık içgüdüğü ile yaşadığı koşulların çelişkisidir. Sonunda koşullar ağır basar. Şehirde yaşıyorsa sorun çocuğu aldırarak parayı bulmaktır. Şimdiye kadar kürtaja giden kadına "çocuğun babası kimdir?" diye bir soru açıldığını ne duydum ne gördüm. Parasal gücüne göre muamele (bayılarak veya ayık) göreceği yerler vardır. Bunlardan birini çoğu kez bir hemcinsinin yardımı ile bulur. Yaşamını daha fazla zorlaştırmamak için kocasına sorunu söylemeyen kadınların sayısı umduğunuzdan çok fazladır. Kırsal kesimde ise kibrit çöplerinden, zehirli bitkilerden yararlanarak çocuğunu düşürmek isteyen ölen kadınların sayıları da çoktur. Kadının bilinçsiz, çaresiz, toplumsal destekten yoksun bedeninin sahibi olmasının bedelidir bu sonuc.

Üniversite mezunu bir kadın bile 20-24bin lira maaş alıyor ve bunun 12 bin lirasını çocuğunu baktırmak için yuvaya

veriyorsa, babanın yardımı olmadan pratikte çocuğu büyütmeye olanak yoktur. İki çalışan insanın ancak bir ev kurup bir çocuk büyütebileceği koşullar içinde yaşıyoruz. Diğer taraftan psikolojik açıdan, çocuğun sağlıklı büyümesi için ana kadar olmasa da babanın da ilgi ve desteği zorunludur. Ayrıca ayrılma durumunda bile kadın çocuğun babasını yok saymamalıdır böyle bir davranış çocuğu çok kötü etkileyebilir.

Sayın Şule Torun, genelde iki cins arasında sanki antagonizma varmış gibi olaylara yaklaşımınız beni yetiştirdiğimiz kuşağın yanlış etkilenmesi açısından oldukça tedirgin ediyor. Oysa ki iki cins arasında söz konusu olan sadece çelişkidir.

Halide Özerden
İstanbul

evlenme yoluyla evden ayrılıp gitmesinin de bu değerlendirmede rolü büyüktür. Ayrıca kızı geçerli değerlere göre yetiştirip, adına ve namusuna herhangi bir biçimde leke sürülmeden töreler uyarınca bir an önce evlendirme zorluğu da yukardaki deyimde geleneksel gerçeğini bulmaktadır. "Kızı çok sevmeyiz ki, çareler alalım. Kız elalemin ocağını tütürür, bizim ocağımızı oğlan tütürür. Bizde kız sömürücü, tüketici olarak görünür" açıklamasını yapan kaynak kişi bu konudaki tutumu açıkça vurgulamaktadır." (s.4-5).

Dikkat ettiniz mi, kız ya da oğlan doğurmak için olsun, yapılacak işlem ne ise hep anneye düşüyor - doğacak çocuğun cinsiyetini belirleyen çaba olduğu halde...

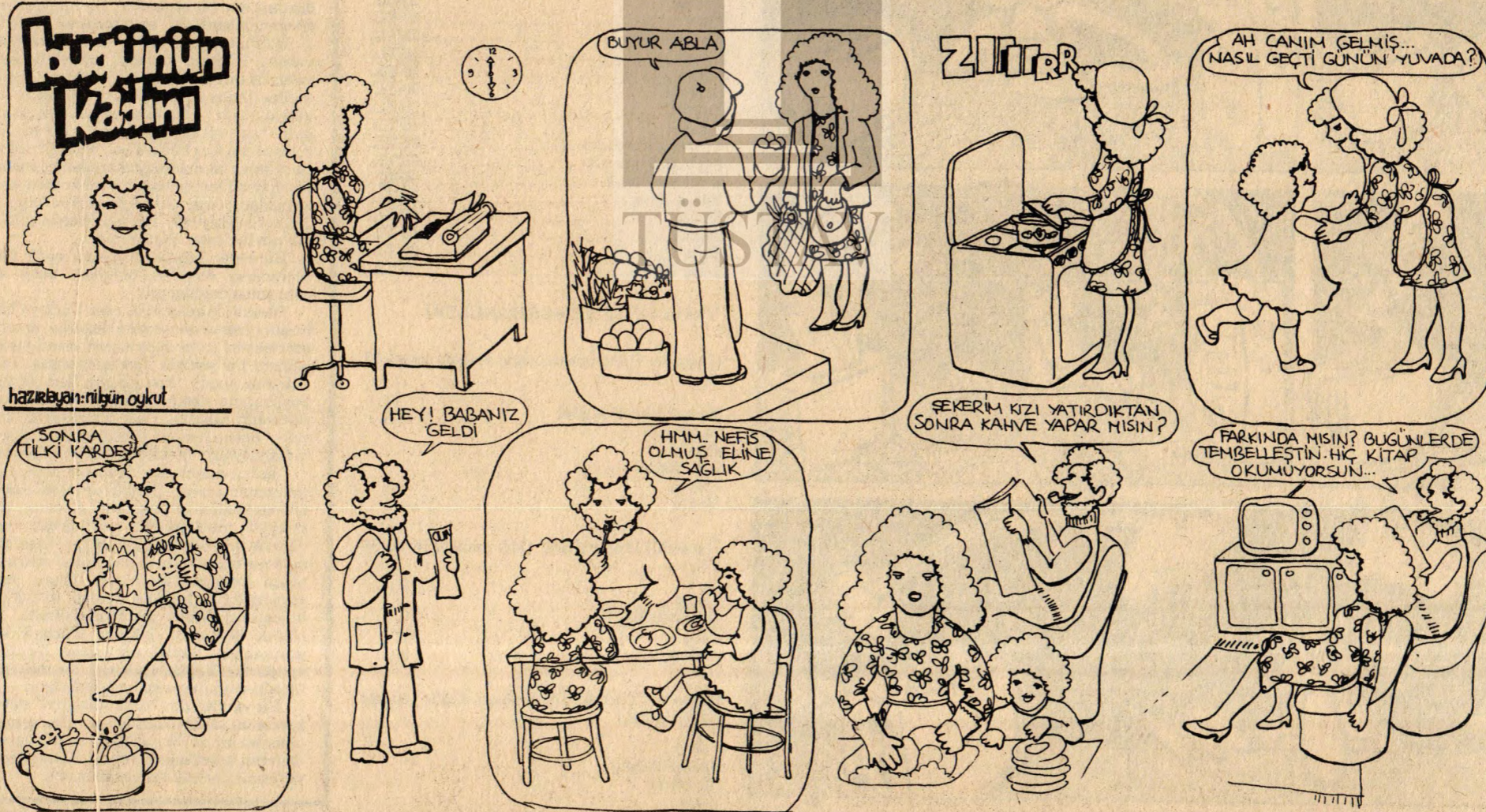
NİNNİLERİMİZ DE ERKEK ÇOCUĞU TUTUYOR

Cinsiyete göre farklı değer verme özelliği, ninnilerimize de yansımıştır. Daha doğuştan, kız doğan çocuktan beklenen, onu tanımlayıcı nitelikler ninnilerle verilir. Tabii erkek çocuk için de:

"Ninni desem yaraşır ninni
Sokakları dolaşır ninni
Benim oğlum saraylara yaraşır ninni."

Saraylara yükselmeye yaraşan oğullar.
Ve cinsel organı yüceltecek oğullar :

25 Şubat 1983 tarihli sayımızda 4. sayfada "Bir Kürtaj Hikayesi" adlı tanıklık imzasız çıkmıştır. Yazı Stella Ovadia'ya aittir. Düzeltir, özür dileriz.

"Eş" olmak, "Eşleşmeyi" düşünmek

DİLEK CİNDÖĞLU

H iç aklınıza gelmiş miydi, Türkçedeki eş sözcüğünün ne anlama geldiği dahası nerelerde, ne zaman, nasıl kullanıldığı? Eş, bir şeyin aynı, kopyası, benzeri demektir. Peki ama karım ya da kocam yerine 'eşim' diyebildiğimize göre, iki ayrı insan birbirinin eşi benzeri aynı nasıl olabilir? Evlilik yolu ile tabii. Dildeki bu dışavurum, yaşıyor olduğumuz ilişkilerin, beklentilerin, gerçekte bir yansıması değil mi?

Evlilik yolu ile, aslında ayrı ayrı birer bütün olan iki insanın tek'e dönüşümüdür beklenen. Önce kendi kendilerini algılamaları farklılaşır, evli- kadın ve erkeğin. Birbirleri için, birbirleri ile bir yaşama karar vermişlikleri, birbirlerine göre olmaya götürür onları. Sevgi- eğer varsa- bağımlılığa dönüşür. Gidilecek sinemanın seçiminden, uyku vaktine, yemeğin tuzundan, TV deki programa dek hemfikir olmak durumundadırlar. Eş olmuşlardır artık. Bağımsız birer birey değildiler. Benlikleri ipotek altındadır, bir bakıma.

Bu eşleşme süreci kadın açısından daha bir sürü olumsuzluğu içinde barındırır. Erkeğin kendini tanımlayacağı ve yalnız kendi olacağı bir iş dünyası vardır çünkü. Memurdur, müdürdür, işçidir, hocadır, esnaftır mesleği ne olursa olsun özgün bir rolü vardır. Kadının ise, 'evkadınlığı rolünü' götürürken, tanımlanması hep kocasına göredir. Bilmemkimin- genellikle mevkii belirtileri kocanın- karısıdır. Eşi böylece onun toplumsal yaşamdaki varlığının belirleyicisi, tanımlayıcısı olur. Nedense hep aynı meslek grubu kocaların kararları birbirleri ile ahbablık ederler.

Dışardakiler de böylece karı kocanın eşleşme, aynışma sürecine ellerinden geldiğince katkıda bulunurlar -egemensöylem izin verdiğince-. Ahbablar, arkadaşlar, akrabalar artık onları BİR olarak algılamaya ve buna göre davranmaya başlarlar. Onlar artık Ayşe, ya da Ali değil de Ayşeler, Aliler olmuşlardır. Artık tüm toplantılara, yemeklere, davetlere hatta tartışmalara bir olarak çağrılmakta ve birlikte gelmeleri beklenmektedir. Artık, eşleşmiş insanlar bireysellikleri, farklılıkları, özgünlükleri törpüleyen böylesi bir toplumsal süreç içindedirler.

Böylece Türkçedeki bir 'EŞ' sözcüğünün toplumsal yaşamdaki yerini düşünmeye başladım. Kimbilir daha neler var dilimize yansıyan, yaşıyor olduğumuz ilişkilerin yansıması, izantısı.

Günaydın Gazetesi'nin başlattığı 2 günlük yazı dizisinin konusu, kendisine tecavüz eden 70 erkeği öldürüp sonra da teslim olan Hintli kadının yaşam öyküsü. "Namus uğruna 70 erkeği katleden kadın" başlıklı yazı dizisinde Hindistan'ın Haydutlar Kraliçesi diye anılan Phulan'ın devletin yapması gereken üstlenip, zenginlerden aldığı yok-sullara dağıtarak sempati kazandığı gözden kaçmıyor. Phulan'ın önce kocası sonra da emniyet ve nezarethane görevlileri dahil, çeşitli erkekler tarafından hem fiziksel hem de ruhsal tecavüzlere uğradığı anlaşılıyor. Ancak, benzer kaderi paylaşan binlerce kadının akıbetine uğramamak, insanlık dışı koşullar altında etini birkaç kuruş karşılığı erkeklere satmak üzere geneleve düşmemek için, Phulan'ın dağlara çıktığı belirtilmiş haberde. Yüzyıllarca aşağılanan, hakarete uğrayan ve hor görülen Hintli kadınlar tarafından Phulan'ın bir eşkiya değil, özgürlük sembolü kabul edildiği, erkekler için ise korkusuzluk simgesi olduğu dile getirilerek habere son verilmiş.

Gazete haberlerinden derlediğimiz bu örneklerin bize düşündürdüğüne gelince: İspanyol kadın "Biz doğuyoruz. Biz karar vereceğiz" diyerek bedenine kararlı bir şekilde sahip çıkarken, aynı günlerde ülkemizde yeni bir Kürtaj Yasa Tasarısının tartışması gündeme gelmiş bulunmaktadır. Ancak, uzmanlar tarafından tıbbi tahliye diye anılan kürtaj gibi kadını doğrudan ilgilendiren, hayati değerler taşıyan bir olay ve doğacak olan çocuğun istenip istenmemesi, onu karında taşıyan, doğuran ve ömür boyu bakan ananın kararı hiçe sayılarak, sadece erkeğin iznine bırakılmaktadır. Oysa yasalar kadının en doğal hakkının, yine yasalar tarafından ortadan kaldırılması ve erkeğe teslim edilmesi gözden kaçan yasal bir çelişkidir. Çıkan haberlerden de anlaşıldığı gibi ne kamuoyu ne de Danışma Meclisi hanım üyeleri tarafından bu konunun önemini vurgulanmamış olması üzüntü vericidir.

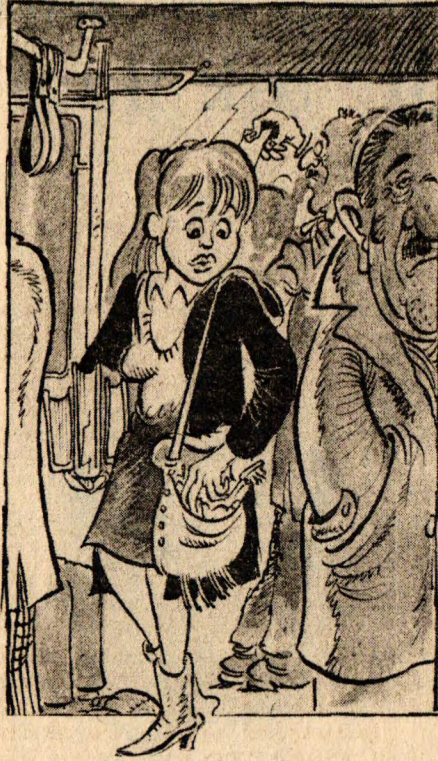
Öte yandan 10 haftadan fazla hamilelikte çocuğunu düşüren kadına 1 ila 4 yıl arasında hapis cezasının uygulanacağını öngören Kürtaj Yasasıyla kadına fazlaca haksızlık edilmekte. Kadının tıbbi olarak hamileliğinin daha geç farkına vardığı durumlar olabileceği gibi; eğitimden uzak ataerkil düşünceli Anadolu kadınının hayati tehlikeleri gözüne aldığı bir durumda böyle bir yolla cezalandırılması yasanın işlerliğinin ne düzeyde olduğunun bir kanıtıdır.

İster doğulu, ister batılı olsun kadınların bedenlerine ve haklarına karşı yapılan tecavüzlere bundan böyle her türlü yolla karşı koydukları göz ardı edilemeyecek evrensel bir olgudur.

BİR KIZ ÖĞRENCİNİN OTOBÜS SERÜVENİ

HANDAN ÖZTÜRK

Paso lütfen. Hamfendi öğrenci attınız. Pasonuz?
Hay Allah, sırası mı şimdi, kitaplarımdan belli değil mi sanki öğrenci olduğum. Pason nerdeydi? Çantamın en dibinde olmalı...

-Bi dakika... tamam buldum, buyrun. Pasonu buluncaya dek arkamdan gelen güçlü insan basıncı beni şoförden çoktan uzaklaştırmıştı.

Ayakta, orta ara yerdeyim, kenar sıradan bir yer kapmalıyım. Şurada elimi uzatabileceğim bir aralık...

-Söyle tutunabilir miyim?
Bu masum isteği, 'bir sen eksiktin burada' gibilerinden bakarak cevaplayan solumdaki amca, demirini tuttuğu koltuğa iyice yaslandı. Anlaşılan, bu amca kıpırdamayacak.

Hâlâ orta sıradayım, demiri yakalayabilen elim ise yan sırada. Elimle benim aramda şişman ve yaşlı bir teyzenin yarı gövdesi, arkamda ise biraz genç bir amca. Bu amca biraz ilerlese iyi olacak. Nasıl durursam durayım temasını önleyemiyorum. Temas gittikçe artıyor. Hay Allah... donup sertce baktım, adam orali değil, sanki kıydan denizi seyredesine rahat.

Acaba kasıt? Yok canım benim kuruntum, farkında bile değil temasin.

Rahatım...

Sınava yarım saat var. Taksim'deyiz. Evden çıkmalı bir saat oldu. Otobüs erken gelseydi inmiştik çoktan.

Teyzenin önünde, elindeki gazeteyi evirip çeviren genç sıkılmış. O oturuyor. Yer verip vermeme konusunda kararını kesinleştirmemiş henüz belli, göz ucuyla ara sıra teyzeye bakıyor.

Her sallantıda üzerine yüklenen teyze arkamdaki teması artırıyor. Aaaaa... yalnız kadının sarsıntısı değil galiba teması artırıyor. Adama bak, herkes yer hesaplaşması içinde ama bu? Hele deniz seyrederek gibi rahat mübarek.

Temas arttı. Anlaşılan yüzündeki umursamazlık bir kılıf yalnızca.

İşin aslımı anlarım şimdi. Kuvvete karşı kuvvet. Omuzlarımla var gücüyle arkaya devindirdim. Durumu ayımsayamıyorsa eğer, toplar kendini. İrkildi.

Bir de burnumdan hızla soluyarak dönüp baktım. Sahte bir 'ne oldu?'yla o da bana bakıyor. Kesin eminim şimdi, başından beri ayımsıyordu ismi. Tedirginliğim arttı, kafa-

sından geçen düşünceler... Bulantı, benim midemde.

Yan koltuğa tutunma savaşından vazgeçmeli, çektim elimi. Uyuşan kolumu aşağıya doğru salladım. Sallanamayan kol adama değdi ve önüme düştü. Yukarıda tutunacak yer var. Tamam, kitaplarımı sağ elime geçirdim. Dirseğim arkaya doğru keskin bir çıkıntı oluşturdu. Benden taraf yeniden güçlü

bir itiş... Hiçbir şey yokmuşçasına manzara seyretme sırası bende şimdi.

Dirsek arkada, gergin...
Şişhane'deyiz. Tanrım, 20 dakikada Taksim'den Şişhane'ye geldik. Or dakikada nasıl yetişirim ben? Mavi karata direktmenin sırasımıydı? verseydim keşke minibüse elli lirayı.

Dirseğim yoruldu, gergin yumuşak bir karına dayalı.

Terliyorum...
Başım önünde, aç gözler engelliyor sağa sola bakmamı.

Şişman teyze incek, otobüse küskün, yer vermeyene küskün... Sonra bütün otobüsü paylaşmak isteyen bir sesle:

-Geç kızım, geç yerime. Karnına değer geçiyorum yerine. Koltuğun demirine beş parmağımı yapıyorum sıkı sıkı, deminden beri hedeflediğim demire... Önünde oturan çocuk rahatladı gibi. Yer verip vermeme sorununu teyze inişle çözümlenmişti.

Keynes'in standart modeline bakabilsem biraz. Sınavda çıkabilir. Çocuk Aksaray'da inse keşke...

Yine bir temas, boşalttığım yere geçen temasıdan. Sabırlı davranıyorum, burnumdan soludum yalnızca. Çantamı sağ kolumdan çıkartıp soluma geçirdim. Yaptığının amacının ne olduğu iyi anlaşılmalı, omuzumdan arkaya doğru sallanan çantayı itinayla, kendimle temasçı arasına yerleştirdim.

Yenikapı'dayız, sinava beş var.

-Müsadenizle, pardon, ah affedersiniz. Kardeşim çekilsene...

Temaslar, temasçılar, ayaklarının altındaki ayaklar...

Kurtuldum... aşağıdayım, geride kalan çantamla mantomun eteği de yanımda. Beyazıt'tayım.

Subatın yaşadığı güzel bir bahar. Yazık.

yarım saatten fazladır duyumsaymadığım güzel hava...

Saat on. Hoca beni sınava alacak mı acaba?

Bulutları seyrederken apansız ağlamak

- Nerden buldun o tahtayı?
- Kötü değil ki.
- Peki ama nerden buldun?
- Evden.
- Daha var mı sizin evde bundan?
- Yok, sadece bu.
- Ne yapacaksın bununla?
- Tavuk keseceğim, annem bıçak vermiyor.
- Hiç tahtayla tavuk kesilir mi?
- Tabii.
- Daha önceden kestini mi?
- Evet. Çinliler de kesiyor, ama onlar zıyan ediyorlar, ben etmiyorum.

Saçma değil mi? Peki "saçma" ne demek? Bize, çoğunluğa uymayan, toplum kalıplarına ters düşen her söze, her düşünceye, her davranışa "saçma" deyip sıyrılıyoruz. Doğala, alışılmışa benzemiyorsa zincir zincir bağlayıp atıyoruz zindanlara, deli diye. Alay konumuz oluyor. Uzaklaştırıyoruz kendimizden.

Oysa tek suçları azınlıkta olmaları. Herkes gibi gerektiğinde değil de,

Anlamadığımız nedir?
Deliden daha anlaşılır ne olabilir?
Onlar pembe, kırmızı, yeşil, sarı değildiler, "öz" rengine bulanmış, insanın, insan doğallığının özünde kalmışlardır.

Bir çocuk yuvasının bahçesinde, salıncakta sallanıyordu, Olcay. Elinde bir tahta parçası vardı. Onunla ne yapacağını sordum. Tavuk keseceğini söyledi. Yukardaki gibi... Sonra koşup gitti.

İzledim. Tahta parçasını çok sevdiği arkadaşı Begüm'e verdi. Begüm de ona bir kaç çam yaprağı, yaramazlık yapanlara batırsın diye. Duvarın kenarına gittiler. Yanlarına birkaç çocuk daha geldi. Duvarın dibinde bir çatlağın başına çömeldiler. Ne yaptıklarını sordugunda, orada Kızıldeniz'in gömülü olduğunu söyledi, Begüm.

Çocuğun, çocukçanın arı beyninden fıskıran bu duru düşünceler, söyleyişler, davranışlar delilik oluyor.

Saatlerce, bir karınca yuvasının

Öztürkçe yasaklaması

Okulumuz bundan bir süre önce açıldı, açıldı ama bir de ne görelim; Türkçe - yazın dersi hocası, bize Türk Dil Kurumunun bütün Türk ulusunun kullanması için bin bir güçle ürettiği öz Türkçe sözcükleri kullanmayı yasakladı. Peki Türkçe konuşma yerine ne gibi konuşma yapacağız?

Kolay.
Arapça, Farsça kökenli yabancı kelimeleri, Türkçe sözcük olarak kullanacağız.

Aynı zamanda bu şahıs TDK'nın bulmuş olduğu sözcükleri "uydurukça" olarak nitelendirdiği gibi, bu sözcükleri kullanan öğrencileri, derslik içinde kötü sözler sarfederek soyutlama yoluna gitmektedir. Sınavlarda kullanılacak sözcüklerin (TDK) kabul edilmeyeceğini vurgulamaktadır.

Atatürk verdiği yemekli bir davette şöyle

demiştir: "Dil alimlerinin, mühendislerinin akademik çalışmalarına müdahale etmeyeceğim. Sizin de (sofrada hazır bulunan T D K üyelerine) mesailerinizi ilmin son verimlerine uydurmanız gerekir" demıştır. Bu da gösteriyor ki T D K ilmin gelişmelerini de göz önünde bulundurarak, bilimsel çalışmalarıyla toplumun gereksinimlerini giderecekti. İşte T D K bu ilkeyi erek edinmiştir ve çalışmalarını bu yönde olmaktadır.

Bu konudaki değer yargıları sizindir.
"Bir ulusun, ulus olma özelliklerinin en büyüğü dildir." o halde Türklerin dili de Türkçedir.

İbrahim SÖYLEMEZ
Eğitim Yüksek Okulu Öğrencisi Çanakkale

OKUR İLİŞKİLERİ

Üretme tutkusu

Ben o sokaklarda, duraklarda gözlerinde yarı umut, yarı umutsuzlukla bakan gençlerden bir tanesiyim. Bizlerin genellikle en büyük sorunu kendimizi aramak, bulmaya çabalamak, "kimim" sorusuna cevap aramaktır. Bunda en büyük yardımcı kuşkusuz okulda edindiğimiz birtakım bilgiler, bunlara paralel olarak gelişen düşünce yeteneğimiz, olaylara bakış açımız. Bunun yanı sıra okul dışında gerek hocaların tavsiyesi ile gerek ciddi gazetelerde ilanı çıkan kitapları okumamız da unutulmamalı. Ancak ben ve sanıyorum ki benim gibi nicelerinin duyumsamakta olduğu bir boşluk da hiç durmadan tüketmemizdir. İnsan, belirli bir olgunluğa eriştikten sonra hiç bir şey yaratmadığını birdenbire anlayıyor ve bu duygunun buruk acısını yaşıyor. Bunun önüne geçebilmesi için de kişinin bazı faaliyetlerde bulunması, birşeyler üretebilmesi ve sonuçta somut olarak kazandığı yeni olguları görebilmesi, tadına doyum olmaz bir coşku. Ancak okulumuzda ders programımız öylesine yoğun, sınav dönemleri arasındaki dar zaman kesitinde de o denli yorgun oluyoruz ki, bir şeye elimiz gitmiyor.

Acaba diyor bazen insan kendi kendine, birçoğunun gereksizliği hemen herkesçe bilinen EZBERLENDİKTEN birgün sonra bir daha anımsanmayan bu dersleri okumamız neden zorunlu, ya da, bunca detaya inerek bir okumalıyız. Ve daha önemlisi, bize verebildiklerinden çok, dolaylı olarak kaybettiklerini nelerdir?

Sayın eğitimcilerin bu soru üzerinde birazcık düşünmeleri dileğiyle...

Elif AYBAY - İSTANBUL
İtalyan Lisesi
Lise 3 A

canları istediğinde gülmeleri, isterleri kendi kendileriyle konuşmaları. Bir kelebeğin uçuşuna çılgın kahkahalarla katılmaları, bulutları seyrederken apan-sız ağlamaya başlamaları. Bütün suçları bu kadar.

"Anlaşılamayan", delinin başka şe-kilde söylenişi.

TDK ve TTK bağımsız kalmalı

Son günlerde gündemde olan bir konu da T D K ve T T K'nın 1982 Anayasası'nın 134. maddesi gereği oluşturulacak bir üst kuruma (A K D T Y K) bağlanmasına ilişkin yasa tasarısı.

Bu konuda gerek bilim adamları, gerekse de konu ile ilgilenenler görüşlerini bildirdiler. Kimisi olayın hukuksal yanına, kimisi ise bilimsel yanına olumlu, olumsuz değindiler. Yasa tasarısına göre Atatürk'ün kurduğu ve mirası ile beslenen Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumları, yasa ile oluşturulacak. Başbakanın başkanlığında kamu kuruluşlarından seçilecek bir kurulun oluşturacağı bir üst kuruma bağlanacaktır. Tasarıya karşı çıkanların dayandıkları esas nokta, söz konusu kurumların zamanla değişecek siyasi iktidarların bağımlılığına girmeleri ve ereği olan üretimsel özelliklerini kaybetmesidir.

Ben olayın bu boyutlarını konu ile ilgilenen uzmanlara bırakıp başka bir yönüne değinmek istiyorum. Anlaşıyor ki ülkemizdeki kültürün gelişimi devlet tekeline alınmak isteniyor. Kültür, bir ülke yazınının, cizeri-

Yapıcı, yaratıcı olalım

İçinde yaşadığımız şu ortamda kimi çevreler dilimizi bir çıkmaza sürüklemeye uğraşındalar. Kendi benliğimize uygun sözcükler yerine, başka ulusların sözcüklerini kullanmayı yeğlemekteler. Bu olgu eğitim alanlarında da kendisini göstermekte. Hem de küçümsenemeyecek boyutlarda. A.Ü.D. TCF I. sınıf öğrencisiyim. Kendimi Üniver-

Sorun yok demektir

Türk Dil Kurumu'nun işlevini ortadan kaldırma çalışmaları yalnızca miras hukuku açısından değerlendirilmelidir. Tercüman'ın, "Yaşayan Türkçe"ci (!) yazarlarının bile uzlaşma, engel, savunma, konu, yorum gibi Türkçe sözcükleri kullanmaları bu alandaki değişimin tipik bir göstergesi değil midir? Yurttaş Anılan'a, olanak yerine imkan kullanacağını diyen bir norm olmadığına göre sorun da yok demektir.

Şenol Anılan UYSAL
Mersin

evecininini verdiği bir adama "deli midir, nedir? zavallı" diyoruz da, ilginç silâhlar yaratıp, adına uygarlık diyene, bir avuç toprak için binlerce canı ölüme gönderene tepkimiz ne oluyor, ne denli engelleyici oluyor?

Emine MÜFTÜOĞLU

nin bestecisinin oluşturduğu birikimler yığındır. Mekanik bir olay değildir. Gerekliğinde yararlanmak için kitaphaktan çıkarılacak bir sözlük de değildir. Zamanla oluşur. Biz yine olaya olumlu gözle bakalım. Diyelim ki devlet kültürün gelişimini kanatlarının altına alacak, destekleyecek. O zaman kuruluşundan bu yana işlevini yerine getirmediklerinden dolayı herkesçe eleştirilen T R T'nin durumuna göz atalım. Sanatın hiçbir etkinliği ile vakitsizlikten ilgilenemeyen değerli (!) sanatçımızı dakikalarca ekranda gösteren, batılı dansçıların beşinci dereceden türevi bile olamayacak dans gruplarına sınırlı yayın süresince önemli bir yer ayıran bu kurum gerçek sanatçılara ekranı kapatmıştır. Kısaca devletin kültüre katkısı, gerek T R T gerekse diğer iletişim araçlarına bakarak ortadadır. Bundan sonraki katkısının da hangi düzeyde olacağını kestirmek için falcı olmak gerekmez.

Bekir ÖDEMİS
Jeoloji Müh. KAYSERİ

tede daha iyi yetiştireceğimi ummuştum ama yanılmışım. Lisede iken kullandığım dil daha iyiydi. İster istemez öğreticilerin etkisinde kalıyoruz. Bu da geleceğin bizler açısından parlak olmayacağını belirtirlerdir. Böyle davrananlar ne yaptıklarını sanıyorlar. Bunların kullandıkları sözcüklerden örnekler: ölçü: mikyas, benzeş: nazir nazire, yüzey: sath vb. Sınavlarda onların dilini karşılayan Öztürkçe sözcük kullanmak sınıfta kalmak anlamındadır.

Oysa eğitim ulusların varoluş veya yokoluşunda temel etkidir. Bizler aydın gençleriz, yaşam koşullarının zorluğunun bilincindeyiz. Böylesi uğraşlar, ilerlilik yapıcılık ve yaratıcılığın karşısında tutunamazlar. Bunu kabullenin artık.

Unutmayın: bu uğraşlarınızda başarılı olsanız da geçici olacaktır. Çünkü Türkiye'de tutuculuğa karşı yeniden yavaş yavaş genç ve aydın vardır. Bu çoğunluk kendini kabullendirmiştir. Günümüzdeki yazın dergileri bunun ufak bir kantıdır.

Mustafa KESKİN
A.Ü. DTCF. ANKARA

Abdülkadir Elçioğlu

Vize sonuçları geç belli oluyor

Ben Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bil. Fak. Ekonomi bölümünde okuyorum. Beni ve birçok arkadaşımı güç durumda bırakan, okulumuzda yapılan büyük bir aksaklığı yazmak istiyorum.

Bildiğiniz gibi bundan böyle ara sınavlara (vizelere) giriyoruz. Fakat bu sınavların sonuçları bize çok geç bildiriliyor. Niye mi? Çünkü koca Gazi Üniversitesi'nde sonuçları asacak sınav cetvelleri yokmuş. Tabii bu geç bildirmelerin bize çok zararı var. Çünkü ilk sınavdan iyi mi yoksa kötü mü aldığımızı bilmiyoruz. Bizler ilk sınavlara girdik, bunların sonuçlarını öğrenmeden ikincilere girdik ve hala sonuçlar yok. Mektubumun size geldiği günlerde bizim final sınavlarımız başlamış olacak, yani bir haftamız var. Ve biz hala finallere kalıp kalmadığımızı bilmiyoruz. Sanırım ki bu birçok okulda da böyledir. Peki biz bu durumda ne yapalım? Finallere kalıp da başarılı olamazsak suç bizde mi?

Ara sınavları ve konan baraj, benim ve bir çok arkadaşımızın başını derde sokmaktadır ve finale kalamayanların bir senesi gidiyor. Ayrıca bir de şu konu var; okul açılış 4 ay oldu ve okulumuzdaki en yetkili kişiler bile yönetmelik hakkında hiç bir şey bilmiyorlar. Kime sorsak benim bir fikrim yok şu kişiye gidin diyorlar. Kısacası ben ve bütün arkadaşlarım çok zor durumdayız. Böyle bir dergi çıkarttığımız için teşekkür ederim.

Gazi Ün.
İktisadi ve İdari Bil. Fak. Öğrencisi
Aytekin Gürcan ve Bölüm
Arkadaşları

İlan Tahtası

Edebiyat'ın her türünden, fotoğrafçılıktan ve klasik müzikten hoşlanan arkadaşlarla yazışarak tanışmak istiyorum.

Hasan SAYINMAN
Fıstıkkağacı Kerpîçhane Sok. Fıstıkpalas Apt. No: 1/5
Üsküdar-İstanbul

KARİKATÜR ÜSTÜNE

"Amatör olarak karikatür çizmekteyim. Cezaevinde olmamdan ötürü karikatür üzerine yazılmış kitap dergi vb. edinme olanaklarım kısıtlı. Yardımcı olabileceklere şimdiden teşekkür ederim."

Orhan ÇOĞUPLUGİL
Sultanahmet Askeri Cezaevi
E-1 Sultanahmet-İSTANBUL

FRANSIZCA YAZIŞALIM

Yabancı dilimi geliştirmek için Fransızca yazışmak istiyorum. Edebiyat, tiyatro ve folklorik müzikle ilgileniyorum. Est-ce que Vous m'écrivez?

Faruk ÖZEN
Cerrahpaşa Cad.
No: 36/A
AKSARAY/İSTANBUL

OKUR OLMAK DA YETKİNLİKTİR

Genç öykü yazarı ve okuru aranyor! Henüz dergilere gecmemiş özengen imzalar... Üretmeye ve paylaşmaya var mısınız? Bir öyküye karşılık, bir öykü, bir eleştiri... Var mısınız üretip paylaşmaya?

A. Ulvi GÜREL
Meşrutiyet Cad.
Hatay Sok. No. 18
Kızılay-ANKARA

PUL DEĞİŞİMİ

GENÇLER!

Günlük sıkıntılarını, streslerini, pul koleksiyonuyla gidermeye çalışan üniversiteli gençle "her konuda" mektuplaşmak istemez miydiniz. Pul fazlalıklarınızı gönderirseniz, "elimden geldigince" ben desizlerle yardımcı olurum.

Ahmet EŞİYOK
Adakale Mah
Dilek Çıkmaç No:3
MANİSA

ŞAN ÇALIŞMAK

Amatör bir tutku ile, piyanom eşliğinde Schubert Lied'ler ve benzerlerini seslendirecek mezzo soprano veya soprano arıyorum. İlgiilenen amatörlerin yazmalarını dilerim.

Ümit Gültekin
Kennedy Caddesi
22/6 Küçüksesat-ANKARA

ANATOMİ ATLASI

Piyasa değerinin yarısından (sizler için az oluyor, ama ekonomik gücüm ancak bu kadarını karşılar) Türkçe anatomi atlası satın almak istiyorum. Yardımcı olursanız sevinirim.

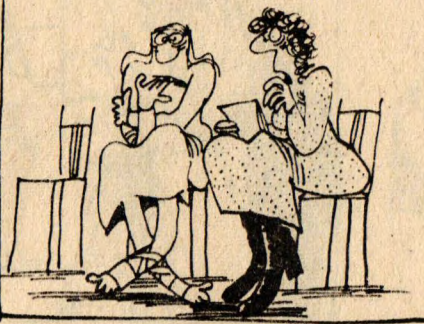
Musa Atay
A.Ü. Tıp Fakültesi
1-2 s0mestr
Sihhiye/ANKARA

insancıklar

Claire Bret cher

Çev: Esen Çamurdan

sakarım öyle hayırcanlanıyo-
rum ki. Her pogram çıkışta
karnim iki katı slsıyor...

Sarraut'nun tiyatrosunda
çalışırken sahnaya çıkmadan
önce cin iskanesi çıkardım.

göçanlarda Dürantan'ı Bzook'la
çalışırken gördüm! Çocuk acı-
nacak durumdaki! Tiyatrodan
başka harsaya benziyor!
Fanalik geçiriyordum!

Oysa Arna bir HA-RI-KA-!
SA-HA-NE fak kalımayla
ÇIL-GIN! insanın içine işli-
yor. sahnada kandin dan qaç-
ıyor. matine

Biliyor musun, Trauffaut'un
pasında yim suandı! VALLA!
Jarl bari kurucusunun
savatlisinin arkadaşının
arkadaşıyla tanıştıracak!
-Yapmaa!

SPOR

Sporun çeşitli amaçlarla kullanılışı

Mutluluk arayışı içinde spor alanlarına koşan çocuklar yetenekli olmanın bedelini reklamcılardan alır oldular. Amatörlük kuralları bir çırpıda sağa sola çekilip her şey yoluna giriverdi.

MEHMET BENGÜ

N için spor yaparsınız? Bu soruya karşılık ararken sonraki aşamalardan başlamamak daha doğru olur. Örneğe, yaşam boyu spor programının etki alanındaki orta yaşlı bir kimseden gelecek "Sağlığımız için" karşılığı, ya da profesyonel bir sporcudan gelecek "Geçimimiz için" karşılığı, için çok sonraki aşamalarıyla ilgilidir. Milyonlarca çocuğun, genç insanın spora yönelik nedeni bu gibi karşılıklarda aranamaz.

DEVİNME MUTLULUGU

Sporla başarılı olmuş ülkelerin sporcularını överken, uzun antrenman saatlerinden söz edilir. Günde iki antrenman, üç antrenman yaptıkları, altı saat, sekiz saat çalıştıkları belirtilir. Spor dünyasının en üst noktalarında, dünya çapında amaçlara yönelen bu seçkin sporcuların çalışma saatleri, çocuklarla karşılaştırılırsa, diyelim yürüme alıştırmaları yapan bir bebeğin, ya da kan ter içinde, çılgınlar gibi koşup oynayan bir küçük yaramazın devinime ayırdıkları süreler yanında az bile kalır.

İnsanın devinmekten tat aldığı, organlarını bir uyum içinde kullanmaktan mutluluk duyduğu, çocukların amaçsız koşmalarında, yaramazlıklarında açıkça belirir. Arkasından oyunlar gelir. Oyunlar arasında devinimden tat almanın yarattığı yapı amaçlarıdır. Hem organların, hem de zekânın çalıştığı, sezme, algılama, değerlendirme, karar verme gibi zihinsel devinmelere de olanak veren oyunlar, çocuklar için sonsuz bir mutluluk kaynağıdır.

Yapay amaçlar devinmeye bir anlam kazandırırken, bir yandan da, çocukta yarışma, kendini gösterme özelemleri belirir.

SPORA İLK ADIM

Belli bir yaşta sonra ise oyunların yerini sporlar alır. Yapay amaçlar artık daha geniş bir örgütlenme içindedir. Oyunların dilde kalan düzenleri, sporda kâğıda dökülmüş, ülke, hatta dünya yüzeyinde geçerli kurallar ortaya çıkmıştır.

Büyük bir coşkunlukla bağlanan sporlar, devinim tadı, yarışma tadı vermeyi sürdürdükleri gibi, artık ilk gençlik aşamasına gelmiş olan çocuklara güzelleşme, güzelliklerini sergileme tadı da vermeye başlarlar.

Spor eğitimcilerinin en dikkatli olmaları gereken aşama budur. Önde gelmekten seçkinlikten tat almaya başlayan çocuk, sağlıklı bir sportmenlik anlayışı içinde tutulamazsa, "üstünlük" arayışına yönelebilir. Yarışma kimseleri küçümsemeye, övün-

meğe, şiddete dönük sporlarla savaşçı kuşaklar yetiştirilmeye çalışılıyor. Dahası, devletler arası güç yarışmasında, spor alanındaki başarılarla bir üstünlük belirtisi olarak bakılıyor. Kitle iletişim araçlarıyla bir kişinin ya da bir takımın omuzlarına bütün bir ulusun onuru yükleniyor. Devinmenin, oynamanın, yarışmanın tadını çıkarmak, mutlu olmak için spor alanlarına atılmış bir kişi, kendini, gittikçe bunalımları artan, çetinleşen bir yolun sonunda, taşınması böylesine güç bir sorumluluğun altında buluyor. Başarısızlığa uğradığında, yenilgiyi sportmence karşılamaya çalışsa da, içindeki yıkım dayanılmaz boyutlara ulaşıyor.

Devletler arasında bir üstünlük yarışmasına dönüştüğünde, sporun çeşitli uluslardan insanları birleştiren, kaynaştıran barışçı niteliğinden bütünüyle uzaklaştığı gibi, masa başı oyunlarına, türlü düzenlere kurban edildiği de bir gerçek.

MUTLULUK ARANIŞINDAN REKLAMCILIĞA

Gizli profesyonelliğin başlatıcısı olmasalar da, kaçınılmaz sonucu, sonra da destekleyicisi, yayıcısı, güçlendiricisi olan kurum kulüpleri ise sporu birçok ülkede reklamcılığa sınıksız bağladılar. Sporun bu yönde kullanılması şaşılacak kadar kısa sürede büyük yaygınlık kazandı. Mutluluk arayışı içinde spor alanlarına koşan çocuklar yetenekli olmanın bedelini reklamcılardan alır oldular. Amatörlük kuralları bir çırpıda sağa sola çekilip her şey yoluna giriverdi.

Zirve sporunun yetenekli sporcuları bekleyen bunca açmazına karşın, yeryüzünde, milyonlarca insan, kitle sporu çerçevesinde, gene devinmenin, oynamanın, yarışmanın tadını çıkarmak, mutlu olmak, yaşama zevkini duymak için spor yapıyor.

"Niçin spor yapıyoruz?" sorusunun karşılığını onların bozulmamış dünyasında aramak gerekir.

Foto: D. Deynov

CİNSELLİK

"KIZLAR" NASIL "SAHNEYE" ÇIKARILIYOR?

Erkek dergileri: Aynı reçete ile satılan bir sürü resimli "aşk ilanı"

Dünyanın her yerinde, birbirine az ya da çok benzeyen bazı dergiler çıkar: Erkek dergileri. Cinselliği "kullanan" yayınların en yaygınlarıdır erkek dergileri. Size sunduğumuz bu derleme, bir Alman dergisinde "Konkret" de yer alan uzun bir yazının özeti. İsterseniz birlikte düşünelim: Bizde yayımlanan "erkek dergileri" de, yazıda belirtilen noktalarda önemli özellikler göstermiyorlar mı? Ve "kızlar", hep aynı biçimde "sahneye" çıkarılmıyorlar mı?

Derleyen: NECMİ İLETMİŞ

Erkek magazinlerinde fotoğrafların görünürdeki tüm çeşitliliğine karşın, reçete hep aynıdır. Fotoğraflar ne kadar değişik ve özgün olursa olsun, ağırlığını korumak isteyen bir erkek magazinini varabileceği en son nokta "edep kulları'nın sergilenmesidir.

Daha fazlasını sergileyecek bir dergi, Amerikan magazinleri "Hustler", "Club" ve "Chic" in başı çektiği, pornografi alanına girer. Bu yüzden geriye kalan fotoğraflar, bakana cinsel isteğini kamçılayıcı yenilikler sunamazlar. Kızlar değişik ve egzotik dekorların önünde poz verirler. Genellikle fotoğraflar, kızları karın üstü veya sırt üstü yatmış, önden veya arkadan değişik pozlarda ve son olarak da, çoğunlukla boydan bir pozuyla gösterir. Modeller büyülenmişcesine, sanki ilk kez görüyormuş gibi, gözlerini kendi göğüslerinden ayıramaz. Ama en sık yinelenen poz, kızları gözleri kapalı, elleri bacaklarının arasında, dağınık yataklarda uzanmış ve tüm güçleriyle arzu dolu bir ifade takınmaya çalışırken resimlemektir.

"Penthouse" redaksiyonu, bu tür çekimlerle ilgili olarak gerçekten ilginç bir tanımlama yapıyor: "Fotoğraflarımız... güzel kadınlara duyulan hayranlığı dışa vurur." Bu resimli "aşk ilanları" açıklamasız da bırakılmaz. Magazinlerin hepsinde, fotoğrafların arasında hiç olmazsa ufak bir yerin kısa resim yorumları için boş kalmasına özen gösterilir.

Örneğin İngiliz magazini "Mayfair", Jackie diye bir kızın fotoğrafının yanında, okuyucuyu Jackie'nin yalnızca özel vesilelerle külot giydiği hakkında bilgi sahibi kular. Jackie, kıcı iyice arkaya çıkmış, oyuncak bir ayıyla birlikte yatakta uzanmıştır. Ya da "Penthouse" Linda adında bir kızın iki fotoğrafının arasında, erkeklerin Linda'ya hep büyüleyici bir güce sahip olduğunu söylediklerini yazar.

Gerçekten de dergilerdeki kızlar, aşağılayıcı biçimine karşın fotoğraf dizilerine, kendilerini göstermek için iyi bir olanak gözüyle bakıyorlar. Revü kızı Annie: "Penthouse" tarafından fotoğrafımın çekilmesi, benim için düşlerimin gerçekleşmesi demektir.

Artık görünüşüm, cinsel çekiciliğim için aldığım tüm komplimanlara inanabiliyorum." Dansöz Cherly: "Aşağıdan gelen birisi olarak, gerçekten iyi yükseldim." Ancak "Playboy" a çıktıktan sonra bir "Playmate" in kariyeri, 'soluk kesici' den başka her şeye benzer. Umdukları yerlere varmaları gerçektense çok zordur.

Amerikan baskısı ayda 6.000.000, Almanca baskısı 420.000'e ulaşan, en büyük erkek magazini "Playboy", bir fotoğraf dizisinin basımı için her kıza 4.000 Mark ödüyor. Bir dizinin üretimi 14 gün sürüyor. Ancak her kız önceden bazı "test"lerden geçmek zorunda.

Fotoğrafçı Wolfgang Ott, "Playboy" için 5 yıldır bu tür testler yürütüyor: "Bir kız takıldığında, önce bu işi neden yaptığını anlamak için biraz laflarız. Sonra soyunması gerekir. Bu da hem kız hem fotoğrafçı için en rahatsız edici andır. Çünkü herhangi bir maldır o anda, insan değil. Zaten bizim işte, insan ikinci derecededir.

İlk başta yalnız dış taraf önemli; iyi göğüsler, iyi popo, şehvetli bir görünüm. Bunlar tasarlanana uygunsa, geriye forma başına fotoğrafları halletmek kalır. Tabii herşey tamamlandıktan, onay alındıktan sonra kızların birden yan çizdiklerini çok gördüm. Onlar için rahatsız edici olan tanınmak. Yani işte gazetede çıplak bir kız gördüğünüzde, kendi kendinize böyle bir kız hakkında düşünürsünüz, ümidi kapırsınız."

Fotoğrafların belli bir çerçevesi, derginin sunduğu genel kadın imajına bağlı sınırları vardır. Almanca "Playboy" un baş redaktörü Rainer Wörtmann şöyle diyor: "Playmate'lerimizin neyi temsil ettikleri hakkında belirlenmiş bir çerçevemiz var ve buna sıkıca bağlıyız. Tek tek, bazen fazla aşırı istekler göz önüne alınırsa, bu iş yürümez. Playmate'lerin ayagının altına bile görmek isteyen ya da kızların yalnızca çizme giymesini isteyen tipler bile var." Bu tür isteklere okuyucu mektuplarında da sık sık rastlanıyor. "Hafif bir masumluk izi taşıyan", "çamurda yuvarlanan tümüyle soyunuk" kızlara yemek listesinde yer verilmesi isteği, az rastlanır değil.

Genç bir İsviçreli kızın striptiz şovunu, bir

eşitlikçilik eylemine benzetecek kadar ileri giden "Penthouse" genç kızları binek hayvanları olarak niteliyor. Başka bir magazin, "Lui", gerçi kızları hayvan cinslerine göre sınıflandırmıyor ama redaksiyon yazılarında denilen şu: "Bizim için kızlar, her zaman entelektüel bir erkeğin yaşamında neyseler, oydular ve öyle kalacaklar; yani bu dünyadaki heyecan vericiliği, var oluşunun bir yönü." "Lui" nin yayımcısı Heinz von Nouhuys da bu tanımlamaya bağlı kalıyor: "Dergide kızlar, erkeğin yaşamında oynadıkları rolün aynısını üstlenirler. Erkek, düşüncelerinin, zamanının en fazla yüzde yirmisini, yirmibeşini karşı cinsle ayırır. Geriye kalanı ise, mesleğiyle, arabayla, satrançla, tenisle ve başka şeylerle doludur."

Tipik erkek magazini okuyucusunun, kadınları salt seks nesnelere olarak göstermekte yatan aşağılamanın farkına varmadığı görülüyor. Fotoğraflarda yavaşça seksi iç çamaşırlarını çıkaran kızları, pozlarının tatsızlığına karşın, yalnızca arzulamakla kalmıyor. Üstüne onları, kendi karısıyla veya kız arkadaşıyla karşılaştığı bir tür ideal dişiler olarak görmeye eğilim duyuyor. Parlak kuşe kâğıttaki kıza yarışma savaşına girmeye doğrudan zorlamasa bile, onların da ideale yaklaşmasını davranışlarını benzetmelerini düşünüyor.

EĞİTİM

BİR ÖĞRETMENE MEKTUPLAR

EL ESTİREL. OKI İMA

Yeni bir şeyi öğrenmek için önce onu öğrenmek gerekir. "Yeni" sözcüğünün yerini "ezdik", "ufaladık" gibi sözcükler, hatta erkek çocuklarda, cinsel dürtülerin etkisiyle, "geçirdik", "atladık" gibi sözcükler ahr.

KİTLE SPORUNDAN ZİRVE SPORUNA

Kitle sporu çerçevesindeki bu gönüllü, mutluluk dolu sporculuk, yetenekli, başarılı kişilerin yönelebildiği zirve sporu çerçevesine girince önemli bir değişikliğe uğrar.

Seçkin sporunun spora daha fazla zaman ayırabilmesi, daha iyi beslenmesi için, kendisine yardım edilmesi gerekir. Derken kulüpler arası çekişmelerin, üstünlük yarışının, bu yardım anlayışını yozlaştırdığı, sporcuya yaptığı spor karşılığı gittikçe artan paralar ödendiği görülür. Kulüpler bir yandan, sporcular bir yandan işi körükleyince, gizli profesyonellik diye adlandırılan ilişkiler alevlendikçe alevlenir. Sonunda spor mutluluk için değil de, para kazanmak için yapılmaya başlanır.

Bazı sporlarda açık profesyonelliğe geçilirse de, bu çok sınırlı bir uygulamadır. Mutluluk için spor yaptıkları varsayılan "amatör sporcular", genellikle, çeşitli yollar bulunarak gizliden gizliye ödenen paraları almak durumunda bırakılırlar. Amatörlük kurallarına uymak zorunda olduklarından, para aldıklarını gizler, sırasında, örnekte Olimpiyat'lara katılırken, karşılıksız spor yaptıklarını belgeleyen kıgıtlar imzalarlar.

Böylece, tat almak, mutlu olmak için başlanmış olan spor, yetenekli sporcuları bir "zorunlu yalancılık" ortamına sürükler.

Bu yalancılığı, ne acıdır ki, bütün dünya ülkeleri birlikte korumakta, değiştirilmesi, sporun gerekleri neler ise, açık açık yerine getirilmesi için hiçbir girişimde bulunmamaktadırlar.

AMAÇ SAPTIRMALARI

Yaygınlığı kesinlikle insana mutluluk vermesinden gelen sporun bugün dünyamızda çok çeşitli amaçlarla kullanıldığını biliyoruz. Bunlar arasında olumlu, insanlığa yararlı yönlendirmelerin yanı sıra olumsuz yönlendirmeler de var.

Sporlardan sağlık için, eğitim için yararlanılıyor. Belirli amaçlara, belirli kurallara uyarak tek başına ya da arkadaşlarıyla birlikte yönelebilen, başarıyı da, başarısızlığı da soğukkanlılıkla karşılayan, sağlıklı, dürüst insanları yetiştirme yolunda, sporlardan çok olumlu sonuçlar alınıyor.

Politikacıların spora yaklaşımı ise bambaşka.

Çeşitli ülkelerde, çeşitli siyasal eğilimlere göre, gençliği istenen doğrultuda yönlendirmek için, sporlar türlü yöntemlerle kullanılıyor. Bir ülkede gençleri siyasadan uzaklaştırmak, yarışma alanlarındaki heyecana yöneltilip boşaltmak yoluna sapılırken, başka bir ülkede, bakıyorsunuz, sertliğe, acımasız-

EMİN ÖZDEMİR

Öğrencilereleştirel ya da yaratıcı okuma alışkanlığını kazandıran, Türkçe derslerinin olduğu gibi, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin de temel amaçlarından biridir. Gelgelelim "eleştirel ya da yaratıcı okuma" öğretim izlenimlerinde salt bir kavram olarak kalmaktadır. Bunun bir davranışa dönüştürülerek öğrencilerin yaşamına ağırlığıyla söylenemez. Gözlemler, yapılan araştırmalar liseyi bitirmiş, Türk dili ve edebiyatı eğitiminden geçmiş gençlerimizin çoğunun bırakılm uzun oylumlu metinleri bir yana, paragraf düzeyindeki metinleri bile anlamadığını göstermektedir.

Öğretim izlenimlerinde, okumanın birbirine bağlı bir edimler ve davranışlar zinciri olduğu vurgulanmasına karşın, bu edimlerin neler olduğu açık seçik belirtilmemiştir. Bu yüzden okuma eylemine yüklenen anlam, öğretmenden öğretmene değişmekte, çoğu kez metinleri sözcüksel düzlemde seslendirme, onları sözlü olarak yinleme, okuma eğitimi sanılmaktadır. Kuşkusuz çok yönlü bir olgudur okuma eğitimi. Karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu yapıyı, bu çok yönlü, karmaşık olguyu bir solukta kolaylaştıracak, yalnızlaştırarak hazır formüller, reçeteler yoktur. Ancak deneyimlerle elde edilmiş kimi sonuçlar vardır ki bunları tanıma, bunlardan yararlanma bir ölçüde kolaylaştırır işimizi.

Bilinen, çok vurgulanmış bir gerçektir ki, düşünsel bir etkinlik okuma eylemi. Hangi amaçla yapılsa yapılsın metnin iletişimini anlamayı, anlamayı gerektirir. Bu da büyük ölçüde sözcüklere bağlıdır. Sözcüklerin düz ve yan anlamlarını, bunların birbirleriyle bağlantılarını, tümce düzeni içindeki ilişkilerini araştırmayı zorunlu kılar. Metnin bütünlüğü içinde anadüşünceyi ayırmayı, anadüşünceyi gelişimini ve yan düşüncelerle zenginleştirilmesini bulmayı da. Bu da, bir tür, sözcüklerle didişme, onları kullanımlarına göre bir tartıdan geçirmedir. Kolay bir iş değildir. Eğitimi Edward L. Thorndike'in benzetimli bir söyleyişle vurguladığı gibi, bir matematik problemini çözmeye benzer. Nasıl problem çözmeye öğelerin doğru bir konum içinde seçilmesi ve bunların doğru ilişkilerle bağlantılanması zorunluyorsa, bir paragrafın doğru algılanmasında da sözcüklerin kullanımlarını, anlamlarını, bağlantılarını belirleme de bir zorunluluktur.

Sözcüksel düzeyde gerçekleştirilen bu işlem, eleştirel ya da yaratıcı okumanın da temel ilkelerinden biridir. Ne ki öğrencilerin, daha kuşatıcı bir söyleyişle okurların, sözcüklerle böyle çok yönlü bir didişmeyi göze alması nasıl sağlanabilir? Neye bağlıdır bu öncelikle?!

Kolayca yanıtlanacak sorular değildir bunlar. Bir kez öğrencilerin metni sevmeleri, metne sıkı sıkıya bağlanmaları, tüm dikkatlerini metin üzerinde yoğunlaştırmaları gerekir. Bunun yanısıra sözcüklerin yüzeysel anlamlarıyla yetinmemeleri, onların bağlamsal anlamlarını düşünmeleri gerekir. Bu bir alışkanlık işidir her şeyden önce. Öyleyse nasıl yaratılabilir böyle bir alışkanlık? Mortimer J. Adler, bu sorunun üzerinde düşünürken bu türden bir alışkanlığın doğmasını bir ana koşula bağlıyor: Okurların bir metni bir aşk mektubu gibi okumasına... Nasıl okunur bir aşk mektubu? Her sözcüğün üzerinde dura dura, onların değişik anlamlarını düşünerek. Satırların arası ve boşluklar doldurularak, yani söylenilmek istenen, fazlasıyla tamamlanarak. Şunlar da eklenebilir: Bir aşk mektubu bir kez okumakla yetinilmez, birkaç kez okunur. Tümcelerini uzunluğu, kısalığı; seçilen sözcüklerin türü topluca bir değerlendirilmeden geçirilir. Dahası noktalama işaretleri bile...

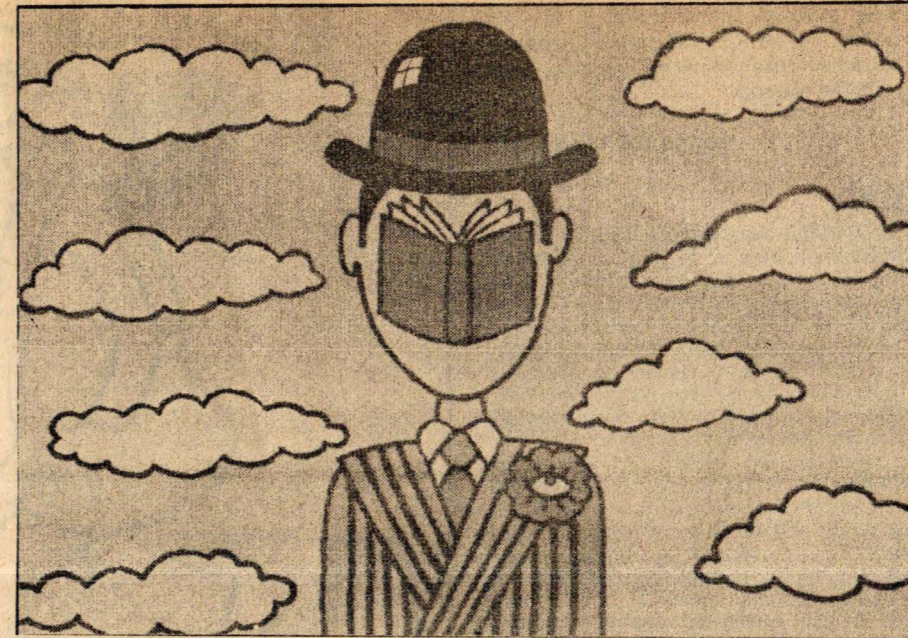
Gelgelelim öğrencilerin, Türkçe kitaplarında olsun, Türk dili ve edebiyatı kitaplarında olsun karşılaşacakları metinler aşk mektubu türünden değildir. Bunlar belirli ölçülere göre seçilmiş, kuru, asık suratlı okuma parçalarıdır. Ancak bu aşk mektubu örneğinden su gerçeği çıkarabiliriz: Okunacak metne karşı öğrencileri güdüleyebilir, onların ilgilerini kamçılabilirsek metnin örüntüsü içine sokabiliriz onları. Bu ise büyük ölçüde öğretmenlerin tutumuna bağlıdır.

Öğretmen, metni önce kendisi, eleştirel ya da yaratıcı okuma yöntemine göre değerlendirmelidir. Yöntemin öğrencilerde geliştirmek istediği temel davranışlardan biri, "ilgi kurma ve sonuç çıkarma"dır. Bu da şu noktaları kuşatır: Okuduklarını kendi yaşantı gözlem ve edintileriyle yargılayıp değerlendirir. Metinde geçen bir durum ya da gerçeği açıklayabilmek için öğrenci kendi özel ve özgün örneklerinden yararlanır. Bunun gibi metinler arasında ortaklaşalık, zaman, yer, düşüncelerin verilmiş biçimi, özel ve genel ayrıntıların seçilişi, düşünsel düzen, duygusal boyut, benzerlikler ve karşıtlıklar...yönünden karşılaştırmalara gidebilir.

Öğretmen, ilgi kurma ve sonuç çıkarmayı davranışa dönüştürebilmek için kuşatımını açıkladığımız noktalar yönünden sorular geliştirmeli, okunacak metni daha değişik açılardan boyutlandırarak yardımcı metinler bulma yoluna gitmelidir. Bu yolla öğrencilerin ilgisini kamçılabilir.

GENELLEMEYE GİRME

Eleştirel ya da yaratıcı okumanın öğrencilerde geliştirmek istediği bir başka davranış da "bir yargıya ulaşabilmek için değişik yönleri birleştirerek bir genellemeye gitme".

dir. Öğretmen, inceleteceği metni bu açıdan da düşünelim, metnin düşünsel örüntüsünü değerlendirerek çıkarılabilecek genellemeleri araştırmalıdır. Uygun sorularla, öğrencileri genelleme yaptırmaya yöneltecek, metni bu bağlamda değerlendirecek yollar düşünelimdir.

"Okumayı, belli bir sorunu çözmeye aydınlatmada araç olarak kullanma" da eleştirel ya da yaratıcı okumanın gerektirdiği davranışlardandır. Bir savı değerlendirme, ortaya bir sav atma, doğruları seçme ve yanlışları düzeltme de bu davranışın kapsamına girer. Metni, belirli soruların ya da sorunların çözümünde araç olarak kullanmayla ilgili durumlar yaratmayı amaçlamalıdır öğretmen. Bu durumların değerlendirilmesinde, öğrencilerin okudukları metni kullanmalarına yönelik sorular düzenlenmelidir.

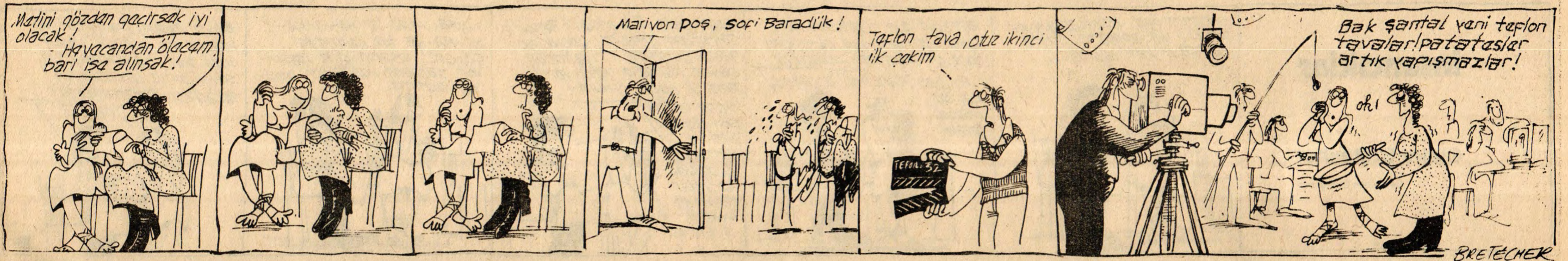
"Okuduğunu güzellendiyusal açıdan değerlendirme" de eleştirel ya da yaratıcı okumanın bir başka boyutudur. Özellikle anlatsal yönü ağır basan yazıların duygusal yapısını, imgesel örüntüsünü kavrama; kişilerin karakterini oluşturan özlem, tutku, düş ve güdülerini ayırma; anlatıma yansıyan abartma, alaysama, yergi, tutukluk... gibi özellikleri bulma, bu boyut içinde yer ahr. Öğrencilerde okuduklarını "güzellendiyusal açıdan değerlendirme" alışkanlığını oluşturmak için de bu anahtar kavramları içeren sorularla onları karşı karşıya getirmek gerekir.

Eleştirel ya da yaratıcı okumanın kısaca değindiğimiz bu boyutlarına son olarak şunu

de ekleyebiliriz: "Okunan metni topluca değerlendirip yargılama." Bu yönün de bir davranış biçimine dönüşmesi için öğretmen metni incelerken öğrencileri şu noktalar üzerinde düşündürmeye yöneltebilir: Metinde öne sürülen düşünceler gerçeğe dayanabilir, kanıtlanabilir doğrular mı, yoksa kişisel kanılar mıdır? Yazarın öne sürdüğü düşünceler, kendi gözlem ve edintilerinize göre, eski bilgi ve yaşantılarınız açısından nasıl bir değer taşıyor?

SONUÇ OLARAK

Görülüyor ki eleştirel okuma öncelikli sorularla düşünmeyi gerektirir. Metni oluşturan öğeleri değişik açılardan ele almayı, bunlar üzerinde düşünmeyi zorunlu kılar. Sözcüklerin geleneksel, düz anlamları yerine bunların kullanılış anlamını bulmayı ister. Metnin düşünsel ve duygusal örüntüsünü araştırmayı da. Bütün bunlar bir çırpıda gerçekleştirilecek işler değildir elbette. Sürekli alıştırmaya, ders kitaplarında verilmiş soruların dışında metinleri eleştirel okumanın gerektirdiği sorulara bağlama, yapılacak işlerin başında gelir. Oysa çoğunlukla bu yola gidilmez. Öğrencilerin kavrama çevrenini geliştirecek çalışmalar yaptırılmaz. Seçilen metinlerin altında hangi sorular verilmişse onlarla yetinilir. Bunun için de öğrencilerde ne eleştirel bir tavır, ne de güzellendiyusal bir bakış gelişmez. Okuma eğitimimizdeki ölümlü nokta da buradan, eleştirel okuma yöntemini okullarımıza ve ders kitaplarımıza sokmayışımızdan gelmektedir.

MÜZİK İLE SOSYOLOJİ ARASINDAKİ İLİNTİYE DAİR YANILGILAR

A. ERDAL GÖKSOY

Türkiye'de Rock, Caz ve Türk Hafif Müziği eleştirmenleri, müzik tarihçileri, yok denecek kadar az değil, düpedüz hiç yoktur. Bir de aydınlarımız var, bu konularda sürekli yanılgılara düşen... Onlar da kuşkusuz son derece kültürlüler ama müzik konusunda değil; ve bunun yoksunluğunun acısını çekiyorlar.

Dünyada ve ülkemizde egemen olan iki anlayış vardır: Birincisi müzik olayını sosyoloji biliminden soyutlamak, ikincisi de müziği dolaysız bir biçimde sosyoloji bilimiyle açıklamaktır. Bu iki değerlendirme tarzı da özünde ayırdır ve birbirinden diğerine geçiş, her uç görüşte olduğu gibi, çok kolaydır. Türkiye'de

genel olarak birinci yanlışa düşmekle birlikte, öteki uç görüşde mevcuttur. Ülkemizdeki müzik dergileri, müziği apayrı, felsefe, sosyoloji ve psikolojiden bağımsız, hemen hemen bütünüyle bireysel planda ele almaktadırlar. Zaten bu dergilerin başka türlü davranmaları beklenemez, çünkü sorumluları, müziği salt soyut bir sanat olarak bilmelerinin yanısıra, yukarıdaki disiplinlerden de habersizdirler.

Gerçekte şunu da belirtmek gerekir ki, Türkiye'de Rock, Caz ve Türk Hafif Müziği eleştirmenleri, müzik tarihçileri, yok denecek kadar az değil, düpedüz hiç yoktur. Bir de aydınlarımız var, bu konularda sürekli yanılgılara düşen... Onlar da kuşkusuz son derece kültürlüler ama müzik konusunda değil, ve bunun yoksunluğunun acısını çekiyorlar.

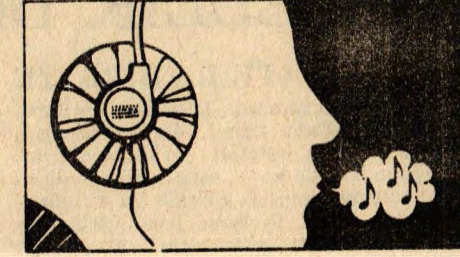
Ne demek istediğimi açık yüreklilikle somutlamak istiyorum: Bir gazetenin çarşamba günleri çıkan bir sayfasında yazılar yazıyorlar; örneğin bir 'Ajda Pekkan' bir 'Beş Yıl Önce On Yıl Sonra' grubu üzerine yazılanlar...

Bu arkadaşların tek eksiklikleri, müziği teknik olarak bilmemeleri, öğrenmeye çalışmamaları. Bir başka örnek de 'Arabesk' konusunda yazılanlardır. Bugüne kadar ben, müziği teknik olarak bilen ama diğer disiplinlerden de nasibini almış bir yazarın mateninden çıkma, gerçek anlamda bir 'Arabesk' çözümlemesi okumuş değilim. İşte bu bağlamda, müzikle ilgilenen herkese düşen görevler vardır: Müziği teknik olarak öğrenmeye çalışmak ve müzik olayını, ne dolaysız bir biçimde kapitalizmin bilmem hangi aşamasıyla açıklamaya çalışmak felsefi planda vülger materyalizmin ağlarına düşmek, ne de sosyoloji biliminden soyutlayarak çıkmaza saplanmak...

Evet, 'Rock, Caz ve Türk Hafif Müziği' gerçek eleştirmenlerini, gerçek tarihçilerini bekliyoruz.

Fotoğraf: Şahin Kaygun

DİNLEYE
DİNLEYE

JEFF BECK... There and Back

BİRİNCİ YÜZ:

- Star Cycle
- Too Much To Lose
- You Never Know
- The Pump

İKİNCİ YÜZ:

- El Becko
- The Golden Road
- Space Boogie
- The Final Peace

Epic-CBS-1980

JEFF BECK: Gitar
JAN HAMMER: Klavyeli Araçlar, Bateri
TONY HYMAS: Klavyeli Araçlar
SIMON PHILLIPS: Bateri
MO FOSTER: Bass Gitar

Gitar virtüözü Jeff Beck bu 1980 uzunçalarında da hiç bir şey yitirmemiş, taze ve yeni fikirlerle kişiliğini koruyarak çıkıyor karşımıza.

Jeff Beck müzik dünyasında adını ilk defa, Eric Clapton ve Jimmy Page ile birlikte "Yardbirds" adlı efsanevi Blues grubuyla duyurdu. Uzun yıllar stüdyo müzisyenliği yapmış olan sanatçı, bu özelliğini ünlü olduktan sonra da sürdürdü. Yardbirds'den sonra "Jeff Beck Group"u oluşturan İngiliz gitarist, bu gruba iki yıl süren "Beck Bogart Appice" ten sonra da devam etti. Jeff Beck Group'da Jet Harris, Rod Stewart, Nicky Hopkins, Ron Wood, Max Middleton, Cozy Powell gibi ünlülerin yanısıra amatörlerle de müzik yaptı. David Bowie'den Stanley Clarke'a, Stevie Wonder'dan Jan Hammer'a kadar sayısız ünlülerin plâklarında yer aldı. 1981 yılında "The Police" in solisti Sting ve Eric Clapton'la birlikte konserlere başlayan Beck, Melody Maker ve Down Beat gibi en önemli dergilerce çok defa dünyanın en iyi gitaristi seçildi. Tüm dünyada kabul edilen "en iyi on" un içinde yer alan Beck, bu uzunçalarında Jazz Rock türü bir çalışmayla karşımıza geliyor.

Plâk üç Hammer'lı parçayla açılıyor üçünde de Beck, Hammer ve Phillips çalyorlar yalnızca. Albümde kötü parça yok, fakat bu üç parçada eski "Mahavishnu" klavyecisi Prag'lı Jan Hammer'ın moog'u icraya güç katıyor. Hammer aynı zamanda ilk parçada davulu da çalyor. Hommer, Goodman ile çalışmasından ve "Love Devotion Surrender" dan da tanıdığımız gibi iyi bir baterist olduğunu bir kez daha kanıtıyor.

Mo Foster ve Tony Hymas çok iyi uyum sağlayan iyi elemanlar. Simon Phillips ise aksak ritmleri ile dikkati çekiyor.

Uzunçaların kişiliği epey kuvvetli, öylesine ki ilk dinlendiğinde parçalar birbirine bağlı geliyor. Bestelerin ilk üçü Hammer'ın, sonraki dört ise Hymas-Phillips ortak yapıtı. The Final Peace, yani son parça ise Beck-Hymas'ın ortaklığında oluşmuş son derece duygusal bir beste.

Yavaş ve hızlı parçaların tümü nefis Beck soloları üzerine kurulmuş, 1944'te Survey'de doğan Beck bu plâkta da "klâsını konuşturuyor" ve bir sihirbazcasına çalyor gitarını. Soloların çeşitliliğine ve akıcılığın aşmaktan insan kendisini alamıyor. Blues'dan gelen bir gitarist oluşunun getirdiği Feeling'in (duygu) yanısıra sergilediği son derece sağlam teknik olağanüstü güzel. En önemlisi plâk bir gösteri plağı değil, yani Jeff Beck "show-man" lik değil, gitaristlik yapıyor. İlk çaldığı grup olan "The Tridents" dan beri de hiç gösterişçi olmadı.

Jazz Rock da olsa Jeff Beck'in bu son uzunçalarına; Hammer elektronik ve doğu mistizmini, Phillips Rock'ı, Beck ise Blues'u katıyorlar.

Çok kaliteli bir uzunçalar olan THERE AND BACK aynı zamanda iyi bir baskıya ve çok iyi bir grafik düzen esahip.

Beck'in bu plâğı, tüm gitar sevenler ya da gitarın nasıl çalınabileceğini merak edenlerce dinlenebilir.

SATRANÇ

ZAVEN ÇİĞDEMOĞLU - VASFİ GÜÇER

Satranç taşlarının değerleri

Satranç taşlarının değeri piyon cinsinden ifade edilir. Şah bu değerlendirmeye tabi değildir, çünkü satrançta oyunun amacı rakibinin tüm taşlarını almak değildir. En önemli taş olan Şah'ı sıkıştırıp, kaçacak kare bırakmaksızın "Şah" çekip "Mat" yapmaktır. Bu nedenle bazen hiç taş alınmadan da taraflardan biri diğerine üstünlük sağlayıp, kazandığı durumun ümitsiz olduğunu

değişmeler (bunlara feda da diyebiliriz) bile yapılabilir.

Yukarıda belirtilen bu değer sıralaması %100 kesinlik taşımaz, pozisyonun pozisyonuna değişiklikler taşıyabilir. Örneğin belli bir pozisyonda At, Kale'den daha değerli olabilir.

Taşların değerleri hakkında daha çok fikir edinmek için kontrol ettikleri en az ve en

ne kadar da 3,5 birim değerinde gözükmektedirlerse de Fil kontrol ettiği karelerin adedi bakımından At'a oranla biraz üstünlüğe sahiptir. Ancak buna karşılık Fil yalnız çapraz olarak hareket ettiği için kontrol ettiği kareler belli bir renktedir. Örneğin beyaz karelerde hareket eden Fil hiçbir zaman siyah karelere geçemez veya tam tersi. At ise karelerin rengine bağımlı olmadan hareket

ÇIFTE ÇETREFİL

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ?

1. Önce aşağıda tanımları verilen kelimeleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir çizgi üstüne gelecek biçimde yazın.

2. Sonra, çizgilerin atlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Dolu kareler, dize sonlarını gösterir.)

3. Bulmacadaki kareler harflerle doldukça

OYUNLAR

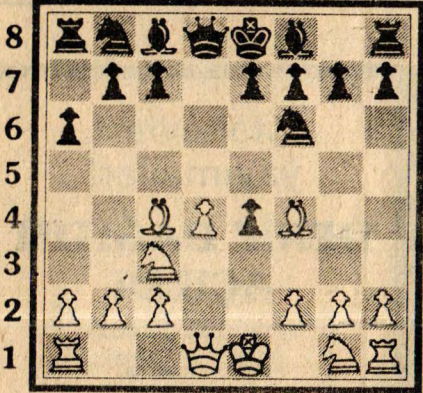
TURGUT ONGUN

1	B2	A3	A4	B5	A6	C7	H8	G9	A10	B11	Ç12	B13	A14	A15	B16	Ç17	A
18	C19	C20	C21	E22	C23	F24	A25	D	26	K27	Ç28	C29	D30	J31	I32	E33	G
34	G35	C36	F37	D38	A39	E40	I41	D42	D43	G44	U45	A46	I47	G48	K49	E50	F
51	H52	C53	I54	C55	I56	F	57	T58	H59	J60	L61	J62	G63	J64	F65	E66	G
67	G68	S69	J70	L71	M72	G	73	N74	H75	Ç76	N77	S78	G79	J80	I81	E82	J

hissettirerek maçı terk etmesinde de sağlayabilir.

Piyon 1 birim kabul edilerek aşağıdaki değerlerle satranç taşlarının değer tablosu oluşturulmuştur.

Piyon: 1 At: 3,5 Fil: 3,5 Kale: 5,5 Vezir: 10
Bu değerlere göre örneğin Vezir'i verip karşılığında Kale ve At alan taraf 10-(5,5-3,5) = 1 piyon zararlı çıkmış olur. Fakat bu değişme kendisini kazanca götüren bir dizi hamlelerin başlangıcı ise bazen daha zararlı

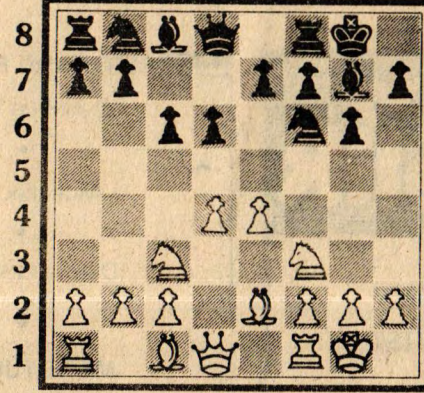

a b c d e f g h

ÖRNEK AÇILIŞLAR

Nimzowich Açılışı:
1.e4 Ac6 2.d4 d5 3.Ac3 de4 4.d5
Ab8 5.Fc4 Af6 6.Ff4 a6

Pirc Açılışı:
1.e4 d6 2.d4 Af6 3.Ac3 g6 4.Af3
Fg7 5.Fe2 0-0 6.0-0 c6

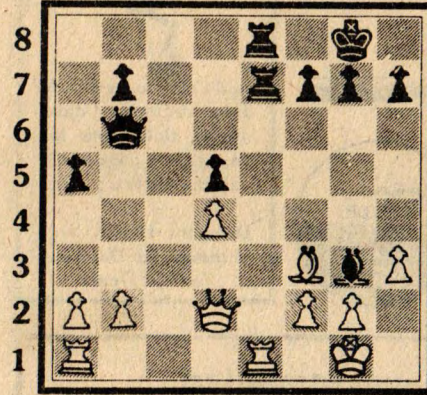

a b c d e f g h

KOMBİNEZONLAR

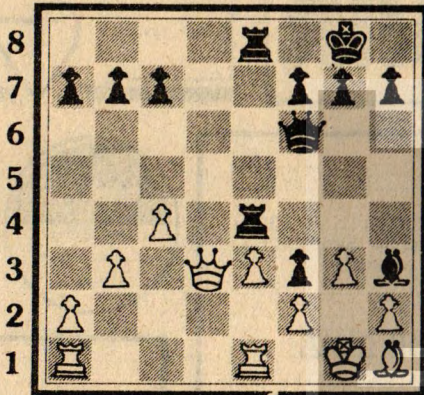
Satrançta genellikle güç dengesinin eşit veya eşite çok yakın olduğu pozisyonlarda belli sayıda hamle dizisi sonunda üstün bir pozisyona ulaşmak amacıyla girişilen atak oyunlar kombinasyon olarak adlandırılır. Kombinasyonu yapan oyuncu karşılaştırmayı böylece en kısa yoldan galibiyete kadar götürür. Satranç etütlerindeki gibi ilk hamle için (anahtar hamle) "Şah" çekme veya taş almama gibi bir kısıtlama da yoktur. Daha önce de belirttiğimiz gibi etüt ve problemlerde anahtar hamlenin bu şekilde olması etüdün ve problemin değerinden çok şey kaybettiriyordu. Bu haftaki kombinasyonlardan ilki yazışmalı satranç turnuvasında ulaşılan (1 numaralı kombinasyon) Kanjo-Zlaticanın karşılaşmasında pozisyondu.

İkinci kombinasyon ise benzer bir pozisyonda (ABD -1981 Birinciliğinde, 2 numaralı kombinasyon-Carls-Acers karşılaşmasında) yine galibiyete ulaşan üstün hamleler. Her iki kombinasyonda da ilk hamleyi siyahlar yapar ve kazanırlar.

a b c d e f g h

Kombinezon 1

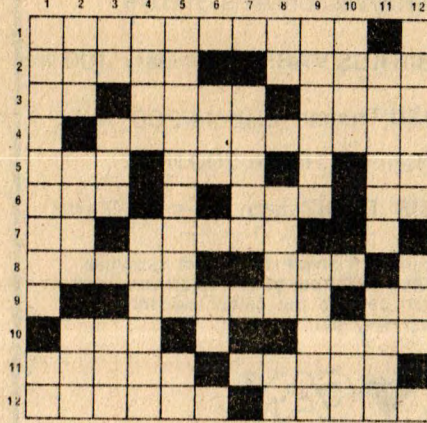
a b c d e f g h

Kombinezon 2

ÇAPRAZ BULMACA

SOLDAN SAĞA

1. Gülmeye dalında verilen uluslararası bir ödülün adı. 2. Sürdürülmekte olan bir işin en canalıcı yerinde 'zırt' diyen bir nefesli çalgı. -Hayır gelmez, işe yaramaz. 3. (Tersi) Şikayeti ya da kınama gibi duyguları anlatmak için bir tümcenin sonuna getirilir. -(Tersi) Ufak çocuklar için hazırlanan yemek.-(Tersi) Bir ilk çağ devleti. 4. Cildin belirli yerlerine iğneler batırılarak yapılan tedavi. 5. Özellikle dini müzikte kullanılan bir çalgı. -Denizlerde uluslararası ivedi yardım isteme işareti.-(Tersi) Özellikle kemiklerin toparlak ucu. 6. Sıkıntı verme.-Yarar.-Bir işte başta gelen kimse. 7.1973 yılında yitirdiğimiz ünlü bir deneme yazarımız. Aynı zamanda çevirmenliğiyle de tanınan ve 1940'dan sonra yazdığı denemelerinin bir kısmını Mavi ve Kara adlı yapıtında toplayan bu yazarımızın ad ve soyadının baş harfleri.-Davul ve zurna eşliğinde oynanan bir halk oyunumuz. 8.(Bir yargıyı) yürütme, yerine getirme.-SSCB'de yapılan Olimpiyat yarışmalarının simgesi olan hayvan. 9.Yaşar Kemal'in filme uyarlanan bir romanının adının ilk sözcüğü.-Bir bağlaç. 10. İspanya'nın Bask bölgesinde yönetime karşı savaşım veren bir örgütün

kısa adı. 11. (Tersi) Bir tehlike anında verilen, herkesin duyması istenen işaret. -Varlığı duyularla anlaşılabilir veya anlaşılabilir. 12. Bir düşüncenin ya da bir durumun tersine. -(Tersi) Bir kutsal kitap.

YUKARDAN AŞAĞIYA

1. Uluslararası Lotus ödülünün seçici kurulunda bulunan yazarımızın adı ve soyadı. - Güngör Dilmen'in 1970 yılında yazdığı ünlü bir oyununun, iki sözcükten oluşan adının baş harfleri. 2. (Tersi) Köle ya da karavaş. -Baskı altında tutan.-Bir işi yapabileme gücü. 3. Ülkemizin uluslararası trafik kodu. -Nikola, Sofya gibi ünlü kilise ve manastırların başına gelir.-Yayvan madeni kap. 4.(Tersi) Düşünce.-XI.yy'da yaşamış, lirizminin gur ve kuvvetli oluşuyla tanınmış bir divan şairimizin adı. 5. Aziz Nesin'in bir yapıtının adı. -(Tersi) Sodyum elementinin simgesi. 6. Abdülhak adının halk arasında kısa olarak söylenişi. -(Tersi) Yabancı. 7.Üçgen biçiminde katlanmış olan, yararına inanılan şey. 8. Rubidyum elementinin simgesi. -İleri gelenler. -(Tersi) İngilizcede hayır. 9. Binicilik, bisiklet gibi kimi yarış ve koşullarda yarışmanın yapıldığı yol.-Gözü korkup vazgeçme. 10. (Tersi) Papağan cinsinden bir kuş. -(Tersi) İskambilde bir kağıt. 11. Arapça gök.-Elektrik ya da telefon tellerinin toplanıp bağlandığı kap. 12. Girit'li mimar Daidalos'un oğlu. Dünyada ilk uçan adam olarak ün bırakmıştır. -(Tersi) Ölü gömülen çukur.

Tanımlar

A) Efsanelere göre 295 yıl yaşamış olan, anlattığı -kendi adıyla anılan- hikâyelerde, ortaya çıkıp "boy boylayan soy soylayan" Oğuz ozanı

B) İlk üç kitabının adı "Panayır", "Sur", "Yağma" olan günümüz öykücülerinden birinin adı

C) Tersi, "Doğura doğura fare doğuran" ya da "tavşanın küstüğü" sey

Ç) İkinci Dünya Savaşı yıllarının ünlü şarkısı (iki kelime)

D) Yaşça denk, yaşıt

E) Babası ressam, oğlu film yönetmeni olan iki iki ünlü Fransız'ın sovadları

F) Adı Gabriel olan çağdaş bir İspanyol şairinin soyadı

G) Oyun ve öyküler de yazmış olan günümüz şairlerinden birinin soyadı

Ğ) Panait Istrati'nin bir romanı

H) Tersi, en seçkin örneklerini Nedim'in verdiği, divan edebiyatında bir koşuk türü

İ) Doğu Karadeniz dağlarında bir geçit (iki kelime)

İ) Eski Yunanistan'da bir devlet

J) Ünlü Sovyet yönetmeni Kalatazov'un, ülkemizde de gösterilen bir filminin ilk kelimesi ki aynı zamanda kış gelince sıcak ülkelere göç eden kuşların çoğulu olur.

K) Tersi, Doğu Anadolu'da bir dağ (iki kelime)

L) Tin

M) Kurtuluş Savaşı sonunda yapılan "mütareke"nin adı.

N) Yusuf Atılgan'ın bir romanının ilk kelimesi

O) Kimi köylerimizde hâlâ bu su kullanılır (iki kelime)

Ö) İçine çekirdeksiz kuru üzüm konularak yapılan tatlı çörek

P) Yönettiği sayısız filminden ikisinin adı "Sessizlik" ve "Yüzyüze" olan, ünlü İsveçli yönetmenin adı

R) Arabınsı

S) Kuru'nun zıt anlamlısı

Ş) Arqoda gösteriş, kabadayılık anlamına gelir ki üç hecesi de aynıdır

T) Serçeğillerden, ağaç kurtları ile geçinen bir kuş

U) Demiryolu yapanlar (iki kelime, çoğul)

Ü) Tersi, aysberg

83	I	84	I	85	J	86	N	87	O	88	I	89	K	90	I	91	I	92	R	93	I	94	H	95	R	96	K	97	I	98	O	99	R
100	P	101	K	102	O	103	I	104	K			105	S	106	O	107	M	108	I	109	M	110	J	111	M	112	I	113	N	114	O	115	K
116	R	117	T	118	I	119	S			120	U	121	O	122	S	123	U	124	M	125	N	126	S	127	M	128	P	129	U	130	S	131	I
132	P	133	I	134	S	135	L	136	S	137	R	138	P	139	K	140	K	141	U	142	U	143	K	144	O	145	R	146	T	147	O	148	O
149	O	150	M	151	S			152	O	153	U	154	T	155	P	156	U	157	U	158	U	159	P	160	T	161	U	162	S	163	T	164	T
		165	U	166	U	167	T	168	U	169	U	170	F	171	U	172	T	173	U	174	U	175	U	176	R	177	U						

5	9	13	14	3	24	2	17	45	38			
1	15	10	4	12								
54	6	52										
18	11	28	16	75	27	20	35	19	22			
29	25	41	42	37								
49	32	65	39	21	81							
170	36	56	50	23	64							
66	33	8	72	62								
43	47	67	34	78								
58	51	94	74	7								
112	55	84	80	90	83	97	53	31	118	108	131	
91	133	40	88	103	46	93						
69	61	30	79	63	59	82	85	110				
104	89	96	115	143	101	26	48	140	139			
135	70	60										
127	111	124	107	150	71	109						
113	76	86	125	73								
87	144	102	147	148	149	121	152					
106	98	114										
128	155	100	159	132	138							
145	137	92	116	95	99	176						
134	162	119	151	130								
122	68	126	77	136	105							
154	117	160	57	146	163	172	167	164				
141	169	153	156	120	129	123	166	142	168	177	174	158
157	175	171	173	161	165	44						

(Çözümler 10. sayfada)

KISA KISA

Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek, Halikarnas Balıkçısı, (Derleyen: Şadan Gökova), 2. basım, Bilgi Yayınevi, 220 s. 300 Lira.

Ege balıkçı ve süngercilerinin yaşam serüvenlerini anlatan, doğa ve insan sevgisinin yurt gerçekleriyle bütünleştiği bir öyküler toplamı bu yapıt. Daha önce yayımlanmış şu kitaplardan oluşuyor: Ege Kıyılarından, Ege'nin Dibi, Gülen Ada, Merhaba Akdeniz, Yaşasın Deniz.

Gözlüklü Martı, Resit Aşçıoğlu (Çizen Raşit Yakalı), İstanbul 1983, 200 Lira.

Değişik sayfa boyutuyla düzenlenmiş olan bu resimli öyküde dünyayı bir martının bakışıyla yorumluyor yazar ve çizer.

"Doğanın temelindeki çatlağı görmek, göstermek" biçiminde bir çıkış noktası ile de kitabın kahramanı olan martı'ya gözlük takılmış. Gülmece sanatımız için yeni ve değişik bir ürün.

Aşıkane, İlhan Berk, şiir, ADAM Yayıncılık, İstanbul 1982, 186 sayfa.

İlhan Berk'in bütün şiirlerinin bu ikinci cildi şairin Aşıkane, Taşbaskısı, Şenlikname adlı kitaplarından oluşuyor. Özellikle Şenlikname (1976) bölümünde kendi şiir çizgisinde aşama yaptığı seçilebiliyor. "Mai ve Siyah", "Sis", "Orhan Duru" adlı şiirler ustalık örnekleri olarak sayılabilir.

1640 İngiliz Devrimi, Chistopher Hill (Çev: Neyyir Kalaycıoğlu) Kaynak Yayın İstanbul 1983, 88 s. 180 Lira.

İngiliz tarihçisi Hill'in, ülkesindeki feodal düzenin devrilmesini, iktidarın yeni güçlerin eline geçişini ve kapitalizmin daha özgür bir gelişme ortamı buluşunu yorumlayan bu yapıtın toplumbilim açısından önemi yadsınamaz.

Akıl Çağı (Hürriyetin Yolları-1), Jean Paul Sartre (Türkçesi: Gülseren Devrim) Cem Yayınevi, İstanbul 1983, 472 s. 600 Lira.

Yurdumuzda yaygın ünlüyle ve bir çok yapıtlarıyla bilinen Fransız yazar Jean Paul Sartre'in AKIL ÇAĞI adlı kitabının yeni basımı. "Hürriyetin yollarının sonu, bir varış noktası yoktur. Bu yollar sonsuza açılır, ya arayışı hedef bilerek üzerinde yürünür, ya da vazgeçilerek terk edilir." ilkesiyle yola çıkan Sartre, bizde tiyatro dalında verdiği ürünlerle de tanınmıştır.

Değişik Gözle, Necati Cumalı, Yazko Yay. 126, İstanbul 1983, 120 s. 120 lira.

Yazının şiir, öykü, roman, deneme ve oyun dallarında ürünler veren Necati Cumalı'nın 1956 yılında yayımladığı öyküler toplamı: 1957 Sait Faik Armağanı'nı kazandığı yapıt Değişik Gözle. Dokuz öykü yer alıyor yapıtta: Yalın duyarlıkların, değişik duygu ve izlenim güzelliklerinin, yaşama gülümseyişlerin ve yaşamak zevkinin dolu cümleleri...

GÜZELLİK BİLİMİ OLARAK ESTETİK VE SANAT

ATILLA BİRKIYE

Estetik, çağımızda felsefeden ayrılarak bir estetik bilimi olarak karşımıza çıkıyor. Kagan estetiği şöyle tanımlıyor, kitabının Giriş'inde: "...estetik bilimin birincil araştırma nesnesi, güzellik ya da güzel-olan'dır. Ama, öylesine bazı görünüşler vardır ki özleri bakımından güzel-olan'a dönüşürler ve bunun için yine estetiğin araştırma konusu olurlar.

"Estetik sadece güzel-olan'ın bilimi değildir; ...estetik, insanın çevresinde yatan, insanın pratik faaliyetinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan sanatta saptanabilen tüm estetik değerlerin zenginliğini araştırın bilim'dir. Bu anlamda, estetik, gerçekliğin insanlar tarafından estetiksel olarak özümlemesinin bilimi olarak tanımlanabilir."

Prof. Moissej Kagan Leningrad Üniversitesi Estetik Kürsüsü öğretim görevlisi. Estetik ve estetik tarihi üzerine çalışmalarını yoğunlaştıran Kagan'ın bu yapıtı, onun ders notlarından, deneyimlerinden ve araştırmalarından yapılan bir derleme.

Yapıt çok geniş kapsamlı. Sanatın tüm dallarını incelerken, Leonardo da Vinci'den Picasso'ya; Proust'a, Solohof'a; Schiller'den Mayakovski'ye; Aristoteles'ten Diderot'a; Hegel'den Marks'a; Lunaçarski'den Hauser'e; Ayzenshtyn'dan Fellini'ye vb. kadar (daha birçok) birçok sanatçının, felsefecinin estetik-sanat ilişkisi üzerine görüşleri ve örnekleriyle, çok geniş bir tarih kesiti içinde estetik ile sanatı, bu tarih dilimi içinde oturtarak, bilimsel, sosyo-ekonomik baği içinde eleştiriyor, değerlendiriyor, irdeliyor.

Kitap Giriş ile birlikte dört bölüme ayrılmış. Her bölüm ana başlıklara, sistematik bir biçimde de bu ana başlıklar başlıklara, bu başlıklar da alt başlıklara ayrılmış. Örneğin, Üçüncü Bölüm'ün ana başlığı "Sanatsal İletişim Diyalektiği"; başlıkları, Giriş, Sanatçı, Sanatsal Yaratım, Sanat Yapıtı, vb.; yine Sanatçı başlığı da şu alt başlıklara ayrılmış: "Sanatçı Kişi", "Sanatçının Kişiliği", "Bilinçli-Olan ve Bilinçsiz Olan", "Sanatçılık Yetisi", "Sanatta Ustalık" vb. Kagan konuyu mümkün olduğunca parçalarına ayırmış; ve bu parçalarla birbirleriyle bağlantısı olan bir bütün oluşturmuş. Yani bir yandan bütünden parçalara gitmiş; öte yandan da o parçaların toplamı bütün olmuş. Diyalektik bir yöntemle, bir yapı kurmuş Kagan.

Giriş'in ana başlığı "Bilim Olarak Estetik". Estetiğin tanımı tarihsel gelişimi içinde yapılmakta, gerçeğin estetikte nasıl dile geldiği ya da nasıl dile gelmesi gerektiği; estetiğin maddeci bir bilim olarak yöntemi ve nesnelligi üzerinde duruluyor.

Birinci Bölüm'ün ana başlığı da "Estetiksel Değerin Diyalektiği". Estetik değer ne olduğu açıklanıyor önce. Daha sonra estetik değer gelişimi ve estetik değerdeki ölçüt söz konusu. İçerik ile biçim arasındaki "özel ilinti" somut ölçüt olarak belirleniyor. "Niçin bu çam ağacını güzel buluyoruz da, yanındaki o ağaç, estetiksel olarak nötral; bir üçüncüsünü de gerçekten güzel buluyoruz?" sorusunu soruyor Kagan ve bu soruyu açıklayarak yanıtıyor ve şu genel yargıya varıyor: "... çam ağaçlarından birini güzel bulup, ötekini güzel bulmamışsak, bunun nedeni, soyut biçimsel ölçütlerden hareket etmemizden ötürü değildir; bunun böyle oluşu, bu ağaçlardan birinde, biçim ile içerik arasında derin bir uygunluk bulunmuş olmandır. Çünkü, ikincisinde, biçim içeriği o

Estetiksel-olan ile sanatsal-olan arasındaki ilişkilerin diyalektiği; yani, estetiksel-olan ile sanatsal-olan'ın birbirlerinden bağımsızlıkları ile birbirlerine sınımsız bağlantılı oluşlarının birliği, özerk karakterlerde oluşları ile karşılıklı

ile sanatsal-olan arasındaki diyalektik ilişkiyi işliyor.

İkinci Bölüm'ün ana başlığı "Dünyanın Sanatsal Olarak Özümlemesi". İlk önce sanatın kökeni ve toplumsal bir faaliyet olarak sanat irdeleniyor. Daha sonra, sanatsal içerik ve sanatsal biçim ayrı başlıklar altında, sanatta içeriğin ve biçimin değerlendirilmesi yer alıyor. İçerik ile biçimin, sanatın yapısında bu iki yanın "karışık, diyalektik olarak çelişkin kuruluşlar" olduğunu, ve bu kuruluşların "kendine özgün yapıları" olduğunu söylüyor ve bu bağlamda da, sanatın yapısını, sanatsal içerik ve sanatsal biçim olarak irdeliyor.

Üçüncü Bölüm "Sanatsal İletişim Diyalektiği" ana başlığını taşıyor. Giriş başlığında, sanatsal iletişimi, yaratımı, sanat yapıtını sanatsal algıyı ve sanatın işlevi sorununu ortaya atarken, bir yandan da bu sorunları

dolayımlaşabilmelerinin birliği, estetiğin konusunun yapısını da belirler; buysa, dünyanın insan tarafından estetiksel olarak özümlemesinin araştırılması ile insansal sanatsal yaratıcı faaliyetinin araştırılmasını birbirine başlıca koşuldur.

çözüyor. Daha sonra sanatçıyı ve sanatsal yaratım konularını işliyor Kagan. Bu Bölüm'ün önemli başlıklarından biri Sanat Yapıtı. Sanat yapıtının içeriği ile biçimine, aralarındaki ilişkiye, bu arada fikir ve temaya da değiniliyor. İçeriğin yapısı ile içi ve dış biçim konuları da irdeleniyor.

Dördüncü Bölüm'ün ana başlığıysa "Sanatsal Gelişme". Daha çok sanat ile toplum ilişkisi, sanatın toplumsal temelleri, ikisi arasındaki çelişmeler, toplumun sanatı koşullandırması; sanat ile halk ve ulus arasındaki bağlantı, son olarak da sanatta üslup, yöntem sorunları inceleniyor. Toplumun sanatı koşullandırmasında kaba ve sematik tanımların tehlikesine de değiniliyor Kagan: "... sanat tarihinin kaba sosyolojik yorumlarından edinilen deneyimler de, sanatsal gelişmenin toplumsal olarak belirlenmesini, sırf ekonominin etkinliğine indirgemenin ne denli tek yanlı

"Sen kendini bilmezsin..."

ALPAY KABACALI

Sosyal bilim alanında önemsenerek nitelikte gelişmelere tanık olmak için 1960'lı yıllara değin gelmek gerektiğini yazmamı (Yazko-Somut, 4 Şubat 1983) kimi sosyal bilimcilerimiz yadırgadılar. "Bizden öncekilerin haklarını yemek, bu alandaki emeklerini yadsınmak doğru olmaz," yollu 'serzeniş'lerle karşılaştım. Ben, sözü geçen yazıda konuya çok bütünsel bir açıdan bakmış; söz konusu görüşü de bizde düşünce birikimsizliğinin nedenlerine değinirken öne sürmüştüm. Yoksa, örneğin Prof. Aykut Kazancıgil ile Doç. Vural Solok'un hazırladıkları Türk Bilim Tarihi Bibliyografyası (1850 - 1951) adlı kitapta bini aşkın yazarın on bine yakın yayımın yer aldığı bilmiyorum ya da gözardı ediyor değilim. Ama, neler yaptığımızın yanı sıra neleri yapamadığımızdan da saptanması gerekiyor.

TALAT HALMAN'A KULAK VERELİM

Bu konuda sözü Talat S. Halman'a bırakmak istiyorum. Halman, 20.12.1970 günlü Milliyet'te "Bizi Bizden İyi Tanıyanlar" başlığı altında şunları yazıyor:

"Osmanlı tarihi konusundaki en geniş ve en güçlü eserin yazarı, Avusturyalı tarihçi Joseph von Hammer-Purgstall... Hammer tarihinin yazışından bu yana geçen 140 yıl boyunca biz Türkler o çapta ve o seviyede bir Osmanlı tarihi hazırlayamadık. (...) Divan şiirimiz hakkındaki en dolgun ve en önemli eseri kim yazmıştır, bilmiyor musunuz? E.J.W. Gibb adlı bir İngiliz... Bu altı ciltlik edebiyat tarihi, 60 yıldan uzun süre önce yayımlandığı halde, tek bir bilginimiz daha iyisini yazamadığı gibi, hiç kimse, hiçbir fakülte, hiçbir kültür kuruluşu tamamını Türkçeye çevirmeyi bile başaramamıştır. Türk dili gramerlerinin en iyilerini 1921 yılında Jean Deny adlı bir Fransız ile 1967 yılında Geoffrey Lewis adlı bir İngiliz yayımlamıştır. (...) 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında Türk milliyetçiliğinin gelişmesini en fazla etkileyen eserlerden birçoğunu, buldukları belgelerle ve Türk dilleri ve kavimleri hakkında yayımladıkları araştırmaları, yabancı Türkiyatçılar vermiştir: Radloff, Thomsen, Schott, Vambéry, Geza Kun, le Coq, Bang, Kowalski, von Gabain, Cahun, de Courteille, Houtsma, Grenard, Samoiloviç ve daha niceleri..."

Halman, bunları ve başka örnekleri sıraladıktan sonra, üniversitelere, kültür derneklerine, yayınevlerine, Milli Eğitim Bakanlığına, devletler kültür kuruluşlarına, TÜRK YAKINIKLIK DERNEĞİ'ne...

"bizi bizden iyi tanıma" konusuna biraz daha eğilelim. Burada da sözü Haluk Şahin'e verelim. Şahin, kendisiyle yapılan bir konuşmada (Milliyet, 28.12.1981) şunları söylüyor:

"Şu anda uzaktan bilgi toplayan 'remote sensinj satellite' dedikleri uzay uyduları yeryüzünden 800 km. uzakta bir yörüngede dönüyorlar. Tarım envanterleri yapıyorlar, petrol ve maden damarlarını saptıyorlar, hava kirliliğini inceliyorlar, yepyeni haritalar geliştiriyorlar. Şimdi bu bilgiler kimin malıdır? (...) Onlar bize bu bilgiyi satarlar mı? Ya sadece kendi işlerine gelenleri satarlarsa! Altını çizerek söylüyorum: Büyük sanayi devrimi döneminde az gelişmiş ülkeler gelişmişlerin hammadde deposu idi. Buralardan hammadde alınır, gene bu ülkelere işlenmiş olarak satılırdı. Şimdi ise ham bilgi toplanyor, işlenmiş bilgi satılıyor. Bağlılık ilişkisi ise değişmiyor."

Görüldüğü gibi, teknik gelişmeler, bilimsel yönden olduğu kadar ülkemiz açısından da yaşamsal önem taşıyan sorunlar yaratıyor. Ama, yine bütünsel açıdan baktığımızda, madalyanın bir yüzünde bağımsızlık sorunu varsa, öteki yüzünde de düşünsel alanda gelişme sağlanmaması sorunu var. Hatta, Yazko-Somut'un 18 Şubat sayısında başka bir yönden değindiğimiz aydın sorumluluğu sorunu var...

KENDİ İNSANIMIZI TANIMAK

Kendi kendimizi düşünsel planda tanıma konusu açılınca, öncelikle kültürümüzün dün ve bugünüyle değerlendirilip temellendirilmesi sorunuyla karşılaşırız. Bu konu üstünde yeterince durulmadığı söylenemez; ama geniş kapsamlı araştırmalar yapıldığı da öne sürülemez.

Örneğin, son yıllarda kültürel alandaki kimi yozlaşmalar üzerinde durulurken "arabesk" olgusunu ön plana çıkarılmasını "kolaycı" bir yaklaşım biçimi olarak görüyorum ben: Bu konuyu ele alan birçok kültür adamımız, onca kültür birikimini ve süregelen kültür ikiliğini göz önünde bulundurmadan, "arabesk" olgusunu yaygınlaşmış/benimsenmiş bir kültür değişimi olgusu gibi değerlendirdiler... Oysa, -bakış açısına yöneltilecek eleştiriler saklı kalmak kaydıyla- "geniş kapsamlı araştırma"ya örnek olabilecek ilginç bir yapıtta, Sabri F. Ügener'in İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası adlı kitabında (2. bas., Der Yayınları, İst. 1981), "iktisadi yaşayış"ı temellendirme yönteminden söz edilirken gereklilik duyulan bakış açısına, hiç kuşkusuz "kültürel yaşayış"ın temellendirilmesinde de zorunluk duyulacaktır:

"...Bütün o yığınların altında ve gerisinde kendine has tavır ve davranışları ile i n s a n gerçeği yatar. Kapitalizmi, söz gelisi

HAFTANIN KİTAPLARI

İNCELEME, DENEME, ARAŞTIRMA

Aylaklığa Ovgü, B. Russell (Çev: Mete Ergin), SAY Yayını, 200 s. 250 Lira.

Alkolden Eroine Kişilikten Kaçış, Özcan Köknel, Altın Kitaplar, 768 s. 750 Lira

Demokrasinin İlk Yılları, Cüneyt Arcayürek, Bilgi Yayınları, 248 s. 350 Lira.

Eş ve Karşıt Anlamlı Sözcükler, Ertuğrul Karsan, Test Yayını, 173 s. 250 Lira.

Din Üstüne, David Hume (Çev: Mete Tunçay), Kaynak yayını, 264 s. 450 Lira.

Söz Söyleme ve Kendine Güvenme, D. Carnegie (Çev: Nihal Akkaya) 9. baskı, 270 s. 300 Lira.

Türk Milli Kültürü, İbrahim Kafesoğlu, Boğaziçi yayını, 444 s. 600 Lira.

Çocuğumu Büyütüyorum, L. Pernaud (Çev: Koray Denizyaran) E Yayınları 4. baskı, 388 s. 500 Lira.

ROMAN

Kelebek, H. Carriere (Çev: Aydil Balta) 16. baskı E Yayınları, 576 s. 500 Lira

Sensiz Yaşamaz, Harold Robbins (Çev: Azize Bergin), 3. baskı, Altın Kitaplar, 412 s. 450 Lira.

Baltacı ile Katerina, Murat Sertoğlu, Minnetoğlu Yayını, 572 s. 400 lira

Polonyada Bir Kuş Var, Romain Gary (Çev: Sevgi Tamgüç) CAN Yayını, 224 s. 300 Lira.

Ölümler Evinden Anılar, Dostoyevski (Çev: Nihal Yalaza Talay) ADAM Yayıncılık 380 s. 400 Lira

ŞİİR

Bir Ceylan Soluk Soluğa, Ulufur, Özlem yayınları, 64 s. 125 Lira.

Çılgın Nar Ağacı, Elitis (Çev: Cevat Çapan) ADAM Yayıncılık, 95 s. 225 Lira.

GÜLMECE

En Güzel Erotik Fıkralar, Deniz Kitaplar, 110 s. 150 Lira

Cumali'nin Yalnız Kadın'dan (1955) sonra yayımladığı öyküleri.

Kısa, özlü yazmaya yönelik çabasını görüyoruz Cumali'nin bu öykülerde. Şiirli, yoğun bir dili var. Sıradan olayları anlatıyor, kişilerini yaşamda karşılaştığımız tiplerden seçiyor.

denin kapsamını ve açık seçik şekilde benim etmiyor, üçüncüsünde ise, biçim ile içerik arasında derin bir çelişme yatıyordu." Yine bu bölümde Estetik özümleme'ye; güzel-olan ile çirkin-olan, yüce-olan ile aşağı-olan, trajik-olan ile komik-olan arasındaki karşıtlığı ve neden bunların karşıtlarıyla beraber bir estetik kategorisi olduğunu ve estetiksel-olan

HALUK ŞAHİN NE DİYOR?

Bu konudaki çalışmaların öncelikle üniversiteler tarafından yapılması gerektiğini belirtmeye gerek var mı? Ama biz YÖK çalkantısı içindeki üniversitemizi şimdilik bir yana bırakalım da

kapitalizm yapan yalnız dış görünüşü ile para, sermaye akımı, ya da o akımların gövdeleştirdiği kuruluşlar değil, aynı zamanda ve belki daha önemli ölçüde çağın tipik insanının davranış biçimi, tercihleri ve bütün bunların toplam ifadesi olan yaşamış normlarıdır."

Anlaşılabileceği gibi, "kendi insanımızı tanıma" da, "kendi kendimizi tanıma"nın kapsamına girmektedir. Oysa bizler, kendi insanımızı da gerektiği kadar tanımıyoruz.

Tanısak, bunca yanılığa düşer miydik?

ÇOCUK

Sıcrayan Hakkabazlar,
SOM Çocuk yayını, 200 lira.
Çocuk Şiirleri,
M. Hasan Göksoy, Nurdan yayını, 156
s. 200 Lira.

İLANLAR

TÜRK DİL KURUMU

TÜRKÇE SÖZLÜK

1
A-K

GENİŞLETİLMİŞ 7. BASKI

Birinci cilt çıktı, 600 lira.

Çağdaş Türkçenin en yetkin sözlüğü. 50 yılda yüzlerce uzmanın emeğiyle hazırlanan TÜRKÇE SÖZLÜK'ün bu baskısı Ulu Önder ATATÜRK'ün yüce anısına adanmıştır.

TÜRKÇE SÖZLÜK bu baskıda büyük ölçüde genişletilmiş, tanıklarla zenginleştirilmiştir.

İkinci cildi de basılıyor.

Satış koşulları : Öğretmenlerle öğrenciler doğrudan KURUM'dan alır ya da topluca ödemeli isterlerse %25 indirim yapılır, PTT gideri eklenir. İsteme yeri : TÜRK DİL KURUMU, Atatürk Bulvarı 217, Kavaklıdere - ANKARA. Posta Çeki No. 128236'ya havalenizi ücret ödmeden yatırabilirsiniz. Kitapçılar için genel dağıtıcılarımız : İstanbul : SERHAT, GE-DA. Ankara : HASER. İzmir : ALTAY. Adana : KULAÇLAR.

"Bir dönemi sorgulayan yazılar."

MURAT BELGE TARİHTEN GÜNCELLEĞE

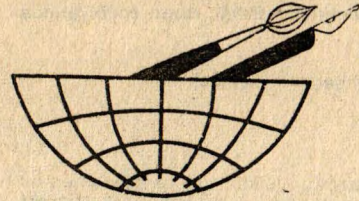
Kültür Üstüne
Sanat ve Edebiyat Yazıları
Entelektüel Mekânlar
Çağdaş Mitler ★ Tarih ve Zaman
Müzik - arabesk - Fotoroman
Gündelik Hayat, Magazin ve Söylemler

Genel Dağ. : Cemmay
Ankara Dağ. : Adaş
İzmir Dağ. : Datic

Aylık Şiir Seçkisi
MART SAYISI
ÇIKTI

500'e Yakın Kitabı ve 7 Milyonu
Aşan Tirajıyla Başlıbaşına Bir
Kütüphane

bilgi

YAYINEVİ

ÜNLÜ YAZARLARIN EN
GÜZEL KİTAPLARI
DENEME, ANI, İNCELEME DİZİSİ

D.H.Lawrence, Anka Kuşu.....200.-
Valentin Berejkov, Tahran 1943.....200.-
Arthur Koestler, İspanya'da Ölüm Güncesi
325.-
Çetin Altan, Kopuk Kopuk.....400.-
Ben Milletvekili iken.....350.-
Onlar Uyanırken.....200.-
Nar Çekirdekleri.....450.-
Dostoyevski, Batı Batı Dedikleri.....175.-
Ord.Prof.Suut Kemal Yetkin, Estetik
Doktrinler.....300.-
Atilla İlhan, Anılar ve Acılar
1- Hangi Sol.....300.-
2- Hangi Batı.....300.-
3- Hangi Seks.....300.-

4- Hangi Sağ.....300.-
5- Hangi Atatürk.....300.-
Alvah Bessie, Sarışın Bomba.....300.-
Ernest Hemingway, Paris Bir Şenliktir250.-
Albert Camus, Başkaldıran İnsan.....200.-
Sevgi Soysal, Bakmak.....200.-

SİNEMA—OYUN DİZİSİ

Nijat Özön, Türk Sineması Kronolojisi.300.-
Ingmar Bergman, Aynadaki Gibi/Sessizlik.
175.-
Cevdet Kudret, Karagöz 1.....500.-
Cevdet Kudret, Karagöz 2.....500.-
Cevdet Kudret, Karagöz 3.....500.-
Miodrag Bulatović, Godot Geldi.....150.-
Eisenstein, Korkunç Ivan.....250.-
Anton Çehov, Uç Kız Kardeş.....250.-
Haldun Taner, Keşanlı Ali Destanı/Sersem Ko-
canın Kurnaz Karısı.....200.-
Cahit Atay, Pusuda/Karaların Memetleri/Ana
Hanım Kız Hanım.....200.-
Vittorio de Sica, Bisiklet Hırsızları.....200.-
Marcel Martin, Charlie Chaplin (Şarlo)300.-
Visconti, Leopar.....225.-
T.S.Eliot, Kokteyl Partisi.....200.-
Füruzan, Redife'ye Güzelleme.....175.-

• Siparişlerinizin tutarını HAVALA POSTA ya da DAMGA PULU olarak gönderebilirsiniz.
• Ödemeli siparişlerinizde posta masrafları ödemeli masrafına eklenir.
• Kitapçılara % 25 indirimli ödemeli satış yapılır.

b bilgi yayınevi
Meşrutiyet Cad. 46/A ANKARA
Tel: 31 83 22 - 31 16 65

BERTRAND RUSSELL

Evlilik ve Ahlak

Mutluluk Yolu

Dünya Görüşüm

METE TUNÇAY

Bertrand Russell'dan
Seçmeler

Çağaloğlu Yokusu
40 2. İstanbul

Tel: 22 69 24
22 63 27

Varlık yayınları

yol yayınları

ZEN BUDİZM
BİR YAŞAMA SANATI
İLHAN GÜNGÖREN

BUDA ve ÖĞRETİSİ
İLHAN GÜNGÖREN

Buda'nın öğretisinde
daha boyutlu, daha
mutlu, dolu dolu bir
yaşam için çağdaş bir
yaşam felsefesi arayışı

Dağıtım, Özgür, Say,
Cemmay, Ge-Da, Barış
Serhat, Deniz

Bu ayın romanları

ÖLÜ DENİZ / Jorge Amado / 350 lira

DERİN IRMAKLAR / José Maria Arguedas / 400 lira

PEDRO PARAMO / Juan Rulfo / 200 lira

KAYIĞIM POSİNHA / Vasconcelos / 300 lira

POLONYA'DA BİR KUŞ VAR / Romain Gary / 300 lira

ÇİMEN TÜRKÜSÜ / Truman Capote / 200 lira

SIDDHARTHA / Hermann Hesse / 200 lira

GENİŞ GENİŞ BİR DENİZ / Jean Rhys / 250 lira

Not: 1000 liranın altındaki isteklerde indirim yapılmaz. İstenen kitapların tutarı kadar pul gönderilmeli ve ayrıca 75 liralık posta gideri de yine pul olarak eklenmelidir. Parasız kitap listemizi isteyiniz.

♥ CAN
YAYINLARI
Ankara Caddesi 40, kat 2, Çağaloğlu, İstanbul
Telefon : 28 61 13

kitabevleri,
yayımcılar!
DENİZ DAĞITIM
AÇILDI

Bir kitabevinde bulunması
gereken tüm yayınlar
DENİZ DAĞITIM'da

Yayımcılar!
yayımladığınız tüm
yayınlara okurlara anında
ulaştırılmasında
DENİZ DAĞITIM hizmetinizde.

DENİZ
DAĞITIM

Babalı Cad. No. 14 K.2
ÇAĞALOĞLU - İST.

Hamit Görele

Resim sergisi

3-24 Mart 1983

URART SANAT GALERİSİ
TELEFON: 480326

TÜLİN ONAT
Resim Sergisi

18 Mart - 12 Nisan

GALERİ BARAZ

Kurtuluş Caddesi No: 191
Tlf : 40 47 83

ANILARA YOLCULUK: İZLENİMLER GALERİSİ

HAYATİ ASILYAZICI

Anılar tanıklıktır. Yazarın yaşam dünyasını değişik renklerle betimler. Anıların betimlenişi, öykü, ya da roman kişilerinden ayrıcalık gösterir. Gözlemler, izlenimler galerisinde değişik portreler, renk cümbüşü için de tabloları izler gibiyiz.

Ayrı yaşam evreninde gezinen yılların tortusuyla örtülmüş bulunan, geçmiş ama çoğu boşa harcanmayan yaşamış günler yeni baştan gözler önüne seriliyor. Bizim Yokuş'un Babıali'nin tarih olan kişilerini Anılara Yolculuk'ta (1) ilgiyle izliyoruz.

Bir dönemin okulu olan Tan gazetesinde nice olaylar okuyup öğreniyoruz. Ekrandaki görüntüyü aşan kişiler garisi Tan... Bir tiyatro sahnesi gibi, olabildiğince boyutlu. Sülker, sahneyi zaman zaman beyaz perdenin görüntüsüne yöneltiyor. Ne ki, genelde ramp ışıklarının etkili sahnesinde Babıali oyuncularını izliyor ve herbirini yakından tanıma olanağına buluyoruz. Tragedya ya da komedya gibi biten kimi olaylar, görkemli oyunların sahnelendiği bir salon gibi Babıali. Başka türlü tanımlamanın olanağı yok. Öykü ya da roman kişilerine benzemelikleri, oyun kişilerini anımsatışları elbette ki boşuna değil. Anılardaki kahramanlar, gerçekten de romanlardan ayrıcalıklı. Sözcügelimi, Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel'in yönetimindeki Tan sahnesi, bütün Babıali'ye ayna tutuyor. Ulunay, Halikarnas Balıkcısı, Ömer Rıza Doğrul, Halil Lütfü Dördüncü, Suat Derviş, Nizamettin Nazif, Reşat Fuat Baraner, Sait Faik, Hüsamettin Bozok, Lütfü Erisci, A.Kadir, Orhan Kemal, Neriman Hikmet, İlhan Berk, Sadrettin Celal Antel gibi Bizim Yokuş'un büyük bir değişik karakterli ovuncuları sahnede yer alıyorlar. Sülker'in Tan, İkdam, Gece Postası, Son Telgraf dörtgeninde geçen uzun gazetecilik yılları. Yokuş'un karakter oyuncularını, özel ve gerçek kişilikleriyle inandırıcı biçimde çiziyor. Keskin kalemler yazarlar, ünlü öykü ve romancılar.. Sert çıkışlı köşe yazarları, göçüp giden karakterler ve tipler, onca kahramanlar bilinmeyen gerçekleri sergiliyorlar. Sahnede olanlar, ara sıra sahneye çıkanlar. Tümü de iyi oyunculuğun

Yenilik hareketlerinin öncüsü olarak İbrahim Müteferrika ve onun Risale-i İslamiye'si

ARSLAN KAYNARDAĞ

İbrahim Müteferrika bizde ilk matbaanın kurucusu olarak tanındığı için onun yenilik hareketlerindeki öncülüğü, ve eski düzeni iyileştirmek için gösterdiği çabalar çoğu kez unutulmaktadır.

Unutulan bu noktalara ilk kez dikkati çeken Adnan Adıvar olmuştur. Adıvar Osmanlı Türklerinde İlim adlı kitabında şöyle diyor: "Müteferrika yalnız matbaa kurmakla kalmamış, bizim için pek yeni sayılan bilimlerin tarihleri hakkında öğretici eserler yazmış, çeviriler yapmış, bu çevirilere ekler kaleme almıştır. Bu suretle memleketimize Avrupa Rönesansının ilk haberlerini o vermiştir."

Adıvar'ın kitabında Müteferrika'nın yazdığı ve çevirdiği eserler hakkında oldukça geniş ve yararlı bilgiler vardır.

İbrahim Müteferrika'nın yenilikçi yönü üzerinde, Adıvar'dan sonra Niyazi Berkes durmuştur. Bu yazının, Türk Tarih Kurumu'nun Belleten'deki makalesinde (1) ve Türkiye'de Çağdaşlaşma adlı kitabında, Müteferrika'nın yenilikçi düşüncelerini ve kişiliğinin karahlıkta kalan yanlarını incelediğini görmekteyiz.

RÖNESANS İNSANI: İ. MÜTEFERRİKA

Gerçekten de İbrahim Müteferrika'nın yazdığı ve çevirdiği bütün eserlerde Avrupa'daki yenilikleri öğretmek çabası ağır basar.

Onun yazdığı ilk eserin Risale-i İslamiye (İslamlık Kitabı) olduğunu biliyoruz. Vesile tüt Tıbaa'yı (Kitap Basmanın Nedenleri) ve Usul'ul Hikem fi Nizam-ı Umem'i (Ulusların Düzeni Üzerine Akıl İlkeleri) daha sonra yazmıştır.

"Nizam-ı cedit" (yeni düzen) deyimi Türkiye'de ilk kez Müteferrika tarafından kullanılmış ve Osmanlılardaki yeni askeri birliklerin adı olmuştur.

İbrahim Müteferrika bin türlü hüner sahibi, geniş bilgili, aydınlık düşünceli bir adamdı. Latince biliyordu. Matematik, coğrafya, astronomi, tarih, felsefe konusundaki bilgilerle ve matbaacılık, yayıncılık, haritacılık, gravürçülük, resim, askerlik, diplomasi gibi teknik işlerde söyleyecek çok sözü yapacak çok işi vardı. Adıvar'ın işaret ettiği gibi o bir Rönesans insanıydı.

Bilimdeki gelişmeleri yakından izlemiş, bildiği öğrendiği yararlı şeyleri vakit geçirmeden yeni çevresine aktarmıştır. Örneğin Füyuzat-ı Mıknatısiye (Mıknatısın yararları) adıyla özetleyip çevirdiği ve sonra resimli olarak kendi matbaasında bastığı kitabın aslını, Leipzig'de yayınlanışından kısa bir süre sonra getirtmişti.

Descartes'in gırdaplar kuramı'yla, K operin'in Gök kuramı'ndan ve ünlü kozmograf-

İbrahim Müteferrika geniş bilgili, aydınlık düşünceli, bir adamdı. Matematik, coğrafya, astronomi, tarih, felsefe konusundaki bilgilerle ve matbaacılık yayıncılık, haritacılık, gravürçülük, resim, askerlik, diplomasi gibi teknik işlerde söyleyecek çok sözü, yapacak çok işi vardı. Adıvar'ın işaret ettiği gibi o bir Rönesans insanıydı.

İbrahim, bu kitapta, Ünitaryen mezhebinin kurucusu Servetus'un bastığı Biblia Sacra gibi değişik kutsal kitapları Erdel'de iken gizlice okuduğunu söylemekte ve bu kitaplardan Arap yazısı ile aktarılmış Latince sureler almaktadır. Ona göre bu parçalar eski Tevrat ve İncil'lerin İslamlığı çok önceden haber verdiğini gösteriyordu.

yacı Tycho Brache'den bizde ilk olarak o söz etmiştir.

MÜTEFERRİKA'NIN YAŞAMI

Ne var ki, böyle önemli bir insanın hayatının ilk yılları, yalan ya da yanlış bilgiler yüzünden, karahlıkta kalmıştır. Belki kendisi de bu yılların unutulmasını istemişti.

Genel olarak bilinen şu idi: Macaristan'da doğmuştur; fakir bir ailenin çocuğudur. Asıl adı ve ailesinin adı bilinmemektedir. Kalvinist kollejinde okurken bir ayaklanma sırasında Osmanlılara esir düşmüş, fideye bulamadığı için İstanbul'da köle olarak satılmış, kendini satın alan zalim bir insanın elinde düşkün bir hayat sürmüş ve sonunda müslüman olmak zorunda kalmış. İlk matbaayı o kurmuş, 17 kitap basıp yayımlamış. Müteferrika rütbesine yükselmiş v.b....

Hemen söyleyelim, onun esir düştüğü, köle olarak satıldığı yalandır, ya da yanlış. Büyük olasılıkla Katolik yazarların, kasıtlı olarak uydurdıkları bir şeydir.

Müteferrika'nın Macar değil, Erdel'i (bugünkü Transilvanya) olduğu anlaşılmalıdır. Erdel'de o zaman, Katolik, Klavinist ve Ünitaryen mezheplerinin rahipleri tartışma içindeydiler. Ana güç olan Ünitaryenler bu kentte kendilerine büyük sayıda taraftar bulmuşlardı. Erdel'de coğrafya araştırmaları ve matbaacılık özellikle bu Ünitaryenler

İBRAHİM MÜTEFERRİKA

arasında çok gelişmişti. Ünitaryenler, adlarından da anlaşılacağı gibi, Katolikliğin üçlemesini kabul etmiyorlar. Tanrı'da birliğe inanıyorlardı; inanışları yüzünden sonraları büyük baskı gördüler. İbrahim Müteferrika işte bu mezheptendi.

Müteferrika'nın Osmanlılar'a sığındıktan sonra 1694'de İstanbul'a geldiği anlaşılıyor. İlk eseri olan Risale-i İslamiye'yi 1710'da yazmıştır. Birçok metinlerde bu kitaptan söz edildiğini görürüz. Ne var ki eserin içindekiler hiçbir yerde doğru dürüst anlatılmamıştır.. Niyazi Berkes, yazma olarak Süleymaniye Kitaplığı'nda kalan ve basılmayan bu eseri kimsenin okumadığını söylüyor. Nitekim Risale-i İslamiye'yi ilk kez bütün yönleriyle bize tanıtan Niyazi Berkes olmuştur.

Bu eser ne İslamlığın savunmasıdır ne de İslam bilimleri üzerine yazılmıştır. Katolikliğe, papalığa, Teslis inancına hücum eden bir tartışma, bir eleştiri kitabıdır. İbrahim'in sanıldığı gibi Kalvinist olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

İbrahim bu kitapta, Ünitaryen mezhebinin kurucusu Servetus'un bastığı Biblia Sacra gibi değişik kutsal kitapları Erdel'de iken gizlice okuduğunu söylemekte ve bu kitaplardan Arap yazısı ile aktarılmış Latince sureler almaktadır. Ona göre bu parçalar eski Tevrat ve İncil'lerin İslamlığı çok önceden haber verdiğini gösteriyordu.

Bu anlayıştaki bir adamın Avusturya egemenliği altında yaşamaktansa Osmanlılığı seçerek Müslüman olmayı yeğlediği açıktır.

Uzun yıllar basılmayan Risale-i İslamiye şimdi tenkitli metin olarak basılmış bulunuyor (2). Eseri yeni yazıya aktaran Dr. Halil Necatioğlu, Müteferrika'nın dilini sadeleştirme yönüne gitmemekle çok iyi etmiş. Kitapta katıksız bir 17. Yüzyıl Osmanlıcasını buluyor ve zevkle okuyoruz.

İbrahim Müteferrika Risale-i İslamiye'yi neden basmadı, bu kitap neden yazma olarak bir köşede kaldı? Tanınmış Macar bilgin Halasi Kun "dinsel eser basılmasına izin verilmediği için" diyor. Süheyl Ünver ise, Müteferrika'nın bu eseri bastığını söylüyor. Fakat basılan kitaptan bugüne kadar bir tane bile gören olmamış; garip değil mi? Ünver'in bu düşüncesi, A.D. Jeltyatov adındaki bir Rus bibliyografyacısının verdiği bilgilerden kaynaklanmaktadır.

Niyazi Berkes, esere Risale-i İslamiye adını Müteferrika'nın vermediği, sonradan başkaları tarafından verilmiş olabileceği düşüncesindedir. Ona göre bu ad "Risale-i Tevhid" olmalıydı, yani "Birlik Kitabı". Zira içinde İslamlığın savunulmasından çok, Hıristiyanlığın Ünitaryen görüşlerinin eleştirisi bulunmaktadır.

Dr. Halil Necatioğlu ise, Risale-i İslamiye adını yerine bularak, yazarının bu kitapta, İslamlığa giriş nedenlerini açıkladığını, İslamlığın eski kutsal kitaplarda haber verildiğini vurguladığını belirtiyor.

Kitabı okurken "Kızıl Elma" deyiminin geçtiğini görüyoruz. Bu deyimden Papalığın şehri olan Roma kastedilmektedir. İbrahim Müteferrika, Avusturya'nın İtalya'ya yaptığı seferi anlatırken, "Papa-i bi-dinün katline ve Kızıl Elma'nın ihrakine" gibi kelimeler kullanıyor. Yani dinsiz papa öldürülecek, Roma yakılacak...

Kızıl Elma, Osmanlıların ilk dönemlerinde Bizans'ın merkezi Konstantinopolis için sonra da Roma için kullanılan simgesel bir deyim idi (3).

Türk Kültür tarihinde son derece önemli bir yeri olan İbrahim Müteferrika'nın Risale-i İslamiye'si dinler tarihini olduğu kadar Türk tarihini de ilgilendirmektedir.

Necatioğlu, Risale-i İslamiye'yi yayınlamakla iyi bir iş başarmış. şimdi ondan İbrahim Müteferrika'nın Nizam-ı Umem'i ile Vesile tüt Tıbaa'sını da yayınlamasını bekliyoruz.

(1) Türk Tarih Kurumu Belleten sayı 114
(2) Matbaacı İbrahim Müteferrika ve Risale-i İslamiye (Tenkitli metin) yayımlayan, D. c. Dr. Halil Necatioğlu, Ankara, 1982
(3) Kızıl Elma deyimini k nusunda bilgi edinmek isteyenler, Türk Ansiklopedisi ile Meydanlarus'daki Kızıl Elma maddesine bakabilirler.

DERGİLERDE NE VAR NE YOK

ÖNER KEMAL

AJANS-TÜRK

21 yıldır yayımlanmakta olan Ajans-Türk, bizim bildiğimiz yirmi yıldır Türk Tarih Kurumu ile çekişir. Şimdi buna TDK da eklenmiş. Şiir bölümünde ise genellikle amatörler yer veriliyor. Bu bölümünde yıllardır yer alan birkaç isim sayalım: Cavidan Tümerkan, Necdet Evliyagil, Şahinkaya Dil.

AYLIK DERGİ

Ankara'da hazırlanıp Konya'da bastırılan bir derginin Ocak - Şubat sayısı "Hama olayları" ek bölümü ile yayımlandı.

BİLİM VE SANAT

Mart sayısında "işsizlik olgusu" işleniyor. Ahmet Telli ve Aziz Çalışlar ile birer söyleşi yer alıyor dergide.

BEYAZ

Bıçım ve içeriği ile yenilikler taşıyan bir diğer dergi de Beyaz. Salah Birsal'in yazısı, ve Ahmet Cemal'in çevirileri dik kati çekerken, Dağlarca bölümü için söylenebilecek çok fazla bir şey yok.

ÇAĞDAŞ ELEŞTİRİ

Ressam Ömer Uluç ile yapılan konuşma derginin ilk sayfalarında yer alıyor.. Tomris Uyar'ın "düşündürücü" yazısı kimi "serzenişleri" de içermekte...

GÖSTERİ

Uzun süredir şiir yayımlamayan A. Kadir ile bir söyleşi yer alıyor Mart sayısında. Halki Aktunç'un öyküsü, Ece Ayhan'ın "Yeni Dipyazıları" ve Aynı dosyasında Sanayii Nefise'nin 100. yılı nedeniyle incelemeler yer alıyor.

KİTAP

Kültür ve sanat dizisi olarak ilki "Aydın Eskizleri" başlığıyla bu ay yayımlandı. Her kitabın belli bir konuya ağırlık vereceği belirtilen önsözden sonra, Yaban romanı üzerine uzun bir inceleme yapıyor.

MİLLİYET SANAT

1 Mart sayısında Sait Maden'in "Simge Deyince" adlı yazısı, Salah Birsal'in edebiyat söyleşisi dikkati çekiyor. Kısa kısa kitap tanıtma yazıları, ve okurdan yankılara yer verilmesi derginin ilginç özelliklerinden birkaçı.

NOKTA

Haftalık haber dergisi olan Nokta'nın sanat ve kültür yaşamımıza ilişkin daha çok sayfa ayırması dileğimizi belirtelim. Ülkemizde 'akis' tarzını başarılı bir biçimde yürütmeye çabalayan bu dergi

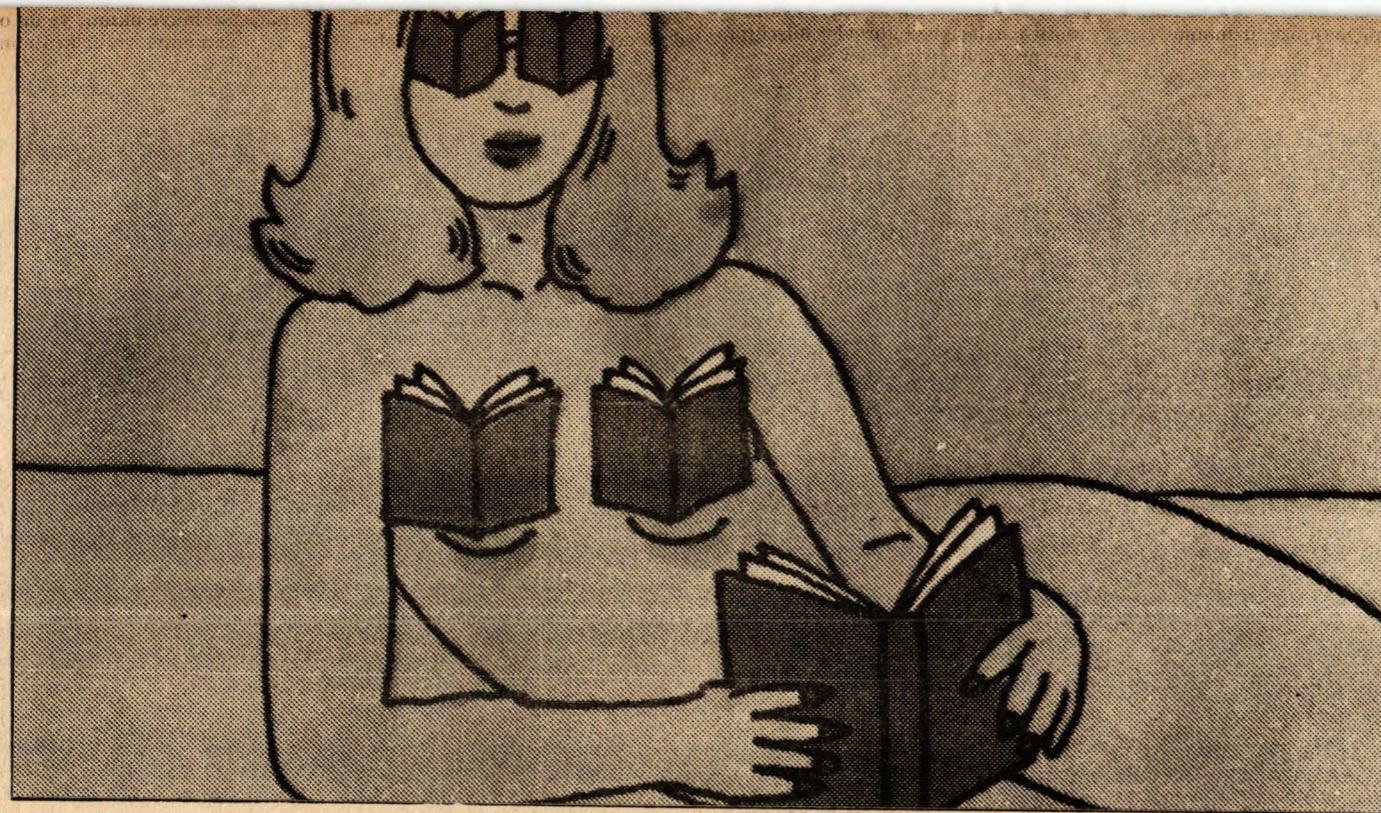
sağlayan Christopher Isherwood'un "Goodbye to Berlin" ve "Mr. Norris Changes Trains" (Berlin'e Veda ve Bay Norris Tren Değiştiriyor) romanları, daha doğrusu uzun öykü derlemeleri yeniden

elçabukluğuyla usta yazarlığa dönüşen deneysel çalışmalar. Gazeteciliğin yazarlığa getirdiği rahatlık, sanatın hiç bir dalında edinilemeyen deneyimler bırakıyor kişide. Özellikle sanata ve edebiyata yönelik çalışmaların içinde gazetecilik deneyimi olanların başarılı oldukları yadsınmaz. Örneğin, yukarıda adları geçenlerin dışında gazetecilik deneyimi olanlar arasında Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Nadir Nadi, Peyami Safa, Doğan Avcıoğlu, Kemal Tahir, Haldun Taner, Aziz Nesin, Çetin Altan, Yaşar Kemal, Mehmet Kemal, Melih Cevdet Anday, Oktay Akbal, Tarık Buğra, İlhan Selçuk, Refik Erduran, Recep Bilginer, Uğur Mumcu, Attila İlhan, Mustafa Ekmekçi gibi adlar hemen akla gelenler.

Kemal Sülker, böyle bir okuldan geliyor. Belgesel çalışmalar ve araştırmalar yaparak ünlendi. Sendikacılık üstüne yapıtlar, Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali ile ilgili incelemeleri yayımlandı.

Sülker bu kez 40 yıllık gazetecilik deneyimlerinden yola çıkarak **Anılara Yolculuk** gibi ilginç bir yapıtla nice ünlüleri yeniden aramızda yaşıyor.

(1) ANILARA YOLCULUK - Kemal Sülker - Yarko Yayınları, İstanbul, 1983. 220 sayfa, 220 TL.)

Pat Gavin

PİYASA ROMANININ İYİSİ

TÜRKİYE'DE İLK SANAT DERGİSİ Felsefe-i sanat, Mukaddime

Geçen sayıdan devam

İkincisi: Meydana getirdiği eserin bütünüyle sanatkarı da göz önüne almaktır. Eserde bir bütünlük bulunur ki sanatkarın yettiği okul, bulunduğu aile, yaşadığı tarih ve ülkenin etkisiyle vücuda gelmiştir. Ve bizzat sanatkardan daha büyük bir özelliğe sahiptir. Mesela Şekspir'i ele alalım, aynı üslup, aynı fikirde yazı yazmış, tiyatroları aynı tarzda, olayın kişileri aynı şekilde hiddetli, dehşet saçan, olay aynı şekilde aniden meydana gelen, katiller yine onlar, yine o yıldırım aşklar, yüzeysel sevgiler, garib, mubalâğah, tantanalı ifade, aynı şairane hayat, aynı tabiat manzaraları, aynı yaratılış şekli, aynı nezaketle, aşkın aynı derinliğin de kadınlar tasvir ederek eser vücuda getirmiş.

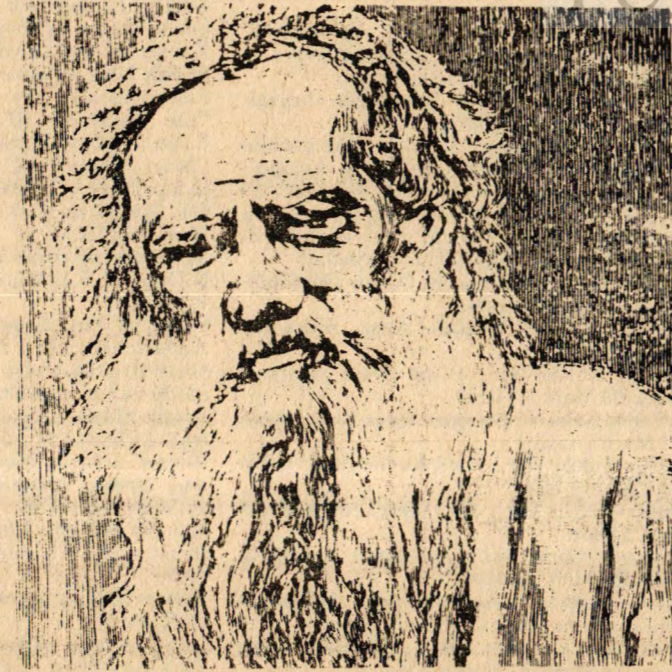
Marlo, Ben Jonson, Fleçer, Bomon gibi yazarlar varken Şekspir gökyüzü taşları gibi olan bunların arasında yıldızlar gibi tek başına bulunur. O da bir nevi taş olmakla beraber başka bir alemdir. Güldüğü bir bakışta görülür. Tıpkı bunun gibi ressamın arasında da Rubens eşsiz ve halefsiz kalmıştır. Belçika'da, Brüksel, Peru yahut Anver kiliselerinde aynı sanatkarane hisle resmedilmiş bir yığın esere tesadüf olunur.

Hele bunlardan Romuy, Abraham Jonson, Van Ek, Janvan Ogust, Jorden, Van Dik gibi birçok üstatların aynı fikirde resmettikleri ve Rubens gibi hepsi de gül renginde latif vücutları, hayatın en fazla gözüktüğü en titrek noktalarını, çehrelerinde al al hayatıyet maddeleri izlenebilen insanların hakiki çehreleri ve hemen daima kaba yüzleri, serbest hareketleri, harsh elbiseleri, kadife ve ipek elbiselerin gösterişini, dalgalanmış ve toplanmış çuhaların çalkalanmasını ve büklümlerini naksetmişlerdir. Fakat hâlâ bugün bile çağdaşları bulunan o dahi, hepsinin sanat gücünü kendi başarısının altında bırakmıştır. Fakat bunların hepsini aynı takımdan bir tür bitki sayarsak Rubens'i o tarlanın en yüksek bir fidanı olarak kabul etsek daha doğru olur.

İşte bunu da ikinci sayarsak, atacak bir üçüncü adımımız

kalır. Şimdi bu sanatkarları daha geniş karşılaştırmayla inceleyerek buldukları çevreyi gözönüne almalıyız. O çevre ki his ve zevki sanatçının zevkine, hissine karışmıştır. Zira zamanın ahlâk ve fikirleri halk indinde ne ise sanat erbabı indinde de odur. Sanatkarlar halktan ayrı adamlar değildir.

Sürecek

Sanayi-i Nefise-i Osmani hak (oymacılık) sınıfı talebesinden Seyid Mehmed Efendi'nin hak etmiş olduğu parçelerden biri.

ENGİN ARDİC

Piyasa romanının iyisinin tadına doyum olmaz! Bunda utanaacak şıkılacak birşey yok. Açıkça söylemekten çekinmeyelim: bilinç düzeyi ne olursa olsun, kim yadsıyabilir Frederic Forsyth'dan, Ken Follett'dan, Henri Charrière'in "Kelebek"inden aldığı keyfi? O cavalcostan Robbins'lerin, Hailey'lerin bile teknik açıdan yazarlara öğreteceği çok şey yok mu ayrıca? (Gerçi "aşk ve ihtiras romanları" ile polis ve casus romanlarını söyle bir ayırmak gerek, özellikle Le Carré ve Fagyas'ı (...))

İşte Arthur R.G. Solmmsen'in **Berlin Prensesi**, piyasa romanının iyisi. Tuzu kuru bir Amerikan delikanlısının, Peter Ellis'in, 1922'de Berlin'deki serüvenlerini anlatıyor. Tabii, bir fırt tarih, iki ölçü egzotizm, üç kaşık aşk ve tutku, iki tutam cinayet ve entrika, göz kararı politika, el kararı cinsiyet var işin içinde. Bütün bunlar sağlam kurulmuş bir roman kalıbına konup iyice karıştırılır, üzerine bol diyalog serpidikten sonra kısa paragraflara bölünüp 'havalandırılırsa', okuyucuyu sıkmadan, merakla sonuna kadar sürükleyen 'lezzetli' bir kokteyl çıkıyor ortaya... Ama ne kokteyl doğrusu!

Dilerseniz şöyle bir benzetme yapalım: 'Birinci' içmesine içeriz de, arada şöyle bir 'Marlboro' tütürmek de fena olmaz hani... İşte **Berlin Prensesi** de bu işin 'Malboro'sı'. Bize düşen görünürdeki yaldızın altından gerçek tütün tadını alabilmek. 1922 Berlin'inden 'hisse kapmak'.

Solmmsen, aslında biraz ayıp etmiş ise girerirken. Bakmış ki "Cabaret" filmi çok tuttu, bunun üzerine, filme kaynak

piyasaya sürülüp kapış kapış gidiyor... (yaşlılar, yıllar önce Küçük Sahne'de oynayan "Ben Bir Fotoğraf Makinesi-yim" oyununu hatırlasınlar hele... o da aynı metnin sahne için yazılmış şekliydi...)

...Solmmsen de işe bir ucundan yaklaşmış. Isherwood'un anlattığı 1930'ların Berlin'ini, bir on yıl kadar geriye kaydırmış. İngilizce dersi verip geçimini sağlamaya ve 'Berlin'ini yaşamaya' gelen eşcinsel İngiliz delikanlısının yerini, bu kez, 1916'da Verdun cephesinde hayatını kurtarıp savaştan sonra Paris'te rastladığı aristokrat Teğmen Keith tarafından Berlin'e çağrılan genç Amerikalı ressam Ellis almış.

Gerisi, romanın asıl kahramanı, bütün bir Berlin. Weimar Cumhuriyeti'nin, bizim okurun pek bilmediği o en karışık ilk yılları. Spartakizm ayaklanmasının yankıları, Berlin sokaklarında ve suçluların düşlerinde gezinen Luxemburg ile Liebknecht'in hayaletleri, Kapp darbesi, Walter Rathenau'nun vurulması, Fransa'nın Ruhr bölgesini işgali, akıllara durgunluk veren ünlü enflasyon... Tam bizim Kurtuluş Savaşımızın kızıştığı yıllarda kendi derdine düşmüş eski dostumuz Almanya'nın karmakarışık günleri...

Ve olan bitenlere aldırılmadan boyuna şampanya içen, balolarda boy gösteren soylular, ensesi traşlı, tekgözlüklü Junker'ler, başlarına geleceği ufak ufak sezen ama bir türlü bilemeyen Yahudi kökenli bankerler, Versailles Antlaşması'yla uğradıkları sersemliği yavaş yavaş üzerlerinden atıp toparlanmaya, güçlenmeye başlayan gözü dönmüş, iflah olmaz aşırı sağcılar, Hitler adında bir onbaşı'nın ufak ufak sağda solda görülmeye başlaması... Bir de 'muhteşem Berlin halkı'. Sapık ressam, eşcinsel modeller, alkolik yazarlar, uyuşturucu düşkünü şairler, ekme kuyruklarında bekleyen işçi kadınlar, tuvalet kâğıdı yerine kullanılan ve üzerinde 'Milyar Mark' yazan banknotlar... sözgelimi, Adlon otelinde yenen üç kişilik yemek karşılığı gelen ve yalnızca 31 Dolar tutan, 790 milyar 650 milyon Mark'lık hesap...

Evet, tipler klişe. 'Fettan' ve 'serbest' Barones Helena, yeğeni genç ve güzel Lilli, 'Freikorps' üyesi ve sonradan SA olan ateşli Kaspar, ahlaksız ressam Fritz Falke, karısı Bärbel, baldızı Baby, iyiliksever Protestan gönüllüsü Miss Boatwright, vb. vb. kendi başlarına yaşamıyor, yazarın onlarda yarattığı gerçeklik doğrultusunda varoluyorlar. Peter Ellis de bütün bu kişiler arasında fazla saf ve iyiniyetli bir Isherwood gibi dolanıp okuyucuya yakın tarihi öğretmede yardımcı oluyor diğerlerine.

Bu arada genç Bertolt Brecht! 1922'de Berlin'i anlatan piyasa romanı Brecht'siz olur mu hiç? O da sayfaların arasından ara sıra purosunu tütürüp kabare şarkıları söylüyor.

Yalnız şu var ki, roman sadece suya tirit değil. Bir kere, sonuna kadar gerçekten keyifle okunuyor. İkincisi, Weimar dönemine yabancı okur için gerçekten birşeyler öğretiyor.

Arthur R.G. Solmmsen, Berlin Prensesi, Altın Kitaplar Yayınevi.

futboldan, ekonomiye, politikadan, pornografiye kadar çok çeşitli konuları kapsıyor.

ÖĞRETMEN DÜNYASI

Aylık meslek dergisi olan derginin 39. sayısı yazar kadrosu bakımından daha zengin olarak yayımlandı. Yazı işlerini eğitimci Satı Erişen yönetiyor.

SANAT EDEBİYAT 81

Elde olmayan nedenlerle 19. sayısı yeni çıkan bu dergide, Samim Kocagöz bölümü ile amatör ozanlara bolca yer verilmiş olması ilgi çekiyor.

TÜRKİYE YAZILARI

Kimi dergilerin Mart sayıları zamanında çıkmadığı için ancak bir önceki sayılarından söz edebiliyoruz. Türkiye Yazıları'nın da Şubat sayısı elimize geçtiğinde bir önceki "dergilerde..." bölümü baskıya verilmişti. Derginin bu sayısında Aziz Nesin'den şiirler ve Tanpınar üstüne Kamis Dara imzalı ilginç bir araştırma dikkati çekiyor.

VARLIK

Sorularını Tomris Uyar'ın hazırladığı "Yaş ve Şiir üstüne söyleşi"ye Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya katılmış, böylece ilginç bir bölüm oluşmuş. Brecht, Kemal Bilbaşar, Ergin Günçe çeşitli yazılarla anılıyor.

YAZKO ÇEVİRİ

İki ayda bir yayımlanan derginin 11. sayısında Oktay Rifat'ın Eluard'dan şiir çevirileri, Müzik ve Çağdaş Resim ile Yazınal İncelemelerin Üç Yönü adlı önemli birkaç yazı ve R. Barthes bölümü var.

YAZKO EDEBİYAT

Her sayısında en az on beş şaire yer verebilen bu derginin yeni sayısı daha çok inceleme yazılarıyla göz dolduruyor: "İki Taşralı: Bilbaşar ve Atılın'da Birey" Ahmet Oktay "Sami Paşazade Sezai'nin Değeri" Selim İleri "Azra Erhat ve İşte İnsan" (Raif Özben), "Taşra İktidar" (Memet Fuat)

YENİ OLGU

Geçen ay okuyucularına 'merhaba' diyen Yeni Olgun'un 'gençlik' sorunları olgusu işleniyor. Yazı başlıkları şöyle: 'Yeni Gençlik, Entelektüel magazinlerimiz, Gençlik mi Gençlikler mi?..

YÖNELİŞLER

Daha çok kitaplar üstüne inceleme yazılarının yer aldığı 20. sayısında T. Kuhn'un **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, Osman Konuk'un **Seni Yalnız Ben Anlarım**, A. Shimmel'in **Tasavvufun Boyutları** üstüne yazılar yer alıyor.

YAŞAM İÇİN ŞİİR

Özgün bir teknikle üçüncüsünü gördüğümüz seçkide şiir üstüne ilginç yazılara yer verilmiş. Zengin bir şiir mozayiki görünümüne veren şiir ürünlerin seçimi de ayrıca özenliliğin göstergesi. Seçkiyi yine şair olan Mehmet Müfit ile Oktay Akıncı birlikte yönetiyor.

Haftanın Filmleri

SUNGU ÇAPAN

Zaman Durunca

"When The Time Run Out" Yönetmen: James Goldstone. Oyuncular: Paul Newman, Jacqueline Bisset, William Holden, James Franciscus, Barbara Carrera, Ernest Borgnine, Red Buttons, Eddie Albert Jr. Amerikan filmi. 1979

Boy boy, çeşit çeşit ünlü oyuncularla yeryüzünün yapay turizm cenneti Hawaii dekorunda çevrilmiş "Zaman Durunca" alışılmış beylik klişelerin sakıza döndürüldüğü, bir zamanların irili ufaklı Hollywood yapımcılarını birbirinden değişik, birbirinden korkunç felaket yaygaralarına yatırım yapmaya iteleyen "felaket filmleri" döneminin hemen hemen tüm geçerli özelliklerini yineleyen, eskimiş, yavan bir film. Bu kez fon olarak, Fransız belge filmcisi, yerbilimci Haroun Tazieff'in volkan'larına rahmet okutan, bir püskürdü mü çok uzaklardaki tam konforlu otellerin tepesine güle gibi ateş topları yağdıran, azgın bir ırmak gibi her yeri kaplayıp yutan lavlarıyla çevreyi cehenneme çeviren, insanları çayır çayır kavuran, ürktüğü, öfkeli bir yanardağ alınmış, harekete geçen bu yanardağın yürüyüp akan, silip süpüren magma ve lavların arasında düzmece bir gerilimi sürdürmeye çabalayan ünlü oyuncular çeşitli sinema hilelerinin sergilendiği bu doğal "afet" safatasını akrobasi gösterileri, şematik duygusal ilişkiler ve ucuz kahramanlık bayatlıklarıyla boyutlandırmaya uğraşıyorlar. Üçüncü sınıf yönetmen James Goldstone'un belirlenmiş kalıpların dışına santim taşmayan sıkıntılı ve yüzeysel anlatımı da bu ruhsuz, sıradan Hollywood yapımını yenilir yutulur ve çekilir hale getirmeye yetmiyor özetle.

Savaşçı

"Mad Max 2" Yönetmen: George Miller. Oyuncular: Mel Gibson, Bruce Spence, Kjell Nilsson, Vernon Wells, Emil Minty, Graham A. Walker. Avustralya - Amerikan filmi, 1981.

İlk kez "Mad Max"le uluslararası alanda adını duyuran Avustralyalı genç sinemacı George Miller'in, "efsanevi yol savaşçısı" Max'ın şiddet ve sadizm gösterisi serüvenlerini sürdürdüğü "Mad Max 2- Savaşçı" 1981 Avoriaz Fantastik Filmler Şenliğinde büyük ödül kazanan, derinliksiz bir çizgi roman esprisinde gelişip sonuçlanan bir gerilim, heyecan, şiddet ve bilim-kurgu "kokteyli". Olası bir nükleer savaş sonrası zamanda, çöle dönüşmüş yıkıntı bir dünyada geçen "Savaşçı"nın üstün insan özellikleriyle donatılmış, gözüküp kahramanının ("Gelibolu"dan tanıdığımız Mel Gibson), punk modasını çağırıştıran giysi ve ortaçağ zirhleri içinde, geliştiril-

miş oklu tüfekleriyle her can alışlarında ilkel, vahşi çığlıklar koyveren, insanlıktan ve uygarlıktan arta kalmış, yüzü gözü boyalı, kötünün kötüsü bir avuç gladyatör bozuntusuna karşı savaşımı, baştan sona şiddetin vurgulandığı, sıf fantezi öğeleriyle çeşnilendirilmiş, kanlı canlı bir temponun yüzü suyu hürmetine ilgiyle izleniyor ama hepsi o kadar işte. Yönetmen Miller'in çizgi roman düzeyini pek aşamayan bu fantastik denemesinde yoğun bir araba kıyımı gözlenmekte, sanki bir uzay gemisi gibi Mack kamyonlarının reklamı yapılmakta baştan sona. Issız korkunç bir dünyada, nereden gelip nereye gittiği belli olmayan, eski uygarlıkların çöplüğünden geçinen asalak Max'ın, beylik bireysel kahraman klişesine dayanan çılgın serüvenlerini görüntüleyen "Savaşçı" yeni moda kaçış sinemasının tipik bir örneği olmaktan öteye bir anlam ve önem taşımıyor aslında ama gene de bu türün tutkunlarına öğütlenbilir.

Yalnız bir kadın

"An Unmarried Woman" Yönetmen: Paul Mazursky. Oyuncular: Jill Clayburgh, Alan Bates, Micheal Murphy, Cliff Gorman, Lisa Lucas, Pat Quinn. Amerikan filmi, 1977.

1970 sonrası Amerikan sinemasının ilginç yönetmenlerinden Paul Mazursky'nin ülkemizde gösterilen ilk filmi "An Unmarried Woman - Yalnız Bir Kadın"ı, kırkına merdiven dayamış, 16 yıllık evlilikten sonra daha genç bir kadın uğruna kocası tarafından yüzüstü bırakılmış, yeniyetme çağlarındaki kızıyla birlikte yeni yaşamının tüm güçlüklerine göğüs germeye çalışan New York'lu bir kadının öyküsünü anlatıyor. "Bob, Carol, Ted and Alice" ve "Next Stop Greenwich Village" gibi yürekli filmlerin yönetmeni Paul Mazursky'nin yazıp yönettiği "Yalnız Bir Kadın", yıllar yılı "American way of life"nin gözboyayıcı mutluluk perdesi altında, giderek tekdüzeleşmiş bir evliliğin kısırcasında törpülenmiş Erica'nın (Jill Clayburgh) biraz sancılı da olsa, elde ettiği özgürlüğünün olanaklarını, sınırlarını birer birer keşfedişini, omuzlarını göçerten toplum baskısını, yabancılaşmayı, yalnızlığı ve diğer sorunlarını hal yoluna koyuşunu ve erkeğin "buyuruculuğu"ndan sıyrılarak bağımsızlığını kazanışını özenli, duyarlı, yer yer Hollywood kahılaşmasını zorlayan akıcı bir sinema diliyle, yoruma ve düşünmeye açık bir biçimde yansıtıyor. Kadın hakları hareketinin önde gelen yazarlarından Erica Jong'un adını taşıyan filmin kahramanının gerçek kişiliğini arayışını ve hayli sıkıntılı, zorlu bir acemilik döneminin ardından yeni bir yaşam için bilenişimin, çağdaş Amerikan toplumuna ilişkin gözlemlerle, derinlemesine ruhsal incelemelerle zenginleştirerek görüntüleyen Paul Mazursky'nin "Yalnız Bir Kadın"ı baştan sona sağlam, etkileyici ve ilginç bir film kuşkusuz. Amerikan sinemasında dizginleri eline geçiren yeni bir anlayışın bu "kadıncıl" örneği, Jill Clayburgh'un övgüye

Yalnız Bir kadını Paul Mazursky (Foto: Jill Clayburgh)

değer oyunu, Arthur Ornitz'in görüntüleri, Bill Conti'nin "sıcak" müziği ve Mazursky'nin soluklu anlatımıyla bütünlükten seyrinin belliginde yer ediyor. Kaçırılmamalı.

Mukaddes Vazife

"Das Boat" Yönetmen: Wolfgana Petersen. Oyuncular: Jürgen Prochnow, Herbert Grönemeyer, Klaus Wenneman, Martin Semmelroge, Martin May, Rita Cadillac. Batı Almanya filmi, 1981.

Lothar-Günther Buchheim'in çok satan romanından sinemaya uyarlanan "Das Boat-Mukaddes Vazife" alışığımız tersine, Almanların bakış açısından 2. Dünya Savaşı'na eğilen, değişik bir savaş filmi. Batı Alman sinemacısı Wolfgana Petersen'in uyarlayıp yönettiği "Das Boat", Atlantik Okyanusunu gemi mezarlığına çeviren Nazi denizaltılarının birini ve "cehennemin sınırlarına yolculuk" yapılan bir görev seferini konu ediniyor. Berlin'deki efendilerini eleştiren insancıl bir kaptanın önderliğinde denizaltındaki savaş dehşetini yaşayan "mürettebat"ın korkulu

bekleyişi epeyi uzatılmış, ağır bir gerilimle sunuluyor. Wolfgang Petersen'in düz, sade anlatımı filme gereksiz kimi uzatmaların dışında, belirgin bir derinlik ve canlılık kazandırıyor da "Das Boat"un savaş üzerine yeni bir yorum getirdiği söylenemez. Petersen'in gedikli başoyuncusu Jürgen Prochnow'un dikkati çektiği "Das Boat", teknik bakımdan şaşırtıcı, sinema dili olarak belli bir düzeyin altına düşmeyen, heyecan verici bir savaş serüveni. Bizde tanınmayan bir sinemanın rahatlıkla izlenen bir örneği "Das Boat" sonuçta.

ÇÖZÜMLER

ÇIFTE ÇETREFİL

A	R	K	A	D	A	S	S	E	N	I	N	D	E	D	I	K
L	E	R	I	N	Y	F	2	K	2	5	D	2	6	3	0	K
I	L	E	N	T	O	P	R	A	K	B	U	T	O	P	R	A
K	D	E	G	I	L	Ç	I	K	H	E	L	E	A	N	A	
D	O	L	U	Y	A	K	A	M	Y	O	N	L	A	R	L	
A	G	E	L	K	A	G	A	N	L	A	R	L	A	R	L	
G	A	Y	R	I	O	K	A	D	A	R	U	Z	A	K	D	
E	G	I	L	O	Y	L	E	D	A	L	M	I	S	K	I	
A	S	I	R	L	A	R	S	U	R	E	N	U	K	U	S	
U	N	A	U	Y	A	N	D	I	R	M	A	Z	S	A	N	
U	Y	A	N	A	C	A	K	D	E	G	I	L				

"Arkadaş, senin dediklerin yok, Halay çekilen toprak bu toprak değil, Çık hele Anadolu'ya, Kamyonlarla gel, kağıtlarla gel gayrı, O kadar uzak değil.

Öyle daimiş ki asırlar süren uykusuna, Uyandırmazsan, Uyanacak değil." (...)

ÇAPRAZ BULMACA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	A	L	T	I	N	K	I	R	P	I	İ	
2	Z	U	R	N	A		B	A	T	A	K	
3	İ	K	A	M	A	M		R	U	S	A	
4	Z	A	K	U	P	U	N	K	T	U	R	
5	N	E	Y	S	O	S		U	M	O		
6	E	Z	A	G		K	A	R	A	S		
7	S	E	H	A	L	A	Y		N			
8	İ	N	F	A	Z		A	Y	I	N		
9	N		Y	I	L	A	N	I	K	I		
10	E	T	A	E		L	A	U	S			
11	M	R	A	L	A	S	O	M	U	T		
12	A	K	S	I	N	E		N	A	R	U	K

SATRANÇ

Kombinezon 1: 1... Vxb2 2.Kxe7 Vxal+ 3.Fd1 Kxe7 4.fg3 Ke4 5.Sh2 Vxd4 6.Vxa5 g6 7.Ff3 Ke5 8.Va8+ \$g7 9.Vxb7 Ke1 10.h4 h5 ve siyah kazanır.
Kombinezon 2: 1... Kxe3 2.Vd2 Vb2 3.Vb4 c5 ve siyah kazanır.

KISA KISA

HAKAN SONAK

★ **AL PACINO'NUN SON FILMİ**
"Dog Day Afternoon- Köpeklerin Günü" sansürün hismine uğrayan ve bu nedenle de lâyik olduğu ilgiyi göremeyen Al Pacino'nun son filmi "Scarface." Yönetmen "Carrie" (1976) ve "Fury-Gizli Kuvvet" (1978) ile tanıdığımız Brian De Palma...
★ **"YOL"U YILDIZLANDIRILAR**
Cannes'da Altın Palmiye'yi Costa Gavras'ın "Missing-Kayıp"ıyla paylaşan Şerif Gören'in "Yol"unu Fransız eleştirmenler yıldızlandırdı: Henry Behar (xxx), Dominique Maillet (xxx), Stella Molitor (xxx), Philippe Salanches (xx), J. Pierre Lavoignat (xx), Georges Cohen (xx), Marc Esposito (o-) Not: en fazla dört yıldız göre.

★ **ÜÇ BOYUTLU FİLM İZLEYECEĞİZ**
Video karşısında yaşam savaşı veren filmler yeni arayışlar içerisinde. Bunlardan biri de Özen Film, 1983-84 sinema mevsiminde "Comin At Ya" (1981) adlı üç boyutlu bir filmi izleyicimize sunmaya hazırlanıyor. Yönetmen: Ferdinando Baldi, oyuncular: Gene Quintano, Victoria Abril, Ricardo Palacios...
★ **ESCİNSELLİK MODASI...**
"Personal Best", "Making Love", "Queenelle" ve şimdilerde James Burrows'un Ryan O'Neal, John Hurt'lı "Partners" sinemada eşcinselliğin işlendiği en yeni filmler oluyor.

★ **"GRAMOFON AVRAT" İÇİN 30 MİLYON ARANIYOR**
Sabahattin Ali'nin öyküsünden Demirtaş Ceyhan'ın senaryolaştırdığı Kadir İnanır'ın yapımcılığını ve başaktörlüğünü, Türkân Şoray'ın başaktörlüğünü üstleneceği "Gramofon Avrat" için 30 milyon aranıyor. Söz konusu paranın bugüne dek bulunamaması sonucu çekimi yılan hikâyesine dönüşen "Gramofon Avrat"tan yönetmen Şerif Gören ise çekildi.

★ **FİLM İTHALCİLERİMİZ DEN NE İSTEDİ?**
Film ithalcilerimizden Richard Attenborough'un Ben Kingsley, Candice Bergen, Sir John Gielgud'lı 11 dalda Oscar adayı "Gandhi" için 100 bin, Sydney Pollack'ın "Tootsie"si ile John Huston'un "Annie" si için ise sırasıyla 60 ve 40 bin dolar isteniyor...
★ **JAWS-3**

İkinci Steven Spielberg'in (1975), ikincisini Jeannot Szwarc'in (1978) çektiği Jaws'ın üçüncü bölümünü Joe Alves yönetiyor...

★ **HERBERT ROSS'UN 2 YENİ FİLMİ**
Önümüzdeki günlerde Neil Simon'ın yazdığı Richard Dreyfuss, Marsha Mason, Quinn Cummings'in başrolleri paylaştıkları "The Goodbye Girl-Elveda Sevgilim"ini (1977) izleyeceğiz. "The Owl And the Pussycat", "Play it Again Sam", "Funny Lady", "The Turning Point""Nijinsky" filmlerinin yönetimini üstlenmiş Herbert Ross'un son filmleri "Pennies From Heaven"da Bernadette Peters, Jessica Harper, Steve Martin, "Max Dugan Returns"da ise Marsha Mason, Jason Robards ve Donald Sutherland oynuyor.

DEVLET
TİYATROLARI

İSTANBUL

"GILGAMES" (Orhan Asena)/AKM Büyük Salon/18 Mart Cm: 20.30, 20 Mart Pz: 18.30.
"İKİ EFENDİNİN UŞAĞI"/AKM Büyük Salon/20 Mart Pz: 14.00, 25 Mart Cm: 20.30.
"KIRMIZI PABUÇLAR"/AKM Oda Tiy./Ctsi. ve Pz: 11.00.
"RITA"/AKM Oda Tiy./Sl. ve Çrş: 18.30.
"ROSMERSHOLM"/AKM Oda Tiy./Ctsi. ve Pz: 15.00.

ANKARA

"AYAKTA DURMAK İSTİYORUM"/Küçük Tiy./Ptsi. hariç her gece.
"CİN OYUNU"/Oda Tiy./Ctsi. ve Pazar.
"DAHA DÜN GİBİ"/Altındağ Tiy./Ptsi. hariç her gece.
"ÖNEMLİ ADAM"/Yeni Sahne/Ptsi. hariç her gece.
"YA DEVLET BAŞA-YA KUZGUN LEŞE"/Büyük Tiy./Sl. ve Pz. günleri.

İZMİR

"KÖKLERDEKİ KURTLAR"/İzmir Tiy./24-25 Mart günleri.
"OYUN BİTTİ"/İzmir Tiy./Ctsi. Pz. Sl. Çrş. günleri.

ADANA

"İLKBAHARDA İNTİHAR YASAK"/Adana Tiy./Ptsi. hariç her gün.

BURSA

"KÖŞE KAPMACA"/A.Vefik Paşa Tiy./22 Mart'tan itibaren Pts.i hariç her gün.
"SARI NACIYE"/A.Vefik Paşa Tiy./18-19-20 Mart günleri.

ELAZIĞ

"GÖRÜŞME-KUTLAMA-ÇAGIRI"/Elazığ Tiy./Ptsi. hariç her gün.

ANTALYA

"GOLGE USTASI"/Antalya Tiy./18-19-20 Mart günleri.

ÇORUM

"İMPARATORUN İKİ OĞLU"/Çorum Tiy./25 Mart Cm. ve 26 Mart Ctsi.

ŞEHİR
TİYATROLARI

"AVANAK" (George Feydeau)/Tepebaşı Ş. Tiy./Cm: 21.00, Ctsi. Pz: 15.30-19.00
"CİL HOROZ" (Oktay Rifat)/Harbiye Ş. Tiy./Çrş. Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"DÜN NEREDEYDİNİZ" (Necati Cumalı)/Harbiye Ş. Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"İKİ KOVA SU" (Çocuk Oyunu)/Fatih Ş. Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00
"KRALIN KISRAGI" (Jean Conolle)/Üsküdar Ş. Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"MÜRAT" (Molier)/Üsküdar Ş. Tiy./Çrş. Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"SEN SEN MİSİN" (N. Howard)/Kadıköy Ş. Tiy./Ctsi: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"YAGMURCU"/Fatih Ş. Tiy./Cm:21.00, Ctsi: 15.30-19.00

ÖZEL

TİYATROLAR

İSTANBUL

"ALMAN GELİN" (Lale Oraloğlu)/(Oraloğlu Tiy.) Küçük Sahne/Pz. Ptsi. Sl. Çrş: 21.15, Çrş: 15.30, Pz: 15.30-18.30
"ALTIN KARPUZ"/Nokta-Virgül Tiy./Sl.

Prş. Cm: 21.15, Çrş. Ctsi: 15.30-21.15, Pz: 15.30-18.30
"AMAN AMAN-ELELE KIZ OĞLAN" (Çocuk Oyunu)/Hodri Mey.Kül.Merkezi/Çrş. Ctsi, Pz: 11.00
"ANNA'NIN 7 ANA GÜNAHI" (Bertolt Brecht)/(Ortaoyuncular) Küçük Sahne/Prş. Cm: 19.00, Ctsi: 16.00-19.00
"AŞKIN GÖZÜNE GÖZLÜK" (Ferhan Şensoy)/Tuncay Özel Tiy./Ptsi. hariç her gece 21.15, Ctsi: 15.30-19.00
"BABALAR VE OĞULLAR" (Turgenyev)/Kent Oyuncuları/Pz: 14.30-17.00
"BİT YENİĞİ Mİ" (A.Erbulak)/(A.Erbulak -E.Günaydın Tiy.)/Taksim Venüs Tiy./Sl. Çrş. Prş. Cm: 21.15, Ctsi: 18.30, Pz: 15.00
"DELİLER BOŞANDI" (Aziz Nesin)/A. Poyrazoğlu-K.Abay Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.30, Ctsi, Pz: 19.30, Çrş: 18.30 (Kenter Tiy.)
"DEVENİN BAŞI" (George F.)/T.Gelenbe Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.15, Çrş. Ctsi: 15.30, Pz. 18.00
"ELİFB'E'DEN ALFABE'YE"/(İdil Abla Çocuk Tiy.)/Bakırköy Bülent Kayabaş-Ercan Yazgan Tiy./Ctsi. ve Pz: 12.00
"EVİLİK BİR KÖREBE Mİ"/Bakırköy B.Kayabaş-E.Yazgan Tiy./Sl. Prş. Cm: 21.15, Çrş. Ctsi: 15.30-21.15, Pz: 15.30-18.30
"GEL KULAGINA SÖYLEYİYİM" (Enis Fosforoğlu)/E.Fosforoğlu Tiy./Çrş. Ctsi, Pz: 15.30
"HAYIRDIR İNSALLAH" (T.Aşkınar)/N.Serezli-T.Aşkınar Tiy./Taksim Venüs Tiy./Ptsi: 21.30, Çrş. Prş. Cm: 19.00, Pz: 18.30-21.15
"İNSANLIGIN LÜZUMU YOK"/Devekuşu Kabere Tiy./Çrş. hariç her gece 21.00, Ctsi, Pz: 18.00
"KALDIRIM SERÇESİ" (Başar Sabuncu)/(G.Sururi-E.Cezzar Tiy.)/Hodri Mey.Kül./Prş. Cm, Pz: 21.30, Cm: 18.00, Ctsi: 20.15, Pz: 16.00
"KELEBEKLER ÖZGÜRDÜR" (H.Dorment)/Yeditepe Oyuncuları/(Kadıköy Halk Eğitim Mer.)/Ptsi, Sl. Çrş. Prş: 20.30, Çrş: 16.00
"KÜÇÜK SEVİNÇLER BULMALIYIM" (I.Özgentürk)/E.Fosforoğlu Tiy./Sl. Çrş. Prş: 18.30, Pz: 13.00
"KIRKINDAN SONRA"/G.Ülkü-G.Özcan Tiy./Ptsi. hariç her gece 21.00, Ctsi, Pz: 16.00
"KELAYNAKLAR" (Bilgesu Eranüs)/E. Fosforoğlu Tiy./Cm, Ctsi: 18.30
"MARADONA"/Nejat Uygur Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.00, Ctsi, Pz: 16.00-21.00

Nejat Uygur'un oynadığı "Maradona"dan bir sahne.

"NEMO BANKASI" (L.Verneuil)/Hodri Mey. Kül./Ctsi: 15.00-18.00, Pz: 13.00, Çrş: 19.00
"NASREDDİN HOCA VE EŞEĞİ" (Z.Di-per)/Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.)/Çrş: 14.30, Ctsi, Pz: 11.00
"ÖLÜMÜ YAŞAMAK" (Orhan Asena)/Kent Oyuncuları/Cm: 20.30, Ctsi: 14.30
"ÜÇ OYUN"/Rockaby (Samuel Beclutt), Pencerele (Turgay Kantürk), Trajedi Değil (Luttzartenov)/(Yeni Oyuncular)/Dostlar Tiy./Her Pz: 18.30 Türk-Alman Kültür Enstitüleri ortak yapımı.

ANKARA

"AYININ FENDİ AVCIYI YENDİ" (Çocuk Oyunu)/AST/Ctsi. ve Pz: 13.00
"BANKER TANKER"/Ankara Halk Tiy./Sl: 20.45, Çrş: 18.30
"BREMEN MIZIKACILARI" (Çocuk Oyunu)/Ankara Halk Tiy./Çrş. Ctsi, Pz: 10.30
"BİR FİLİZ VARDI"/Ankara Halk Tiy./Cm: 20.45, Ctsi: 18.30-20.45
"ÖLÜMÜ YAŞAMAK" (Orhan Asena)/Ankara Halk Tiy./Prş: 20.45, Pz: 18.30
"RESİMLİ OSMANLI TARİHİ"/AST/Cm: 20.00, Ctsi: 15.30-20.45
"YAZ MISAFİRLERİ"/AST/Sl. Çrş. Prş: 20.00, Pz: 15.30-18.15

İZMİR

"PALYAÇO" (Müjdat Gezen)/Meydan Oyuncuları/Hatay Sineması Salonu/Ctsi. ve Pazar.

SERGİLER

İSTANBUL

AKM: Bedri Baykan, resim (22 Mart'a kadar)
AKM (Giriş): Acar Başkut, Tiyatro ve Opera dekor resimleri (14-28 Mart)
Akbank Osmanbey Sanat Galerisi: Aynur Ödemiş, resim (25 Mart'a kadar)
Akbank Bahariye Sanat Galerisi: Erol Ulubelen, markötri (25 Mart'a kadar)
Akbank Nişantaşı Sanat Galerisi: M.Kemal Gözen, resim (24 Mart'a kadar)
Akbank Etiler Sanat Galerisi: Bahattin Bozdoğan, resim (10-31 Mart)
Akbank Bebek Sanat Galerisi: Abdullah Çizgen, resim (22 Mart - 13 Nisan)
Baraz Galeri: Tülin Onat, resim (Mart ayı)
Cumalı Sanat Galerisi: (Moda) 10. Yıl Kutlama ve Karma Sergi (Mart ayı)
Cumalı Sanat Galerisi: (Nişantaşı) Feyha Kısakürek, yağlıboya resim (9-22 Mart)
Devlet Güzel Sanatlar Galerisi: Söbüta Özer, resim - Oya Kınıklı, desen (15-30 Mart)
Galatasaray, Kazım Taşkent Sanat Galerisi I: Cengiz Değirmecioğlu (Eşar desenleri), Haluk Arı - Neriman Temizyürek (Türk evleri) 23 Mart'a kadar
Galatasaray, Kazım Taşkent Sanat Galerisi II: E.Mes'ut Önce (Hayatta olmayan ressamların tablo koleksiyonu) 26 Mart'a kadar
Harbiye Garanti Bank. Sanat Galerisi: Oya Katoğlu - Turgut Zaim, resim (31 Mart'a kadar)
Lebriz Sanat Galerisi: Gülay Sevsevil, resim (18 Mart - 5 Nisan)
Macka Sanat Galerisi: Karma Sergi (A.Aksoy, M.Atâ, Ş.Aysan, S.Berkel, A.Çoker, N.Erdok, Komet, E.Inan, Ö.Kabaş, Y.Taktak, U.Varlık) 2 Nisan'a kadar
Marmara Üniv. Güzel Sanatlar Y.O.: Graz Akademik Basımevinin "Eski Minyatürlü Elyazmaları ve Baskıları, Tıpkıbasımları" Sergisi (25 Mart'a kadar)
Mim.Sinan Üniv.: Avusturyalı Ağaçbaskı Sanatçıları, sergisi (24 Mart'a kadar)
Mim.Sinan Üniv. Osman Hamdi Salonu: 100. Yılda Akademik Hocaları Sergisi (3-22 Mart)
M.S.Ü.Mimarlık Fak.Resim Bl. ve Konser-

Haftanın Yenileri

İSTANBUL

"EVİLİK BİR KÖREBE Mİ"/Bakırköy B.Kayabaş-E.Yazgan Tiy./Sl. Prş. Cm: 21.15, Çrş. Ctsi: 15.30-21.15, Pz: 15.30-18.30
Akbank Bebek Sanat Galerisi: Abdullah Çizen, resim sergisi (22 Mart-13 Nisan)
Lebriz Sanat Galerisi: Gülay Sevsevil, resim sergisi (18 Mart-5 Nisan)
Taksim Sanat Galerisi: Kiyeteru Fujita, Orhan Taylan, Berc Toroser, resim sergileri (18 Mart - 1 Nisan)
Tanak Sanat Galerisi: Jack İhmalyan, resim sergisi (21 Mart - 12 Nisan)

ANKARA

"ÖLÜMÜ YAŞAMAK" (Orhan Asena)/Ankara Halk Tiy./Prş: 20.45, Pz: 18.30
Fransız Kül.Mer.: Cemil Eren, suluboya resim sergisi (23 Mart - 9 Nisan)
İngiliz Kül.Derneği: Halil Koyunpınar, resim sergisi (24 Mart - 6 Nisan)
Turkuvaz Sanat Galerisi: Yıldız Alacakaptan, resim sergisi (18-31 Mart)

vatuar Holleri: 100. Yılda Öğrenci Çalışmaları Sergisi (3-22 Mart)

Resim Heykel Müzesi: (ön salon) 100. Yılda Türk Resim ve Heykel Sanatı, sergisi (4-23 Mart)

Resim ve Heykel Müzesi (orta salon): Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi, sergisi (4-23 Mart)

Sereman Sanat Galerisi: Osman Hamdi'ye Akademiden Merhaba... (Mart ayı)

Süha Öztartar Sanat Galerisi: Balaban, resim (26 Mart'a kadar)

Taksim Sanat Galerisi: Kiyeteru Fujita, Orhan Taylan, Berc Toroser, resim sergileri (18 Mart-1 Nisan)

Tanak Sanat Galerisi: Jack İhmalyan, resim (21 Mart-12 Nisan)

Tiglat Sanat Galerisi: Adnan Turani, resim (27 Mart'a kadar)

Urart Sanat Galerisi: Hâmit Görele, resim (24 Mart'a kadar)

Ümit Yaşar Sanat Galerisi: Müfit Çelik, suluboya resim (19 Mart'a kadar)

Yapı Kredi Bebek Sanat Galerisi: Zuhâl Köşeler (Karaçengel), resim (25 Mart'a kadar)

Yazko Sanat Galerisi: Richard Wagner, konulu belgesel sergi (22 Mart'tan itibaren)

ANKARA

Alman Kül.Merkezi: "Hobi Ressamları" Lütfü Günay yönetiminde, grup yağlıboya ve pastel çalışmaları (30 Mart'a kadar)

Artizan Galeri: Zühtü Müridoğlu (heykel-resim) (26 Mart'a kadar)

Dev.Güzel Sanatlar Galerisi: Akademinin 100. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle, Ankara'daki Akademili Ressamlar (karma resim) 30 Mart'a kadar. 2) Sanat Eğitim Kursu Büyüklük Resim, (30 Mart'a kadar), 3) Yeşilay Cemiyeti, afiş (30 Mart'a kadar)

Dost Sanat Ortamı: Suha Özkan (Makrofotoğrafi) 26 Mart'a kadar.

Evrensel Galeri: Mustafa Ayaz, resim (25 Mart'a kadar)

Fransız Kültür Der.: Cemil Eren, suluboya resim (23 Mart-9 Nisan)

İş Sanat Galerisi: Ertuğrul Oğuz Fırat, resim (31 Mart'a kadar)

İngiliz Kültür Der.: Halil Koyunpınar, resim (24 Mart-6 Nisan)

İngiliz Kültür Der.: Ian Berry, fotoğraf (22 Mart'a kadar)

Leonardo Sanat Galerisi: Habib Aydoğdu, resim (30 Mart'a kadar)

Sanat Kurumu: "Koleksiyondan Seçmeler" konulu karma resim (30 Mart'a kadar)

Türk-Amerikan Der.: İhsan Derman, siyah beyaz fotoğraf (25 Mart'a kadar)

Turkuvaz Sanat Galerisi: Yıldız Alacakap-

tan, resim (18-31 Mart)

Vakko Sanat Galerisi: Jale Erden, resim (31 Mart'a kadar)

İZMİR

Akbank Konak Sanat Galerisi: Osman Tümgüç, dağlama (24 Mart'a kadar)

Füzen Sanat Galerisi: İsmet Birsell, resim (20 Mart'a kadar)

İş Sanat Galerisi: Zeynep Yaz, resim (25 Mart'a kadar)

Vakko Sanat Galerisi: Şakir Eczacıbaşı, fotoğraf (31 Mart'a kadar)

ADANA

Basın Sanat Galerisi: Naim Uludoğan, resim (31 Mart'a kadar)

KONSERLER -
RESİTALLER

İSTANBUL

"Fantastik" (H.Schmidt)/AKM Büyük Salon/23 Mart Çrş: 18.30/İst.Dev.Operası

İst.Dev.Senfonik Ork.Konseri/Şef: Güler Aykal, Solist: Giselle Hebert, Sevin Berk/AKM Konser Salonu/19 Mart Ctsi: 11.00

İst.Dev.Senfonik Ork.Konseri/Şef: Ervin Acel Solist: Güher Süher Pekinel Kardeşler/AKM Konser Salonu/25 Mart Cm: 18.00

Judith Ulug (Piyano Resitali)/AKM Konser Salonu/24 Mart Prş.

"La Boheme" (H.Puccini)/AKM Büyük Salon/İst.Dev.Operası/19 Mart Ctsi: 15.30

"Mavi Tuna" (J.Strauss)/AKM Büyük Salon/İst.Dev.Balesi/24 Mart Prş: 20.00

Oda Müziği Konseri: Avusturya Kül.Ofisi/23 Mart Çrş: 18.30

Viyolonsel Resitali/Solist: İ.Kartal, Piyano: N.Onur/M.S.Ü.Toplantı Salonu/21 Mart Ptsi: 18.00

Gitar ve Lut Konseri William Matthews/AKM/23 Mart Çrş: 19.00

Gitar Resitali/Pınar Dinç, Cem Duruöz/Sanat Kurumu/25 Mart Cm: 20.30

Klasik Müzik Konseri/Türk-İngiliz Kül.Derneği/24 Mart Prş: 20.30

Konser Salonu: Konser/Şef: Rengim Gökmen, Solist: Mikhail Homitzer (Viyolonsel)/19 Mart Ctsi: 11.00

Konser Salonu: Konser/Şef: Güler Aykal, Solist: Çağrı Yücelen (Keman)/25 Mart Cm: 20.30

Konser Salonu: Aycan Sancar, Flüt Resitali/22 Mart Sl.

Gitar ve Lut Konseri: William Matthews/Türk-Amerikan Derneği/26 Mart C.tesi: 20.30

KONFERANS -
AÇIKOTURUM

İSTANBUL

"Bir Oluşum Romanı Olarak Wilhelm Meister" konulu konferans/Konuşmacı: Doç.Dr. Nülifer Kuruyazıcı/Türk-Alman Kül.Enst./23 Mart Çrş: 18.00

Harbiye Ş.Tiy./"Aile ve Çocuk" konulu konferans/26 Nisan'a kadar/Her Sl. ve Prş: 17.00

Mim.Sinan Üniv.Toplantı Salonu: 100 Yıllık Heykel Eğitimi/Prof.H.Gezer (18 Mart Cm: 15.00 100 Yıllık Süsleme Sanatları Eğitimi/Prof.K.Silivri/18 Mart Cm: 16.00

"Ödon Horvath ve Tiyatro Estetiği" konulu konferans/Doc.Dr.Paul Stefanek/Avusturya Kül.Ofisi/24-25 Mart

ANKARA

Sanat Kurumu: "Şiir Üzerine" konulu söyleşi /Sanatçı: Şinasi Özdenoğlu/23 Mart Çrş: 18.30

SİNEMA
GÖSTERİLERİ

İSTANBUL

"Başöğretmen Hofer"/Yön: Peter Lilienthal, Oy: Andre Watt, Sebastian Bleisch, Kim Parnass/Türk-Alman Kül. Enst./19 Mart Ctsi: 13.00

"Del Grillo Markisi"/Yön: Mario Monicelli, Oy: Alberto Sordi, Paolo Stoppa/İtalyan Kül.Mer./23 Mart Çrş: 16.30-18.45, 24 Mart Prş: 20.00

"Deli Dolu"/Yön: Mel Brooks, Oy: Liza Minelli/AKM, Sinema-TV Birimi/22 Mart Sl. ve 23 Mart Çrş: 18.00

"Grandision"/Yön: Achim Kurz, Oy: Marlene Jobert, Jean Rochefort, Helmut Qualtinger/Türk-Alman Kül.Enst. ve Mim.Sinan Üniv.Sinema-TV Birimi/24 Mart Prş: 19.00

"Grete Minde"/Yön: Heidi Genée/Türk-Alman Kül.Enst. Sinema-TV Birimi/19 Mart Ctsi: 19.00

"Hareketsiz Araç"/Yön: Philippe Labro, Oy: D.Sanda, J.L.Trintignant/Fransız Kül.Mer./23 Mart Çrş: 18.30

"Herşeyi Görmüş Olacağız"/Yön: Georges Lautner, Oy: Pierre Richard/Fransız Kül. Mer./19 Mart Ctsi: 18.00

"Julia"/Yön: Fred Zinneman, Oy: Jane Fonda/AKM Sinema-TV Birimi/19 Mart Ctsi: 18.00

"Trans-Avrupa Ekspresi"/Yön: Alain Robbe-Grillet, Oy: M.F.Pisier, J.L.Trintignant/Fransız Kül.Mer./22 Mart Sl: 16.00 ve 24 Mart Prş: 18.30

"Vurun Kahpeye"/Halit Refig, Oy: Hale Soygazi, Tanju Gürsu, Tugay Toksöz/Mim. Sinan Üniv. Sinema-TV Birimi/24 Mart Prş: 16.00

"Yıldız Savaşları"/Yön: George Lucas, Oy: Harrison Ford/AKM Sinema-TV Birimi/25 Mart Cm: 18.00

ANKARA

"Bardaklar"/Dia Gösterisi/Türk-İngiliz Kül. Der./25 Mart Cm: 18.30

"Tarka The Otter"/Yön: David Cobham, Oy: Peter Bennet, Edward Underdown, Brenda Cavindish/Türk-İngiliz Kül.Der./22 Mart Sl: 18.30

"The Mirror Crack'd"/Yön: Guy Hamilton, Oy: Elizabeth Taylor, Rock Hudson, Edward Fox, Tony Curtis, Kim Novak/Türk-İngiliz Kül.Der./21 Mart Ptsi: 18.30

YANILMA
PAYICEMAL
SÜREYA

KLASİKLER

Ahmet Cemal, Yazko Çeviri'de, "Klasikleri Değerlendirirken" başlıklı yazısında iki soru soruyor: "Nasıl değerlendirmek gerekir klasikleri? Bunlar ne zaman okunmalıdır?" Sonra da, Stefan Zweig'in ve Hermann Hesse'in tanıklıklarıyla iki gerçeğin altını çiziyor.

Klasikler, her yaşa, her koşula göre ayrı yorumlanabilen, okuyana farklı şeyler verebilen yapıtlardır; bunların insan hayatının değişik dönemlerinde birkaç kez okunabileceği, okunması gerektiği gerçeği unutulmamalıdır.

Okur, kendini özellikle etkileyen yapıtları tanımalı, sevdiği kitapları okumalı, bir programın gereğini yerine getiriyor olmaktan kaçınmalıdır.

Ahmet Cemal'in yazısından sonra düşündüm. Klasikleri okumanın yanlış bir biçimi daha var: yalnız klasikleri okumak. Ülkemizde de, sayıları giderek azalmışsa da, böyle okurlara rastlanıyor. Bunlar klasiklere günümüzden bakmış oluyolar; onların yazıldıkları çağda yaşamak istiyorlar sanki. Böylece klasiklerin her koşula göre ayrı yorumlanabilme olanağı kalmıyor onlar için. Klasikler, yazıldıkları çağda klasik değildiler. Bugün ortaya konan yapıtların bir bölümü de ilerde klasik olacak. Claude Roy bir yazısında şöyle diyordu: "Bir gün Stendhal'i en yakın dostlarımdan daha iyi tanıdığımı yazmıştım. Düzeltmem gerekiyor bunu. O dost, bir sanatçı, bir yazar, doğru değil bu yargım."

Ne vardır bir başyapıtta? İnsan olmanın sevinci, insan olmanın getirdiği acılar, insan olmanın onuru... Çağdaşlarımızı bir yana atıyorsak, ne yararı olacak klasiklere yönelmenin? Bu yüzden, diyorum, klasikleri okumanın en kötü biçimi, yalnız klasikleri okumaktır.

Bugünden bakmak klasiklere. Bugünün her şeyinden.

Kendi edebiyatımızdan alalım. Son

otuz kırk yılda, Edebiyat Fakültelerinden Divan edebiyatı uzmanı olarak tanınan birçok ünlü profesör gelip geçti. Ama bunların büyük bir çoğunluğu çağdaş edebiyata, günümüzün şiirine, yerli yabancı düşüncelere hepten kapalı kişilerdi. Kendi payıma, onların Divan edebiyatını gerçek anlamda değerlendirebileceklerine hiç bir zaman inanmadım. Fuzuli için, Nedim için vaktiyle ne düşünülürse, onu düşünüyorduk. Kendileri de o yıllarda yaşıyorlar; yaşadıkları dünyadan oraya değil, oradan yaşadıkları dünyaya bakıyorlar; söz istatistikleri yapmakla yetiniyorlardı. Oysa Fuzuli'nin, Nedim'in çağdaşları, onları kendi koşulları içinde değerlendirmişlerdi. Yapıtlarına kendi hayatlarının içinden bakmışlardı.

Programıma deyince bu konuda aklıma daha çok programlar geliyor. Yeni akımlar, kültür siyasaları, siyasal yönsemeler vb., okurun itilerine göre bir yol tutturmasını engelleyebiliyor. Gerçeküstücülerin ilk işleri bir "okuyunuz-okumayınız" listesi düzenlemek olmuştur. Okunmayaacaklar arasında kimler yoktu ki! Birkaçını sayalım: Rabelais, Ronsard, Montaigne, Molière, Voltaire, Balzac... Liste yaşayan çağdaş yazarlara doğru da genişletilmişti: Valéry, Malraux, Mauriac. Hiç unutmam, bu listedeki adların dağılımı tuhafına gitti. Sözelimi Apollinaire "okuyunuz" sütunundaydı; Max Jacob, "okumayınız." Gerçeküstücülerin, iki şairi birbirine bunca ters görmelerinin nedenini bugüne dek anlayabilmiş değilim.

Milli Eğitim Bakanlığı klasikler dizisinde de bir program yok muydu? Nietzsche'yi, Bergson'u, Adam Smith'i o dizide görmüştük de, Marx'a Engels'e rastlayamamıştık.

Söz programından açılmışken, güncel bir konudaki düşüncemi de söyleyeyim. 40 Kuşağı şairleri, ötedenberi Devletin kendi-

lerini unutturabilmek için Orhan Veli ve arkadaşlarına bir çeşit yeşil ışık yaktığını ileri sürerler. Devletinkini bilmem, ama onların Yaşar Nabi'nin programına girdikleri kesin. Varlık, 1940-1955, özellikle de 1946-1955 yılları arasında edebiyatımızda çeşitli yönlerden tek hakim gücü. Ya da en büyük güç. Garipçiler, Sabahattin Eyuboğlu'na yaklaşıktan, siyasal işlevi de üstlendikten sonra, Yaşar Nabi onları da biraz gözardı etmek istemiştir. Varlık'ın, kendi ölçülerinde, bir köy edebiyatına yönelmesi, şiirden biraz vazgeçip öyküye yaklaşmaya başlaması bu tarihten sonra olmuştur sanırım. Bir de şu var: 40 Kuşağı şairleri biraz da birbirlerini yediler, veterince sevmediler birbirlerini.

Başka programlar da var. XX. yüzyılda önemi abartılmış ya da hakları yenmiş yazarlar üstüne bir tartışmadan alıntılar okumuştum. Başta R. Barthes olmak üzere birçok yazar, düşünür katılmış bu tartışmaya. R. Barthes'a göre Malraux kendisine fazla değer biçilmiş bir yazardır; bir yazarın düşünce sistemiyle sözcükleri (dili) arasında denge olmalı, Malraux'da dil iyi de, düşüncenin ağırlığı pek az T. Roper daha ileri gidiyor, bir "şarlatan" olarak görüyor onu. Tartışmada Sartre için söylenenler de ilginç: "Çalışkan ve sevimli, ama bütün yapıtı kahve konuşmalarından ibaret." Şu da Joyce için: "Çirkin, beğeni yoksunu, okunaksız."

A. Burges'e göre hakkı en çok yenmiş yazarların başında Conrad Aiken'i anmak gerek. R. Barthes da Raymond Queneau'yu örnek gösteriyor: "Fransız halkı mizahı pek sevmediği için Queneau gibi büyük bir yazar yeterince değerlendirilmedi."

Bunlar tartışmalar. Onca önemli değil bunlar. Son söz yapıtlarıdır.

Bir yerde ressamlar için güzel bir söz görmüştüm. İletmek isterim: "Nasıl mı özgün olunur? İtilerinize bırakacaksınız kendinizi."

OKURKEN
YAZARKENAHMET
OKTAY

Çağımızın, siyasal ve yazınsal etkinliğiyle dikkati çekmiş, geniş tartışmalara yol açmış bir yazarı, Arthur Koestler, karısıyla birlikte intihar etti. Uzun süredir "lösemi" ve "parkinson" hastalıklarıyla boğuşan, dahası; yaşlıların acısız ölmelerini sağlamayı amaçlayan Exit örgütünün üyesi olan 77 yaşındaki yazarın intiharını, irkiltici gelse bile, doğal karşılayabiliriz. Ama 50 yaşındaki eşinin de aynı seçimi yapması, bu çifte ölüme Kleist ve Henriette Vogel'inkine benzer trajik bir görünüm vermekten de geri kalmıyor. Aşk mıydı ölümü de paylaşırın? Yaşlılıkla birlikte apansız bastırarak olan dünya yalnızlığından duyulan korku mu? Yaşamı noktalarken sadece gündelikçi kadına bir not bırakmışlar: "Polise haber verin". Olayı böylesine yalnızlaştırmadan, gündelik yaşamın çabuk unutulması gereken bir ayrıntısına dönüştürmeden önce neler tasarladıklarını öğrenemeyeceğiz Koestler'le karısının. Korkmuşlardır herhalde koltuklarında kalp atışlarının durmasını beklerken. Bu işe çok uzun süredir hazırlanmış olsalar bile. Belki de tek bir an, "daha sürseydi gün" demislerdir. Burada her türlü yorum geçerli artık.

Üstelik Koestler, her zaman, Spartakus'u bir baş kişi olarak seçtiğinde bile, "ecce heros" değil "ecce homo" diyen yazar. Söylemek bile fazla: İnsan yüreğiyle bulmacalarla dolu.

Koestler, Türk aydınının hiç bir zaman katılmadığı, ancak yazıdan (o da her zaman değil) izleyebildiği Avrupa dramını siyasal ve entelektüel düzeyde sonuna kadar yaşamış bir yazar. Yerleştiği ortam, "savaş" ve "devrim" yılları. Birçok Avrupalı yazar gibi Koestler'in sorunsallarının da belirleyen bu ortam. Yeni bir toplum, yeni bir insan, özgürlük ve mutluluk adına söz aldı hep, kahraman ve hain oldu, daha doğrusu "sayıldı".

İspanya iç savaşını gazeteci olarak "Cumhuriyetçiler" in safında izledi Koestler. Faşistlerce yakalanıp idama mahkum edildi ve tutukluluğu sırasında gösterdiği dirençle dünya aydınlarının övüncü oldu. Bu çok yönlü yazar, o günlerle Avrupa'da bir yurtsuz, bir göçmen olarak dolaştığı günleri, Türkçe'ye de çevrilen İspanya'da Ölüm Güncesi ve Toprağın Tortusu adlı kitaplarında anlatır. Faşizmin "göçmenleştirdiği", sınırdan sınıra koşuşan yazarlar ve düşünürlerle, hücrelerinde ölümü bekleyen sıradan demokrat insanlar vardır o onların odağında. Bu yüzden de, Koestler, İkinci Dünya Savaşının ardından A.Gide, İ.Silone gibi yazarlarla real-sosyalizmden ayrıldığını açıklayınca büyük şaşkınlığa yol açmıştır. Gün Ortasında Karanlık adlı romanı, doğrudan doğruya Moskova duruşmalarının eleştirisiymiş gibi görünürse de, Koestler'in kuramsal düzeyde bir tartışmaya girdiği, pratik sorunları oradan kalkarak sorguya çektiği kesindir. Soğuk savaş yıllarındaki bu

ÇAĞIMIZIN
BİR YAZAR

tavır alışın büyük bir ideolojik malzeme sağladığı, yazarın bu demokrasisi denen olguya yönelttiği eleştirilerin "kamuf" edilmesine yaradığı kesindir. Gelgelelim, Koestler'in tarafsızlığının sadece "kötü niyet"e yorulamayacağını, daha sora yapılan duruşmalarla ilgili resmi açıklamalar kanıtlanırsın.

Bağlanış ve ayrılış, inanış ve eleştirisi; kişisel yazgısı doğrudan doğruya solun tarihine bağlı olan Avrupalı bir çok aydının ortak özelliği olmuştur. Bu yüzden, Koestler'le Garaudy, Aragon, hatta Althusser arasında garip bir yazgı benzerliği vardır denebilir.

İdeoloji ile bilim, siyasal strateji ve taktik ile kuramsal ilkeler arasındaki ilişki sorunu, kendini çok uzun süre dünyadan ve dünya aydınlarının kaygılarından yalıtılmış olan Türk yazarının gündemine yeni yeni gelmektedir. Daima real-politik'i göz önünde bulundurmaya günü birlik yaşamayı bir yöntem edinen şairlerimiz ve romancılarımız, 1966 yılında bile bu türden sorunları erken ve yapay buluyorlardı. Ama besbelli: Aydın için ontolojik sorunlardır bunlar. Türkiye bir ada, bizler de adalı olmadığımız göre, isteyelim ya da istemeyelim, dünyanın sorunlarını kuşatılmaktayız. Dünyanın yazgısını paylaşmadıkça, büyük siyasal ve entelektüel sorunlara ortak olmadıkça, yazdığımızı "taşralıktan" kurtaramayız. Dünya pazarına doğru'dan bir "tat" olarak girmenin başarısı yanıltmamalı bizi.

Daha çok tecimseldir o başarı ve dünya çok çabuk "moda" değiştirmektedir.

Bu dünya sorunsallarına uzaklık ve ilgisizlik yüzünden değil mi acaba diyorum, altı kitabının dilimize çevrilmiş olmasına rağmen Koestler'in bunca az tanınması. Çok yıllar önce okuduğum Ruh Fırtınaları (daha sonra Varlık yayınlarda Haçsız Haçlılar adıyla çıkmıştır), psikanalizi anlatının, anlatım biçiminin yöntemi haline getirmesine rağmen, romancılarımızın da eleştirmecilerimizin de dikkatini çekmemiştir. Aynı ilgisizlik yüzünden bir çevirmen, Gün Ortasında Karanlık'ın yarısından fazlasını "gereksiz ideolojik tartışmalar" gerekçesiyle kaldırıp atmış, yayınevi büyük bir umursamazlıkla bu "hadım" edilmiş romanı basmıştır. Spartakus ne yazık ki roman olarak değil, bir kahramanın yaşamı olarak sunulmuştur. Sanki o yaşam, o tekniksiz mümkün olabilirmiş gibi.

İlk iki kitabı yeniden okumak üzere masamın üstüne koydum. Peter Slavek'i de Rubačov'u da bu yakınlarda görmüş gibiyim çünkü.

SİNEMA

TİYATRO

ÖVGÜLER
YETERLİ Mİ
ACABA?

GORKİ'NİN YAZ MİSAFİRLERİ

İLBER ORTAYLI

Maksim Gorki, yüzyılımızın dramaturji-

ERDOĞAN AYTEKİN

Bir Günün Hikâyesi, gerçekçi bir yaklaşımla, yaşamı toplumsal yapıyla birlikte gözlerimizin önüne seriyor. Olağan insanların yaşamından alınan kesit, dünü de içeren bir gün. Kendi gerçekçi çizgisinde durmadan ve sağlıklı bir biçimde gelişen, flash-back'lerle o günü belirleyen geçmişi de neden sorusunun yanıtı olarak ortaya koyan, yaşadığımız bir gün. Bizi sımsıkı saran bir töre dramatik olanı kurarken, iç ve dış çatışmalardaki denge uyum içinde görünüyor. Ne ki kömür ocağı sahibinin düğün kamyonunu kurşunlatması, yeterince inandırıcı değil. Bunda ne Sebahattin Çetin'in, ne de Sinan Çetin'in bir hatası olmadığını biliyoruz.

NEYİN SANSÜRÜ?

Bu filmdeki kimi aksaklıkların nedeninin sansür olduğu biliniyor. Neyin sansürüdür burada uygulanan? Toplumun her gün içine yaşadığı, bildiği bir yaşam biçiminin yinelenmesinin sansürü mü? Gerçeğin, sanatsal bir biçimde ele alınarak belli bir estetik, belli bir yorum içinde işlenmesinin sansürü mü? Evrenselliğin kökeni olan insanın, insanımızın ele alınmasına mı, onu çevreye kuşatan toplumsal yapının ve hele hele ekonomik döngünün siyasal yapıya kurduğu tramlene mi sansür? Türkiye sinemasına mı? Nedir bu sansürün değer ölçütleri?

Kışkırtıcı olan gizlilik. Sansürün gerçeklerini kamuoyu olarak, bu ülkenin birer yurttaşı olarak bilmek isterdik.

Evet, **Bir Günün Hikâyesi** sansür denizinin fırtınalı sularında öylesine zorlu aşamalardan geçmiş ki "kanlı düğün"ün kurbanı dört kişinin kanını yerde bıraktırmış.

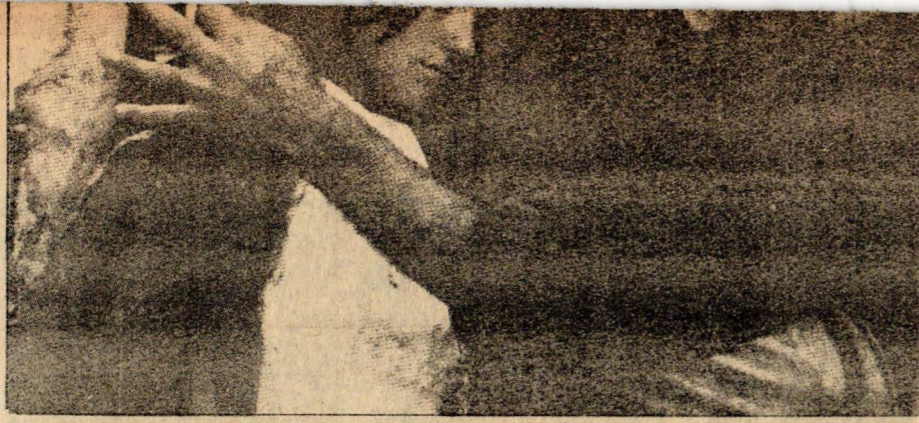
MÜZİK VE OYUNCULAR

Genç yönetmen Sinan Çetin, sinema dilini kullanmaktaki ustalığı ile hemen filmin önüne geçiyor. İç çatışmaları vermedeki başarısında Fikret Hakan'ın usta oyunculuğunun da katkısı büyük. Kameranın, oyunun organik yapısına uygun kullanışında, iyi bir planlamanın varlığı hemen kendini gösteriyor. İç çatışmaların bize göre daha yoğun olduğu bu filmde, dış devrimlerdeki dinamizm iyi dengelenmiş. Seçilen müziklerde salt bir yerde takıldım. Bizim düğün geleneklerimizde şarkı ve türkünün yeri ayırdır. Ancak düğünde Nizamettin Arıç'e söylenen türkünün, işlevsel olarak hem Fikret Hakan'ı, hem Nur Süre'ri ruhsal bakımdan açılması inandırıcı gelmedi. Bu türkünün sözlerinin iç dinamizmi oldukça yüklü. O sahnenin atmosferi de öyle. Türkünün itici gücü yerine, bir çatışmanın devindirici yapısı bulunabilseydi çok daha iyi olurdu.

Şerif Sezer'e verilen görev, Anadolu kadını, Anadolu kadınının kaderini aktarmada mükemmel. Onun dengeli, ölçülü ve hatta kendince denetimli oyunculuğu, önde görünen aşkın ya da aşkların arkasında filmi sürekli ayakta tutuyor. Film boyunca tek sözcük demeden, salt donuk gibi görünen ama Anadolu kadınının şükunluğunu, kaderini seyreden tavrını, maskıyla çok başarılı bir biçimde görüntülüyor.

Nur Süre, konunun temelinde dramını yaşarken yalnız, duru ve psikolojik eylemleri hiçbir yapıya, poz kesmeye, kendini "teşhir" etmeye kaçmadan başarıyla gösteriyor. Sımsıkı bir sevginin bir maden işçisi töresine kurban edilmesini izlemekten başka bir şey yapamamanın, sevdiği kişinin özverisi karşısında ezilmesinin, seyredenden de öte yaşayan kadın olarak oyunun iyi bir çizgide götürüyor. Nizamettin Arıç, eksen kişi olarak daha bir geri planda.

Kömür ocaklarının bulunduğu kasaba, konunun atmosferini çizmede güzel resimlen-

Gerçekçi bir yaklaşım: Bir Günün Hikâyesi

miş. Bir yerleşim bölgesinin, konuya uygun bir biçimde işlevsel olarak işlenişine, güzel bir örnek Sinan Çetin'in çalışması.

Sinan Çetin'in bir başka övgüye değer yanı araştırması. Yörenin geleneksel giysilerini seçişte gösterdiği özen, gelinlikte doruğuna varıyor. Gelinlik deyip geçmemiş. Kendi töresiyle, modasıyla, hazırlanışından giyilişine dek, özenle izlemiş olayı. Uzun tanımlamaları gerçekçiliğin uygun örneklerini veriyor. Bir kasaba evinin yenilenmiş ama boyanmamış kapısından, ocaktaki mısır koçanların dek o doğal yapıyı hiçbir Yeşilçam ukalalığına kapılmadan aynen korumuş.

Filmin genel yapısında, önceki filmlere oranla başarılı bir kurgu çalışması da gözleniyor. Ne ses, ne de görüntü sıçraması var.

Jenerikten başlayarak seyircisini hemen avucunun içine alabilen bir girişle, film kopmadan izlenebiliyor.

AKSAKLIK NEREDE?

Tüm bu teknik başarılarla, plan çekimlerin uzunluğundaki ya da kısalığındaki uygun

zamanlamaya karşın, nedir eksik olan? Herhalde sansürün arşivinde kalan 400 metrelik film karelerinde olanları görebilseydik, bu Nasreddin Hoca'nın kuşuna dönmüş film için söyleyeceklerimiz daha fazla olurdu. Ne ki oyunun çatısını kuran töre üzerine gidilememiş, söyle bir söylenivermiş. Söylenivermiş diyorum, çünkü sinema söylemez, gösterir. Kişilerin insan olarak bu töreye baş kaldırmaları yok. Duygusal yanı, sürekli ayrılmak motifi üzerine gidilerek yoğunlaştırılmış. Bu melodramatik yapı zaman zaman, gerçekliği zedeliyor. Akılla duygu arasındaki denge, duygunun lehine ağır basmış. Sonuçların nedenleri belirsiz, belirli olanlar da inandırıcı değil. Önde olan asal çatışma ile onu destekleyen yan çatışmaların anlatımında zamanlama iyi değil. Genel çekimlerde, konu ile doğal fon seçimi, yeterince işlevsel olamamış.

Tüm bunlara karşın **Bir Günün Hikâyesi** son on yılın görülmeğe değer birkaç filminden biri. Özellikle insana yaklaşmadaki o duyarlılık, sevginin yorumu, arındırılmış tutkular ve toplumumuzda kadının yeri gibi başlıklarla değineceğimiz temaları işlemedeki gerçeklik ve yüreklilik övgüye değer.

BABA-KIZ BİR ARADA TÜSTAV

SEZER TANSUG

Garanti Bankası Harbiye Galerisinin açılış sergisindeki yapıtlarıyla da Turgut Zaim, kendi kuşağı içinde özgün ve hiçbir ödün vermeyen kişilikli üslubuyla, Anadolu Yörük yaşamından seçtiği temalar kadar, o eski ilik ve sevecen atmosferli kent yaşamı temalarına da belgeci ve gözlemci bir gerçek duyarlılığıyla yaklaşmış. Cumhuriyet çağı resminin bir kişilik simgesini oluşturacak ölçüde resimsel değerler üretmiş bir ustadır. Turgut Zaim'in en önemli özelliklerinden biri kırsal yöre temalarını, gerek peyzajlar gerekse figür kompozisyonlarına yönelik ilgileri içinde, belirli bir akımın biçimsel deformasyon programlarına uymayı reddedip, daha çok geleneksel biçim üretme ruhuna sığınarak, tutarlı bir üslup çizgisine yerleştirmiş olmasıdır. Turgut Zaim'in bu belirgin üslup çizgisi üzerinde tümü kendine özgü olan biçimlerin

kompakt bir yapısal düzene kavuşmalarını sağlayan ılımlı bir deformasyonu elbet vardır. Ancak Turgut Zaim, serüveni olmayan üslup mizacını, gerçek bir anıt sanatçısının üstün sorumluluk duygusuyla birleştirmiş bir sanatçıdır.

Şüphesiz Turgut Zaim'i bir üslup serüvincisi, akım modalarına rağbet etmemiş bir sanatçı olarak değerlendirirken, böyle bir yolda belki de biçimsel gelişmenin alışlagelmiş önemine inamış bazı sanatçılarla bir mukayeseye konu etmiyoruz. Ancak çağdaş resim sanatımızda, batıdaki hızlı değişimlerle yarışmaya giren sanatçılardan daha çok, Turgut Zaim gibi sürekli bir üslup kararlılığının tazeliğini koruyabilenler, ülkenin sanatsal değişim süreci konusunda diğerlerinden daha bilinçli kişilerdir. Turgut Zaim gibi sanatçıların giderek uzmanlaştıkları özgün üslup dünyaları vardır ve bu yolda öbürlerini aşan bir otantik değer de kazanmışlar-

...sını biçimlendiren büyük yazarın; toplumsal edebiyatın babasıdır deniyor, kuşku yok... Gorki, bütün dillere çevrildi, halâ bütün ülkelerin tiyatro repertuvarında yer alıyor, "Foma Gordeyev", "Artamanovlar" gibi romanları hâlâ okunuyor. 20. yüzyılın sonunda doğudaki bir sürü insan "Klim Sangin"de birşeyler buluyorlar; bulurlar, çünkü etrafımızda öyleleri yaşıyor. Devrimden önce Çarlığın Bilimler Akademisine üye seçilmişti, hükümet üyeliğini onaylamayınca Çehov ve Korolenko akademi üyeliğinden istifa ettiler. Yaşarken ve ölümlünden sonra bu kadar farklı ve geniş çevrelerde saygı duyulan ve sevilen bir yazarı değerlendirmek kuşkusuz kolay değil... Gorki'nin tiyatro yapıtları dram tekniği yönünden çağdaşı Çehov'unkiyle hatta Norveçli yazar Ibsen'ininkiyle bir benzerlik gösterir. Çehov'da ağır ağır işleyen dramatik kurgu Gorki'de daha fırtınalı ve sert çizgilerle gelişir. Küçük Burjuvalar, Yaz Misafirleri (Daçniki) Sefiller (Na Dne) gibi tiyatro yapıtlarının toplumsal gerçekçilik gibi bir kavramın ötesinde anlamı var; zaten toplumsal gerçekçiliği dar anlamda kullanmak ve yorumlamak Gorki'yi değerlendirmeye yetmez. Gorki toplumsal gerçekçidir, çünkü yüzyılın insanının trajedisini veya trajikomedisini yazıyor. Ama bu trajik çözümlü salt yüzyılın getirdiği bir ikirciklenmeden (dilemma) değil, insanın uzun tarihten kaynaklanmaktadır. Gorki, gerçekte yüzyılın karmaşıklaşan toplumsal düzeninde açığa çıkan uyanmamış insanın komedisini yazmaktadır. Yazarın en iyi yorumcularından Gyorgy Lukacs, onu Balzac'la karşılaştırırken bir paralellik kurmaktadır. Değişen dünyaya uyum sağlayamayanlar kadar, sağladığı sanıların trajik çıkmazını, yani "insanlık komedisini" bir başka düzeyde Balzac yazmıştır da ondan...

Gorki'nin ardında büyük bir edebiyat ve düşün geleneği vardır, önünde ise büyük bir umut ve kurtuluş inancı... Bu umut ve inanç onu yüzyılın trajedisini ustaca işleyen bir başka çağdaşından, yani Ibsen'den ayırır. Ibsen'in, çelişkileri ve çıkmazıyla başbaşa

"Oyuncular tümüyle uyumlu bir oyun çıkarıyorlardı."

bıraktığı insanı, Gorki daha kesin eleştirici çizgilerle ama kategorik basamaklara oturmaktan betimler. O, hükümünü vermeden önce herkesi dinleyen, daha doğrusu dinleten bir yarıgıçtır. Tablosunda sevdiği renklerle, sevmediği renklerin de hakkını veren, dahası görkemini işlemekten kaçınmayan bir ressamdır. Yaz misafirlerinden Marja Lvovna'nın monologu kadar, Pavel Rjumin'in "nihiolist reddiyesini" de görkemli ve çekici biçimde dizeler. Ancak çekicilik hep doğruluk demek değildir. Gorki, bütün büyük sanatçılar gibi ölçüyü ve dengeyi bilir. Meydanı Varvara Mihaylovna veya Marja Lovovna'nın sözlerine bırakmaz, nitekim onların karşılarında da tutarlı bir mantık silsilesi ve parlak üslup vardır. Tabii kendi içinde tutarlı her tümce ve parlak üslupla söylenen her söz doğru değildir. Dahası, Gorki insanların hiçbirini kolay karalamaz, hepsinin insanlar olarak çelişkileri, bunun yanında da yücelikleri vardır. Kişi bulunduğu yere kendi iradesi ve seçimiyle gelmez her zaman, ama gideceği yeri kendinin seçmesi gerekir. Yaz misafirleri buldukları çıkmaza belki kendileri gelmişlerdir, ama bu çıkmazdan kendilerinin çıkması gerekir. Aslında eğri de doğru da

konuşmalar, hepsi ülkelerinin ve toplumlarının içinde yaz misafirleridir.

Gorki, toplumsal yabancılaşmayı en çarpıcı biçimde yaşayan insanlar kalabalığının, küçük burjuvaların dramını erkenden gözlerdendir. Toplumsal değişme, toplumuna karşı böylesine sorumsuz ve yabancı, ama o toplumun çalkantılarından da en çok sarsılan, gerçekten trajik-komik bir grup yaratmıştır. Gorki küçük burjuvalar için şöyle diyor: "Küçük burjuva hasta bir tiptir, ciddi şekilde öğrenilen düşünme tekniği onda düşüncenin gelişmesini durdurur. Olayların baskısı ile kendisine yabancı bir takım fikirleri benimsemiştir, o zaman hasta olur, sancılanır. Bu sancuları dindirmek için karamsarlık, içki, sefahat, skandal gibi ağır kesici ilaçlara başvurur." Yaz Misafirleri'nin tanımı için bu kadarı yeter sanırım.

19. yüzyılda bütün Avrupa'da olduğu gibi, Rusya'da da gelişen kapitalizm yeni ara kesimler yarattı. Eski köylülerin, yoksul şehirli okuyan meslek sahibi çocukları, zenginleşen köylüler, tüccarlaşmaya başlayan esnaf takımı, kimi zaman Çarın çevresindeki zaden ailesi çocuklarından, toprak ağalarından daha tutucu ve topluma yabancıydılar. Bütün Avrupa aynı değişimi ve aynı kesimin bunalıcı varlığı yaşıyordu. Alman yazar Heinrich Mann'ın "der Untertan - Sadık Bende" adlı romanının, Ibsen'in karakterlerinin Gorki'yle çağdaş olması rastlantı değildir. Ama Gorki, bu olguyu diğerleri gibi insanlığın kahtımsal ve kalıcı bir özelliği olarak değil, geçici bir hastalık, tarihin belli bir kesitinde artan çelişki ve hastalığı olarak işledi.

AST'n klâsik tiyatrosunun bu ünlü yapıtını sergilemesi, sevindirici bir başlangıç. Rutkay, Aziz'in sahneyi kullanış biçimi ve oyun düzeni başarılı. Ancak bazı sahnelerin tekrarı, oyunun kurgusuna ve yazarın dengeli diyalog düzenine ters gibi görünüyor. Bununla birlikte zor bir metnin ölçülü ve duyarlı bir biçimde sahnelendiğini belirtmek gerekir. Sergei Basov'da Alp Öyken, Varvara Mihaylovna'da Nurseli Çamhabel, Olga'da Meral Niron, Maria Lvovna'da Berrin Ötenel, Doppelpunkt'da Ertan Savaşçı ve Suslov'da Ferdi Merter, Jale Aylanç, Altan Erkekli başarılı bir klâsik oyundaki katkılarını gösterdiler. Oyuncuların tümüyle uyumlu, düzeyli bir oyun çıkardıkları görülmüştü.

"Oyunun dekor ve kostümü, tam anlamıyla olgun ve bilgili bir sanatçının ürünüydü. Dar bir salonda, yazarın büyük tiyatroların sahneleri için betimlediği dekor ustalıklı dağıtılmış, orta Rusya'nın doğası ve daçası resmedilmişti. Bâ dekoru tamamlayan kostümler ise 20. yy. başındaki modayı en ince ayrıntıya kadar yansıtıyordu. Yücel Tanyeri'nin gerçekten kutlanılması gereken bir çalışmasıyla karşılaştık.

PLASTİK SANATLAR

dr. Zaten önemli olan, ömür boyu bir genç tazeliğini koruyabilmek değil midir? Bunu elde etmenin koşulu da sanat akımlarının arasında gezinmek ya da bazen ortasında bocalamak değildir.

Sorunun bir de ülkemizin sosyo-ekonomik ortam koşullarını değerlendirmeyi bilen bir resim cephesi vardır: Turgut Zaim gibi sanatçı kişiliklerini üstün bir disiplin anlayışı içinde tutmayı bilen sanatçılar, yenilenme zorunluklarına sırt çevirmemiş, fakat bu zorunlukları sanatlarını yoğurdıkları hamurda bir çeşni malzemesi olarak kullanmaktan da uzak kalmışlardır.

Yaşamını 1940 öncelerinden başlayarak Ankara'da sürekli kılan ve hatta ölümüne değin hiç İstanbul'a gelmeyen bu özbeöz İstanbul efendisi, iki kızından büyüğü olan Oya'ya resim tekniğini öğretmenin, onu yüreklendirip bir usta katına çıkartmanın derin sevecen tutkusunu yaşamış ve bu amacına ulaştığını görmek mutluluğuna erişmiştir. Ne var

ki Oya Katoğlu'nun bir sanatçı kişilik olarak Turgut Zaim'den ayrı düşünülmemeyeceğini söyleyenler, çok yanılmaktadırlar. Çünkü Oya Katoğlu, babası büyük ressamdan işin tekniğini öğrenmiş, fakat tümüyle kendine özgü olan, çoğunlukla naif diye nitelenen, hatta rahmetli Turgut Zaim'in, kızının biçim dünyasının eşsiz bir naiviteyle dolup taşmasından büyük haz duyduğunu ifade ediyşle de anlam kazanan üslubunu, Batı'da da yankılar uyandıran bir düzeye yükseltmiştir. 19. Paris gençler bienaline katılan Oya Katoğlu'nun seyircinin en çok ilgisini çeken sanatçılardan biri olduğunu, bu naife duyulan ilginin dayanılmaz bir cezbe yarattığını, Avrupalı eleştirmenler de dile getirmişlerdir. Bizim kanımıza göre Oya'nın bu başarısında, lisans düzeyinde, fakat yoğun içerikli eğitimini gördüğü sanat tarihçiliğinin payı vardır ve bu sanatçımız, yerel istif düzeni keyfinin çağdaş bir çarpıcılıkla tadını çıkaran ender kişilerimizdendir.

Mizahta bir dönemeç: MİM UYKUSUZ

Mustafa Uykusuz, 5.3.1983 Cuma günü öldü. Türk karikatür tarihi içinde önemli bir yeri olan Uykusuz'un yerini belirleyip, bir belge niteliğindeki ilk albüm önsözü ile 1972'de yayımlanmış bir söyleşisine yer vererek, O'nu uğurlamak istiyoruz.

TURGUT ÇEVİKER

Türk karikatürü, Tanzimat'tan Cumhuriyet'in kuruluşuna değin, ana çizgileriyle kendi eskizini yaratabilmiştir. Bu süreç, onurla anılabilen sanatçıları, dergi sahiplerini, sorumlu müdürleri ve savaşçıları içerir. Özellikle Cemil Cem'in karikatürde gerçekleştirdiği devrim, yıllar yılı sayısız karikatürcüler tarafından —belirli işlevleri yerine getirerek de olsa— eskitilir. Bu yıpratma hareketinin son halkalarından birini oluşturan Cemal Nadir Güler, Cumhuriyet döneminde silkinir. Türk karikatürünün de sarsılmasıdır, bu. Onun yaptığı, karikatürümüzü resmin kör

bağlarından kurtarmak olmuştur. Karikatürü, günlük gazetede sürekli kılmış. İnce duyarlılıklarla, güçlü gözlem gücü ve insancıl bakışıyla, savaşlara karşı takındığı sert tavırla geniş halk yığınlarının sevgilisi olmuştur.

Cemil Cem ile Cemal Nadir'den sonra Türk karikatürü yeni bir ivme kazanır. Cemal Nadir'in yarattığı devrimin başat ögesi, çizgi estetiğidir. Bu gelişmeden sonra gerçekleşen, karikatürün sınıfsal bir bakışa ulaşmasıdır. Bunun yaratıcısı Mustafa (Mim) Uykusuz, yaratıldığı yer ise Sabahattin Ali-Aziz Nesin ve Rifat Ilgaz'ın elinde yayınlanan Markopaşa (ve süreği) dergisidir.

Çok partili demokratik düzene geçildiği yıl çıkan Markopaşa, iktidar tarafından yoğun bir baskı altına alınır. 25.11.1946'da çıkan ilk sayıdan kısa bir zaman sonra (16.12.1946, S.3) derginin sahibi Sabahattin Ali ve Aziz Nesin tutuklanır. Tutuklamalar sürdükçe, derginin adı (Malumpasha, Merhumpasha, Ali Baba gibi), sahip ve sorumlu yönetmenleri de sürekli değişir. Markopaşa, TBMM Meclisi'nde tartışmalara neden olur. Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas dergiyi "kökü dışarda" olarak nitelendirerek Aziz Nesin'in saptamasına göre, "Siyasal edebiyatımızda "kökü dışarda" deyimini ilk olarak kullanı-lı"r(1). Meclis tartışmalarına Sabahattin Ali ve Aziz Nesin'in verdiği yanıtlar, onları tutuklatır. Hep böyle kavgalarla sürer Markopaşalar...

Mim Uykusuz işte böyle etkin bir mizah dergisinin tek karikatürcüsüdür. Cumhuriyet dönemi mizahının en önemli ilk hareketinin, çizeri olmak Mim Uykusuz'un adını da

mim'liye çıkartacaktır. Onunla ilgili ilginç bir anı şöyledir: "1950'li yıllarında Mim Uykusuz iki günün biri, "komünist" ihbarlarıyla karakola çağrılır... Bir defasında kapıda kendisini bekçi karşılar. Mim Uykusuz bilmediği bir nedenle karakola çağrıldığını söyleyince, bekçi tanır onu, "Haaa, anladım... Seni çağırma beni göndermişlerdi. Komisere haber vereyim" diyerek kapıyı açar. Mim Uykusuz'un geldiğini komisere söyle haber verir:

"Komiser bey, aradığımız komikaturist geldi..."(2).

Uykusuz'un karikatüre getirdiği yeni bakış, çizgi değeri olarak Cemal Nadir'den etkilenen 1950 Kuşağı'na da sıçrar. Adı geçen kuşak, Batı'daki yeni karikatür olayını da benimseyerek Türk karikatüründe yeni bir harekete adımı verecektir.

Mim Uykusuz'un çizgisi, Walt Disney sevgisini taşır. Biraz fazlasıyla da. 1954'te Zahir Güvemli'nin Aydabir dergisinde yayınladığı bir açık oturumda bunu kendisi de söyler. Yaşamının sonuna değin bu çizgiye bağlı olarak çalışır.

1970'ten sonra Özgür İnsan, Gırgır ve arada da olsa Cumhuriyet'in Ciddiyet sayfasında karikatür yayımladı. 1978 Şubat'ında Basınköy'deki evinde Tonguç Yaşar, Zeki Beyner ve Mustafa Eremektar'ın da olduğu sabaha değin süren sohbette 40 yıllık bir karikatür savaşçısının, ekonomik sıkıntılar içinde derinleşen yorgunluğuna tanık olmuştum. Yüzü, şikayetlerle yanıyordu. Hastalığı, tavizsiz yaşamının ödülleriyle biriydi. Bunu çok iyi biliyordu. O gecedен bende kalan şeylerden biri de, son çalıştığı dergide hazır espride karikatür çizmek ve çizdiklerine daha hareketli ve yuvarkal müdahaleler yapılmasından duyduğu üzüntüydü.

Emeginden başka değere yüz vermeyen; karikatürlerinde insanî değerleri, güzel bir gelecek için ele alan Mim Uykusuz unutulmamacaktır.

GÖRECE

MEMET
FUAT

ALATURKA ORHAN VELİ

Türk sanat müziğinin sevilen sanatçılarından Ahmet Özhan, Orhan Veli'nin ünlü şiiri "İstanbul Türküsü" nün alaturka bir bestesini okudu televizyonda. Rahat, yumuşak, sıcak söyleyişle gerçekten güzel de okudu. Ama Orhan Veli'yi sevenlerce, Türk şiirindeki yeri, Türk şiirinin gelişmesindeki etkileriyle tanyanlarca, yakınlık duyulması, benimsenmesi olanaksız bir denemeydi bu. Alaturkann güfte anlayışına ters düştüğü için, sanırım, tutucu alaturkacılar da yadırgamıştır.

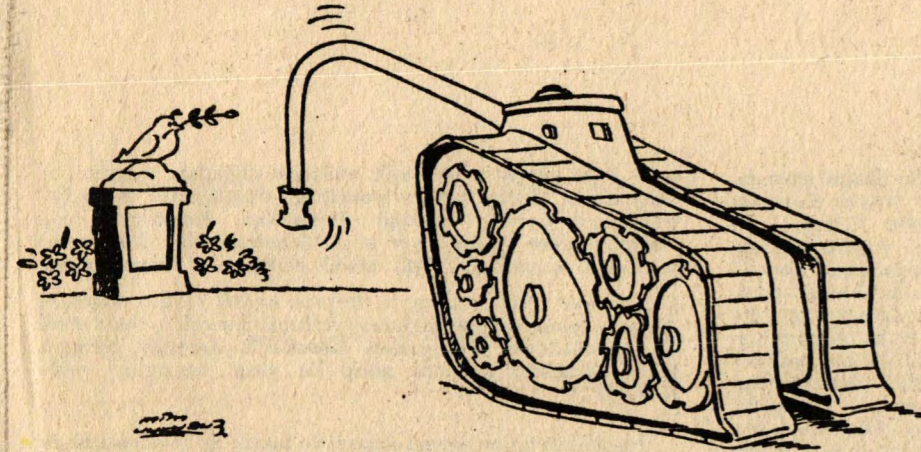
Yapıtı besteleyen kim olduğunu bilmeyorum, ama toplumsal gelişmelerle birlikte yenilenebilen sanatlarla da yakınlık duyan bir kişi olduğu, uğraştığı tarihsel sanat dalını daha yetkin, daha günümüze uygun şiirlerle ilişkiye sokarak çağdaşlaştırmak istediği anlaşılıyor. Belki de böyle bilinçli bir davranış söz konusu değildir, yalnızca Orhan Veli sevgisidir besteciye yönlendiren, ama öyle de olsa, biz olaya alaturkayı çağdaş güftelere açmak yolunda bir adım diye bakmak durumundayız.

Güfte müziğin ne oranda içeriğidir? Müzikte biçim ne oranda sözün etkisindedir?

Bu soruların karşılığı aranırken, elbette, önce söze yer vermeyen müzik ele alınacaktır. Sözsüz müziğin içeriği düşünülünce de, müzikte içeriğin güfteyle sınırlı olmadığı kendiliğinden ortaya çıkar.

Başarılı sanat yapıtlarının içerikle biçimin uyumundan doğduğunu biliyoruz. İçerik - iç biçim - dış biçim uyumunu ise bir "denkleştirme" değil, bir "oluşum" sağlıyor. Sanatçının yaratıcılığı sırasında özlü eleştiri gücüne denetlediği bir oluşum.

Müzik iki ayrı sanatı bir araya getirmek...

BİR SORUŞTURMAYA YANITLAR

"Politik boyutu olmayan mizah ürünleri uyutucu mizahtır"

Halkla bağlantısı yönünden bugünün mizahını değerlendirir misiniz?

Sözünü ettiğiniz neşeli, hoşgörülü, eğlendirici mizah bence toplumun kaymak tabakasının mizahıdır.

Mim Uykusuz - Sanatlar içinde en zorlarından biri fakat en etkili olanı kuşkusuz mizahtır. Mizahın yapısında yanlışları görme, aksaklıkları ortaya koyma, toplumun ya da toplumu yönetme durumunda olanların kusurlarını, davranışlarındaki terslikleri yansıtır. Bu bakımdan doğrudan doğruya toplumun hoşnutsuzluklarını dile getirir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, toplumun ağzı, dili görevini görür.

Bu mizah biçimi hiç bir zaman toplumun büyük kesimini kapsayan, sıkıntılar içinde boğulan, yaşamını daha iyiye götürebilmek için çaba harcayan, sıkıştırıldığı dar çevreden kurtulmaya uğraşanların mizahı değildir.

Bu türden yazılar, sizin de sorunuzda değindiğiniz gibi uyutucu ve halkı sorunlarından uzaklaştırıcı mizahtır. Sömürülen insana söyleyeceği söz, uyarıcı niteliği olmayan, onu dürtüklemeyen mizah, uyutucu bir mizahtır.

"Politik bir boyutu olmayan bütün mizah ürünlerini uyutucu mizah saymamız doğru mudur?" sorunuza cevabım tek kelimeyle "Evet"tir. Hepimizin bildiği gibi, toplumsal olayları hazırlayan nedenler politik boyuta dayanan, politik tutumla bağlı olaylardır. Kabzımalın, değer fiyat bulamayıp çürüttüğü, sonra da denize döktüğü meyveden, sebzededen tutun, istediğiniz kişiyi seçme olanlığına sahip olamayışınıza kadar uzanır bu.

Mizahın topluma, ülkesinin yükselmesine, halkın ilerlemesine karşı ne gibi yükümlülükleri, sorumlulukları olabilir?

Konuları alaylı, kolay okunur, kolay anlaşılır biçimde ortaya koyması toplumla olan bağlantısını kısa yoldan sağlar. Kestirmeden gider, az söyler, öz söyler, etkili söyler.

Mizah yapı olarak eğlence, hoşgörülü, neşe ve gülme gibi temellere dayanan bir alan olduğuna göre:

a) Halkı sorunlarından uzaklaştırmak amacındaki bir mizahı, genel mizah içinde hangi özellikleri ile tanıyabiliriz?

b) Politik bir boyutu olmayan bütün mizah ürünlerini uyutucu mizah saymamız doğru mudur?

M.U. - Bu soruda tanımladığınız mizah yapısının "Eğlence, hoşgörü, neşe, gülme" gibi temellere dayanması kuralını bütün

M.U. - Mizahın toplumcu olması ülkesi

toplumlar için geçerli saymıyorum. Bazı toplumların, özellikle dertleri çok olan toplumların, mizahi, neşelerini bulma aracı olmaktan çok, uyarıcı bir araç olarak kullanılmaları gereklidir.

nin ve halkın yükselmesine öneride, katkıda bulunması her şeyden önce sanatçı olmasına bağlıdır. Bu yeteneklerden yoksunsa zaten sanatçı değildir. Sanatçı bir yerde toplumun öğretenliğini yükümlendiğine göre, bunun

Yaşam Öyküsü

1922'de Manisa'nın Akhisar ilçesinde doğdu. İlk ve Orta eğitimini aynı ilçede tamamladı. DGS Akademisi'ne 1940'da resim eğitimi için girdi. Ekonomik güçsüzlükler karşısında eğitimi bırakıp, askere gitti. Dönüşünde, yeniden Akademi'ye girdiyse sürdürmedi. Babiâli'de çalışmaya başladı. İlk karikatürü 1938'de yayımlandı. 1945'den başlayarak çeşitli dergi ve gazetelerde karikatürlerini yayımladı. Bunların bir kısmı şunlardır: İstanbul, Ekspres, Dünya, Ulus, Gün, Marköpaşa, Malumpaşa, Geveze, Medet, Akbaba, Karikatür, Tef, Dolmuş, Taş, Taş-Karikatür, Zübük, Papağan, Özgür İnsan, Cumhuriyet, Gırgır.

Sosyal Karikatürler Albümü, Nasrettin Hoca ve Hürriyet Karikatürleri adlı üç albüm yayımlandı. Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği yarışmalarda dört kez Başödü'l'ünü, Bordigera'da Senato Ödülü'nü, Sanayi '76 Karikatür Yarışması'nda da Başarı Ödülü'nü kazandı.

Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli sergilere katıldı ve yine çeşitli karma albümlerde ürünleriyle yer aldı.

İstanbul Festivali afiş yarışması sonuçlandı

Uluslararası 11. İstanbul Festivali ile ilgili olarak düzenlenen afiş yarışması sonuçlandı. Prof. Emin Barın, İlhami Turan, Ferit Edgü, Metin Edremit, Mengü Ertel, Nejat Eczacıbaşı Attila Manizade'den oluşan seçici kurul, 60 sanatçının 75 afişle katıldığı yarışmada ilk üç sırayı, şu sanatçılara paylaştırdı: 1. Mehmet Soyer (100 bin TL.), 2. Mehmet Şan Yıldızhan (75. bin TL), 3. Semih Akın Tozlu (50 bin TL.). Erdinç Akın, Feridun Sayıklı M. Kazım Sezgin, M. Reha Yalnızık mansiyon ve 15'er bin lira kazandılar. Ayrıca, dereceye giren sanatçılarla birlikte 38 yapıt sergilenecek.

Uyumsuz tiyatro örnekleri sergileniyor

Genç Tiyatro Oyuncuları, uyumsuz tiyatro örneklerinden Lutz Rathenow'un Trajedi Değil, Samuel Beckett'in Rockaby ve Turgay Kantürk'ün Pencere adlı üç oyunu 13-20-27 mart günleri saat 15.30 da Dostlar Tiyatrosu salonunda sergileyecekler. Üç oyunu da Mırdıç Döndüyan yönetti.

Mehmet Ulusoy "Ölü Canlar"ı sahneledi

COSKUN ARAL/PARIS

Tiyatro yönetmeni Mehmet Ulusoy'un Paris Aulnay Kültür Merkezi'nde sahneye koyduğu Gogol'un "Ölü Canlar" oyununda Türk sanatçıları Ayla Algan ve Keriman Ulusoy çok başarılıydılar.

Geçtiğimiz 15 Şubat günü Paris'in Aulnay Kültür Merkezi'nde başlayan "Ölü Canlar" oyununun dekorunu dünyaca ünlü Çekoslovak Dekoratör Josef Svoboda yaptı.

A. Kadir TRT'yi dava ediyor

Ozan ve çevirmen A. Kadir, TRT II'de yayımlanan "Odyssea" adlı yapıtta, adının yayınlanmaması nedeniyle TRT'ye dava açıyor. Homeros'tan, Azra Erhat'la A.Kadir'in birlikte Türkçeleştirdikleri "Odyssea" bir süre önce radyoda, yalnızca Azra Erhat'ın adı anılarak yayımlanmış, A.Kadir adı belirtilmemiştir. A. Kadir bunun yasaya aykırı olduğunu, yapıtın 1978'de "Arkası Yarn" programında iki çevirmenin adı ile yayımlandığını belirtti. Son uygulamada adının çıkarılarak "Arkası Yarn" programının sürdürülmesini noterlik kanalıyla kınadığını ancak yayın aynı biçimde sürdürülünce hakkını TRT'yi dava ederek arayacağını açıkladı.

TV'de Muhsin Ertuğrul ile ilgili bir program yayınlanacak

Türk Tiyatrosunun kurucusu Muhsin Ertuğrul'un 5. ölüm yıldönümü nedeniyle İzmir Televizyonundan Nihat Onat, bir program hazırlıyor.

Programda, Türk tiyatrosunu çağdaş düzeye getirmesinden, çok yönlü sanatçı kişiliğiyle tiyatro sanatına büyük hizmetler yapmasından ötürü ölümünden bir kaç gün önce, İzmir Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Bölümü tarafından 70. Sanat Yılı nedeniyle doktora ünvanının verilmesi töreninde çekilen filmle yola çıkılıyor. Daha sonra geriye dönüşler yapılarak, Ertuğrul'un özgeçmişi, sanatçı kişiliği anlatılıyor; tiyatro ve sinemaya yaptığı hizmetler ekrana getiriliyor.

"Ormanın Bekçileri" Kocaeli'de başladı

1978 yılında kurulan ve her geçen yıl biraz daha derlenip toparlanan Kocaeli Bölge Tiyatrosu, Ülker Köksal'ın "Ormanın Bekçileri" adlı çocuk oyunuyla yeni sezonu açtı.

Handan Karaadam'ın yönettiği oyun, İzmit Eğitim Araçları Salonu'nda cumartesi ve pazar günleri sergileniyor.

şirre müzik bir araya getirmek istenince, böyle bir "oluşum"dan söz edilemez, yapılan bir "denkleştirme"dir. Şiir kendi içerik-biçim uyumunu bir oluşum içinde edinmiş, sanat yapıtı niteliği kazanmıştır. Besteci o şirden aldığı düşünceleri, duyguları, yani müziksel içeriğini, müziksel biçimlerle bir oluşum içinde sanatlaştıracaktır. Özel eleştiri gücü yüksek bir sanatçıysa, sonuçta başarılı bir şiir-müzik denkleştirmesine gidebilir.

Ama ya biçimsel sınırlamalar varsa? Yani yönelmiş biçimler, her içeriğe uyum sağlayamayan, kalıplaşmış biçimlerse?

Bilindiği gibi, sanatlarda, içerikle biçim karşılıklı etkilerle gelişirken kalıplaşmalara yönelebilirler. Biçim kalıplaşınca içeriğin de sınırlandığı görülür. Bu duruma düşen sanatların, toplumsal değişmelere ayak uyduramadığı, arkada kaldığı, geçmişteki konumu içindeki güzellikleriyle, alışkanlık edinene, gene de, tat veren, ama çağın yaşantısıyla ilgisiz, tarihsel kalıplara dönüştüğü görülür. Uzun yıllar işlenmiş içeriklerin oluşturduğu yetkin biçimlerle donanmış bu sanatların kalıplarına çağdaş düşünceler, duygular yerleştirilmeye çalışılırsa, başarısız "denkleştirme"ler ortaya çıkar.

Sanat niteliği kazanamayan, hiçbir zaman da kazanamayacak olan düzensiz müzik uygulamalarında, herkes her şey el atabiliyor bugün. Beğeni yozlaşmasının sayısız örneğiyle karşı karşıyayız. Bu kimsenin yadsıyamacağı bir gerçek. Onun için de çok dikkatli davranmalı, büyük bir geçmiş, yüce yapıtları olan Türk sanat müziğini, sevilen, başarılı sanatçılarımızın ters yollara saptırmasını önlemeliyiz.

Bu deneyi beğenen, bu yolda yapıt vermeye özenenlerin, önce, gene böyle tarihsel bir sanatın, Divan şiirinin son büyük şairi Yahya Kemal üzerinde durup düşüncelerini, kendileri için çok iyi olur. Yahya Kemal yaşadığı çağın gerçeklerini şiirlerinden uzak tutmuş, ustalığına erdiği kalıplaşmış biçimleri, yüzyıllar boyunca oluşturup geliştiren geleneksel içerikleri değiştirmekten elden geldiğince kaçınmıştır.

Türk sanat müziğinin tarihsel bir müzik olduğunu, özenle korunması, yaşatılması gerektiğini, çağdaş müziğimizin yararlanacağı kaynaklar arasında önemli bir yeri bulunduğunu, ama günümüz Türkiye'sinde yaşayan insanların düşüncelerini, duygularını yansıtamayacağını kabul etmek gerekir.

Alaturka müziğe yeni şairlerimizden güfte aramak, hem tarihsel bir sanata, hem de çağdaş bir sanata kıymak, her ikisini de bir gülümseme ortamına itmekle sonuçlanıyor.

Bitirirken, Orhan Veli'nin "El konuşur, sevişirmiş, bana ne?" dizisindeki "sevişirmiş" sözcüğünü "görüşürmüş" yapan kimseye, bunun, yapıtı savunma olanağı bulunmayan bir sanatçıya karşı büyük bir saygısızlık olduğunu altını çizerek belirtmek isterim. Ne yazık ki Ahmet Özhan da bu saygısızlığa ortak olmuştur.

Orhan Taylan

Orhan Taylan, 19-22 Mart tarihleri arasında resimlerini sergileyecek. Yağlı pastelle yapılmış yapıtlar iki grupta toplanıyor. Portreler, Taylan'ın, geçen yıl, yahtılmış koşullarda yaptığı, birlikte olduğu arkadaşlarının resimlerini kapsıyor. İkinci grup, "İçerideki Bahçe'den" adı altında toplanan resimleri içeriyor. Sergide ayrıca, insan manzaralarından oluşan "Konumlar" adlı bir bölüm daha var.

Orhan Taylan, Konumlar V, yağlı pastel, 1,35X50 cm